

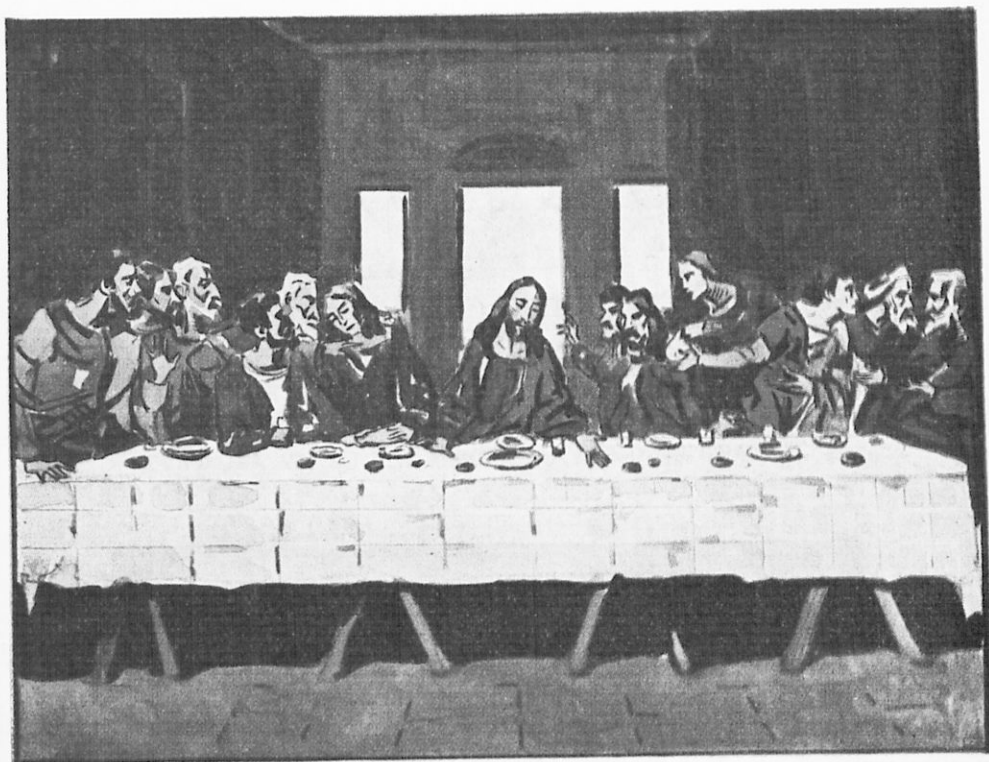
Χ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ATLAS
NEWS CO.
NEW YORK

Χ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Δ!ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΕΚΔΟΤΗΣ. ΙΩΑΝ. Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ
52 ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ - ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ
~ ~ ΑΘΗΝΑΙ ~ ~

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Λ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΑ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΔΥΕΙΤΟΥΡΛΙΚΗ

ΕΚΔΟΣΗ 1981 Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ
55 ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ - ΜΕΤΑΡΟΝ ΑΡΧΑΚΕΙΩΝ

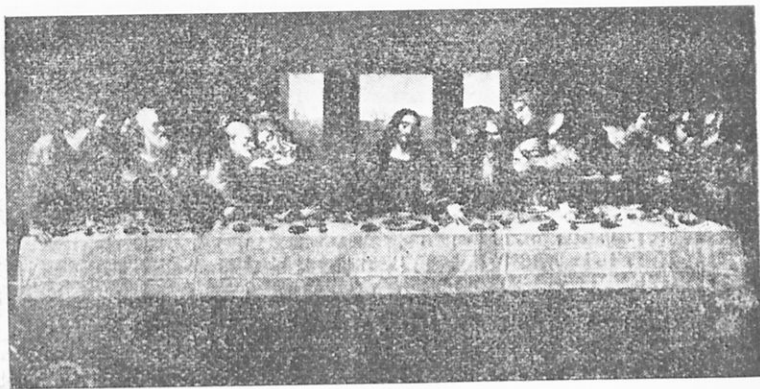
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

1932
ΔΗΜ

Χ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
Δημοδιδασκάλου - Εισηγητοῦ
ἐν τῷ Πρωτότῳ τοῦ Μαροῦσιου Διδασκαλείου

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ Δ' ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΜΕ ΠΡΩΤΟΤΥΠΕΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΥΣ ΠΙΝΑΚΕΣ
ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΕΠΙΣΗΜΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΔΟΤΗΣ: ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ
52 ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ
1932

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κάθε γνήσιο αντίτυπο έχει την υπογραφή του κ. Χ. Δημητράκοπούλου
και τη σφραγίδα του εκδότη.

Χ. Δημητράκοπουλος

ΤΥΠΟΙΣ, ΛΘΑΝ. Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ
= ΟΔΟΣ ΛΕΚΑ - ΣΤΟΑ ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ =

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στὸ α'. βιβλίο τῶν **Θρησκευτικῶν τοῦ Δημοτ. Σχολείου**, στὴν **Παλαιὰ Διαθήκη**, εἶδαμε τὶς πηγές τῆς θρησκείας μας καὶ τὴν προπαρασκευὴ τοῦ Κόσμου γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ **Μεσσία**.

Στὸ β' βιβλίο, στὴν **Καينὴ Διαθήκη**, εἶδαμε, πῶς γεννήθηκε ὁ Σωτήρας μας Χριστός, πῶς ἐδίδαξε, πῶς ἐσταυρώθηκε, πῶς ἀνεστύθη καὶ γενικά, πῶς ἐγένηκε **Ἀρχηγὸς καὶ Κεφαλὴ τῆς Ἀγίας τοῦ Ἐκκλησίας, τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας**.

Στὸ γ'. βιβλίο, στὴν **Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία**, εἶδαμε, πῶς ἐξαπλώθηκε καὶ πῶς διαδόθηκε στὴν Οἰκουμένη ἢ Χριστιανικὴ θρησκεία, ποιοὺς κινδύνους ἐπέρασε, ποιοὺς ἀγῶνες ἀγωνίστηκε, ποιῆς ἐσωτερικὲς διαμάχες ἐδοκίμασε, ποιά εἶναι ἡ σημερινή της μορφή, καὶ ποιοὺς εἶναι ὁ γενικὸς τύπος τῆς Λατρείας τοῦ Θεοῦ.

Στὸ δ'. βιβλίο τώρα, στὴ **Λειτουργικὴ**, θὰ ἐξετάσουμε κάθε πρᾶμα, ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὴν πνευματικὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ.

Εἶδαμε στὴν **Καينὴ Διαθήκη**, πῶς ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ὀρίζει μὲ δυὸ λέξεις ποὺ πρέπει νὰναι τό περιεχόμενον τῆς θρησκείας του : «**ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα καὶ πνευματικὴ λατρεία τοῦ ἀρμόζει**».

«**Πνευματικὴ Λατρεία**» ὀνομάζει τὴ Χριστιανικὴ θρησκεία ὁ Κύριος καὶ «**Πνεῦμα**» ὀνομάζει τὸν Θεό.

Θὰ ἐξετάσουμε λοιπὸν στὴ **Λειτουργικὴ** :

α'. **Ποῦ** γίνεται ἡ Πνευματικὴ Λατρεία

β'. **Πότε** » » » »

γ'. **Πῶς** » » » »

Είναι ανάγκη απαραίτητη νὰ ξέρη κάθε χριστιανὸς αὐτὰ τὰ λίγα πράματα, γιὰ ν'ἔχη ἀληθινὴ συνείδησιν τοῦ τί κάνει, ἅμα λέη «**λατρεύω τὸ Θεό**». Εἶναι ὑποχρέωσή του νὰ αἰσθάνεται καὶ νὰ καταλαβαίνει βαθειὰ καὶ πλατεيًا ὅλους τοὺς τύπους τῆς λατρείας καὶ πρὸ πάντων τοὺς κυριώτερους καὶ συνειθέστερους.

~~~~~

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Δ'. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

Α'. ΠΟΥ ΓΙΝΕΤΑΙ Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ΤΟΠΟΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

Είδαμε στην Κοινή Διαθήκη, πώς ο Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ἐλάτρευε τὸ Θεὸ παντοῦ, ἔπου τύχαινε. Καὶ σὲ κατοικίεσ. κι ἐπάνω σὲ λόφους, καὶ στὴ θάλασσα, καὶ στὴν πεδιάδα, καὶ στὸ Ὄρος, καὶ στὸ Ναό. Μ' αὐτὸ ἔδειχνε, πὼς ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ καὶ μᾶς ἀκούει. Τὸ εἶπε μάλιστα ὁ ἴδιος στὴν ἴδια περίπτωση ποῦ ὤρισε «πὼς ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα καὶ πὼς τοῦ ἀρμόζει πνευματικὴ λατρεία· τότε εἶπε, πὼς «ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρῶν».

Κι ὁ Μωϋσῆς ἐβύστησε Ναό· κι ὁ Σολομὼν ἔχτισε τὸν περίφημο Ναό. Ἄλλὰ κι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ὠνόμασε τὸ Ναὸ τοῦ Σολομῶντος «Οἶκος τοῦ Θεοῦ». Ὁχι πὼς ὁ Θεὸς εὐχαριστιέται περισσότερο στὸν κλειστὸ χῶρο· ἔχι! τὸ Πνεῦμα δὲν ξέρει ἀνοιχτὸ καὶ κλειστὸ χῶρο! Μὰ ὅμως ἡ διαφορὰ εἶναι ἄλλη· στὸν κλειστὸ χῶρο, εὐκολὰ συγκεντρώνει κανένας τὸν ἑαυτὸ του — τὸ νοῦ του — τὸ πνεῦμα του· κι εὐκολώτερα καὶ τυπικώτερα ὑψώνεται μὲ τὴν ψυχὴ του καὶ μὲ τὴν καρδιά καὶ μὲ τὴν διάνοιά του ὡς τὸ Θεό! τὸν δοξάζει καὶ τὸν ἀγαπᾷ.

Ἐπειτα ἐκεῖ — στὸν κλειστὸ χῶρο — βλέπει ὁ χριστιανός, πὼς δὲν εἶναι μεμονωμένος, ἀλλὰ κι ἄλλοι πολλοὶ ἔχουν τὰ ἴδια αἰσθήματα καὶ τὶς ἴδιες πεποιθήσεις κι ἀποβλέπουν στὸν ἴδιο σκοπὸ· κι ἔτσι παίρνει ἡθικὴ ἐνίσχυση.

Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, ποὺ ὁ Κύριος ὠνόμασε τὸ Ναὸ οἶκο τοῦ Θεοῦ. Καὶ οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἀπ' τὰ πρῶτα ἀποστολικά χρόνια συγκεντρώνονταν σὲ κλειστοὺς χώρους, γιὰ νὰ προσευχηθοῦν *ὅλοι μαζί, ὡς παιδιά τοῦ ἴδιου Πανάγαθου Πατέρα.*

Κι ὁ Κύριος προσευχόταν μαζί μὲ τοὺς μαθητὲς του. Καὶ οἱ Ἀπόστολοι τοῦ Κυρίου προσεῦχονταν συγκεντρωμένοι καὶ σὲ κλειστὸ χῶρο, καὶ πρὸ πάντων μετὰ τὸ Πάθος τοῦ Χριστοῦ.

Καί, συγκεντρωμένοι καὶ προσευχόμενοι σὲ κλειστὸ χῶρο, δέχτηκαν τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς.

Καί, συγκεντρωμένοι καὶ σὲ κλειστὸ χῶρο ἦταν, ἅμα ἄκουσαν ἀπ' τὸν Ἀναστάνα Κύριο τὸ: «*Εἰρήνη ὑμῖν. Ἐπηγαίνετε νὰ διδάξετε ὅλα τὰ ἔθνη βαπτίζοντάς τα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*».

Ἄλλος λόγος σπουδαῖος, ποὺ ἀνάγκαζε τοὺς πρῶτους χριστιανούς, ποὺ ἐνοιωθὰν βαθειά, πὼς ἦταν παιδιά τοῦ ἴδιου Πανάγαθου Πατέρα, νὰ κάνουν κοινὲς προσευχές, ἦταν καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ γίνεται τὸ μυστήριον τῆς Θείας εὐχαριστίας — τὸ μυστήριον, ποὺ εἶναι τὸ κέντρο τῆς λατρείας — τὸ κήρυγμα κι ἄλλα μυστήρια ἀκόμη· πράγματα, ποὺ σ' ἀνοιχτοὺς χώρους καὶ μεμονωμένα δὲ μποροῦν νὰ νοηθοῦν.

Πιστοὶ στὰ παραδείγματα αὐτὰ οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, προσεῦχονταν σὲ ἰδιωτικὲς κατοικίες, στὶς ὁποῖες ἔκαναν κάθε ἀναγκαία διαρρύθμιση· ἔπειτα χρησιμοποίησαν τὶς ἐθνικὲς ἐκκλησίες, ποὺ τὶς ἐστόλισαν μὲ εἰκόνες κι ἀλλάξαν τὴν εἴσοδό τους καὶ τὴν τοποθέτησαν Δυτικὰ, ἀπ' Ἀνατολικά, ποὺ ἦταν πρὶν (γιὰ νὰ βλέπουν οἱ ἐκκλησιαζόμενοι πρὸς Ἀ, ἀπ' ὅπου φάνηκε τὸ Φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ). Ἀργότερα ἄρχισαν καὶ οἱ Χριστιανοὶ νὰ χτίζουν οἰκοδομές, ἐπίτηδες γιὰ τὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ.

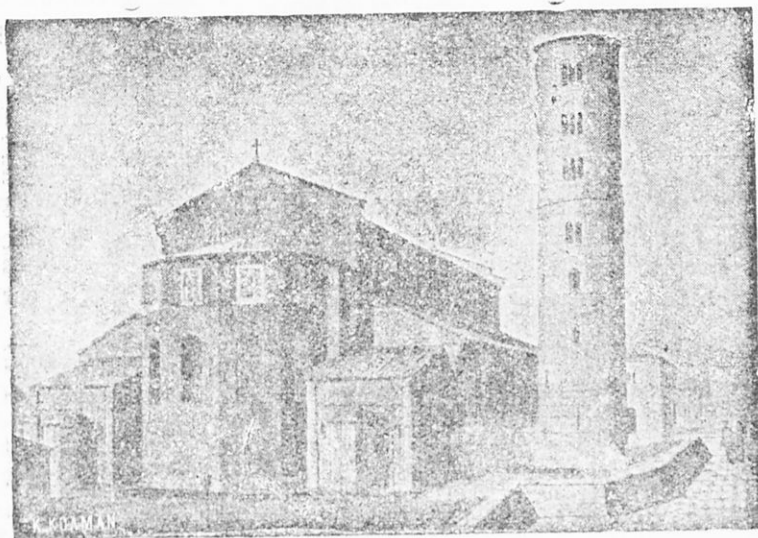
Στις οικοδομὲς αὐτὲς ἐφρόντιζαν νὰ δίνουν σχῆμα κι ὄγκο σοβαρὸ καὶ μεγαλοπρεπῆ· ἐφρόντιζαν νὰ τὶς καλλωπίζουν καὶ νὰ τὶς στολίζουν μὲ κάθε πρᾶμα, ποὺ θὰ μπορούσε ν'ἀχῆ ἐπιβολὴ καὶ νὰ τοὺς ἐμπνέη σεβασμὸ. Κάθε τέτοιο χτίριο τὸ ὠνόμαζαν *Ναὸ* ἢ *Ἐκκλησία* ἢ *Οἶκο Θεοῦ*.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ἢ ΝΑΟΣ

Ἀπ' τὴν ἐποχῆ, ποὺ δόθηκε ἐλευθερία στοὺς χριστιανοὺς νὰ κἀνουν ἐλεύθερα τὶς θρησκευτικὲς τοὺς τελετὲς (Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ διάδοχοί του) ἀπὸ τότε ἀρχισαν νὰ χτίζονται *Ναοὶ* μὲ σχέδια ἀξιόλογα. Μὲ τὸν καιρὸ ἐπικρατήσανε ὀρισμένα σχέδια κι ἐπιβληθῆκανε γιὰ σπουδαῖα κι ἀναγνωρισμένα. Ἐμορφώθηκε, καθὼς λέμε, *ρυθμὸς*.

Ρυθμοὶ τέτοιοι, ποὺ ἐπικρατοῦν ἀκόμη, εἶναι :

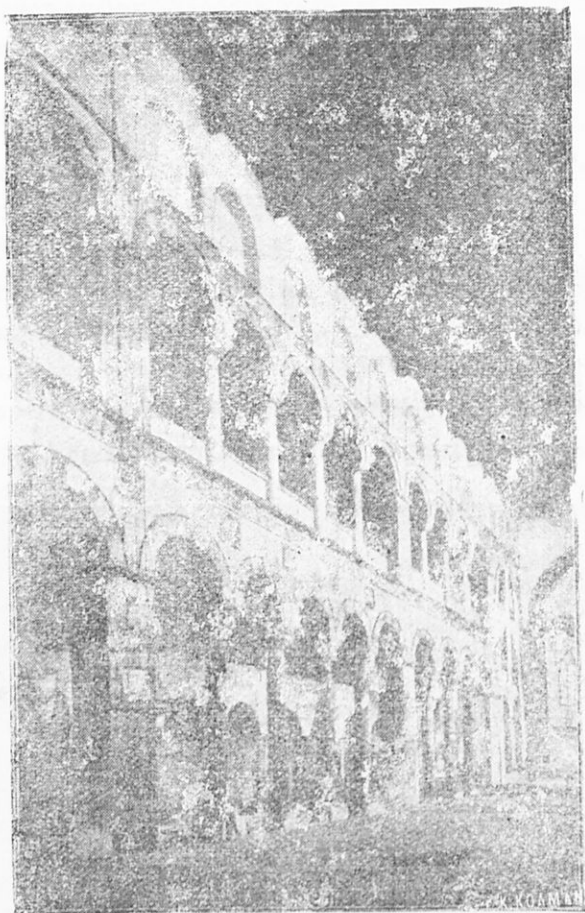
α') *Ρυθμὸς Βασιλικῆς*: Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, (4^{ος} αἰῶνας) κα-

Ρυθμοῦ Βασιλικῆς—Ναὸς Ἁγ.Βιταλίου (Ραβέννα - Ἰταλίας).

θὼς εἶδαμε, ἔχτισε πολλοὺς καὶ σπουδαίους Ναοὺς τῆς Χριστιανικῆς

λατρείας· ἔχτισε τὸ ἀθάνατο καλλιτέχνημα τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὸ νὰ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων κι ἄλλους μικρότερους στὴν Κων-

Ρυθμοῦ Βασιλικῆς

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ἁγ. Δημητρίου Θεσσαλονίκης.

σταντινούπολη· τὸ Ναὸ τῆς Ἀναστάσεως στὴν Ἱερουσαλήμ κι ἄλλους μικρότερους σ' ὅλο τὸ Κράτος. Σχέδιο, ποὺ ἐπικρατοῦσε ἦταν: **μακρὸν**

τετράγωνο χτίριο μὲ στέγη ξύλινη, πὸν σχημάτιζε στοῦς
κι ἐστηριζόταν σὲ σειρὰ ἀπὸ κολῶνες. Οἱ κολῶνες αὐτὲς ἐχώρι-
ζαν τὸ οἰκοδόμημα σὲ τρία ἢ πέντε μέρη ἡμικυκλικά, διαφορετικὰ στὸ
μέγεθος, πὸν συνέχονταν ἐλεύθερα.

Στὴ Ρώμη κάθε τέτοιου ρυθμοῦ ἐκκλησία ἐλεγόταν *βασιλική*.
Ἐργότερα στὴ στέγη πρόσθεσαν καὶ τροῦλλο (κουμπέ) (1). Καὶ σήμερα
λέμε ἓνα ναό, χτισμένο σύμφωνα ἢ ἀνάλογα μ' αὐτὸ τὸ πρότυπο (τε-
τράγωνο - στέγη ξύλινη - στοῦς - κολῶνες) πὸς εἶναι *ρυθμοῦ βασι-
λικῆς* (2).

β'. Ρυθμὸς Βυζαντινός : Ἐργότερα στὰ χρόνια τοῦ Ἰουστι-
νιανοῦ (6^{ος} αἰῶνας) ἄρχισε νὰ γίνεται χρῆση ἄλλου ρυθμοῦ. Στὶς ἐκ-
κλησίες, πὸν χτίστηκαν μ' αὐτὸ τὸ ρυθμὸ, *ξεχωρίζει καθαρὰ τὸ σχέ-
διο Σταυροῦ, ἔχουν τροῦλλο, ἢ στέγη γίνεται μὲ θόλους κυλιν-
τρικοὺς κι ὅλη ἡ οἰκοδομὴ στηρίζεται σὲ τέσσερες ἢ σὲ δυὸ
μόνο κολῶνες.*

Σύμφωνα μὲ τὸ ρυθμὸ αὐτὸ χτίστηκε—ἔπειτα ἀπ' τὴν κατα-
στροφή του, κατὰ τὴν στάση τοῦ Νίκαια—ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας.
Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ἐπικράτησε γιὰ πολὺ καιρὸ στὸ Βυζαντινὸ ἢ Βυ-
ζαντινὸ Κράτος κι ἔμεινε στὴν ἀρχιτεκτονικὴ μὲ τ' ὄνομα *Βυζαν-
τινὸς ρυθμὸς*. (3). Σύμφωνα ἢ ἀνάλογα μὲ τὸ ρυθμὸ αὐτὸ χτίζονται καὶ
στὴν ἐποχὴ μας οἱ Χριστιανικοὶ ναοί.

(1) Πρῶτα πρῶτα χτίστηκε τροῦλλος στὴν Ἁγιά Σοφία.

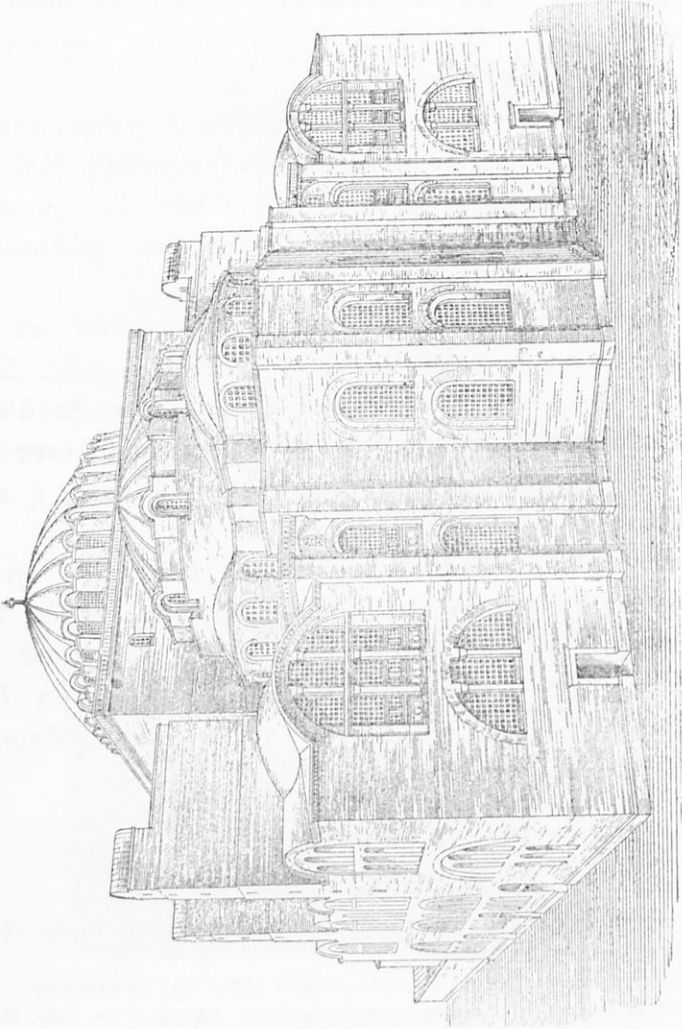
(2) Ρυθμὸς βασιλικῆς εἶναι οὗτος Ἁθῆνας ὁ *Ναὸς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, τῆς Ἁγίας
Εἰρήνης, ἢ ἐκκλησία τῶν Καθολικῶν.*

Βασιλικὴς (στοῦς) ὠνόμαζαν στὴ Ρώμη τὰ μεγάλα χτίρια τῶν δικαστηρίων.

(3) Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ ναοὶ σώζονται πολλοί : Στὰς Ἀθήνας : Ἁγ. Ἁγ. Θεοδώρων
— *Καπνικαρέας* — Ἁγ. Ἐλευθερίου (πλατεῖα Μητροπόλεως).

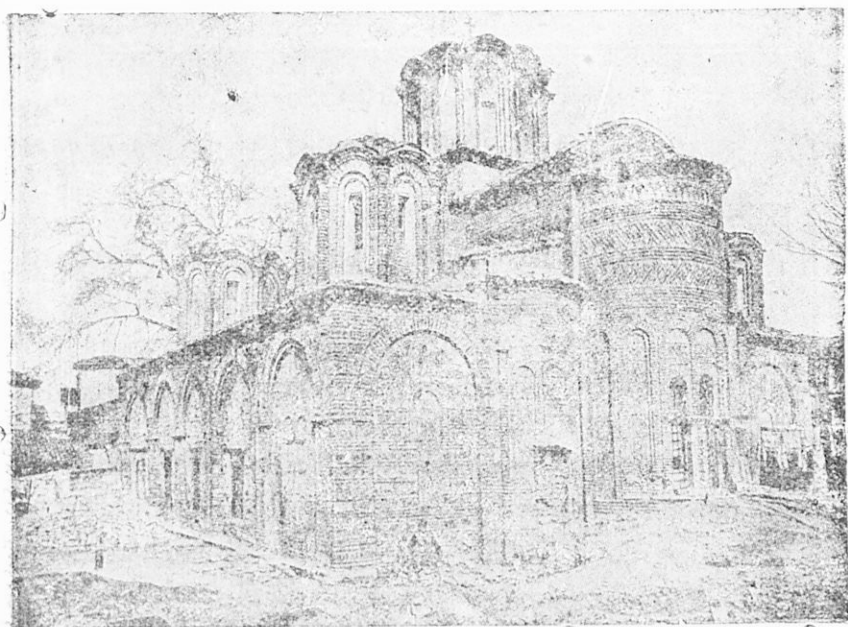
Στὴ Θεσσαλονίκη : Ἁγ. Γεωργίου.

Καὶ σ' ἄλλα μέρη : *Δαφνίου* — Ὁσίου Λουκά (Βοιωτίας) κ. α.

Βυζαντινὸν Ρυθμῶδ.—Ἡ Ἁγία Σοφία (Κωνσταντινούπολις).

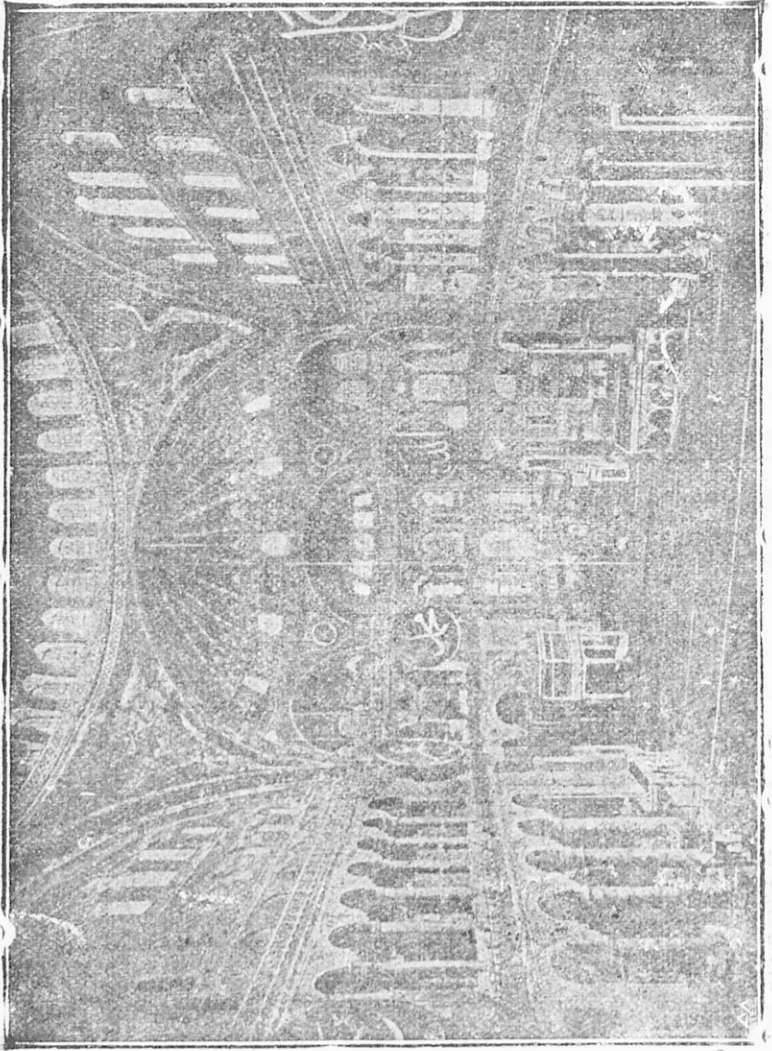

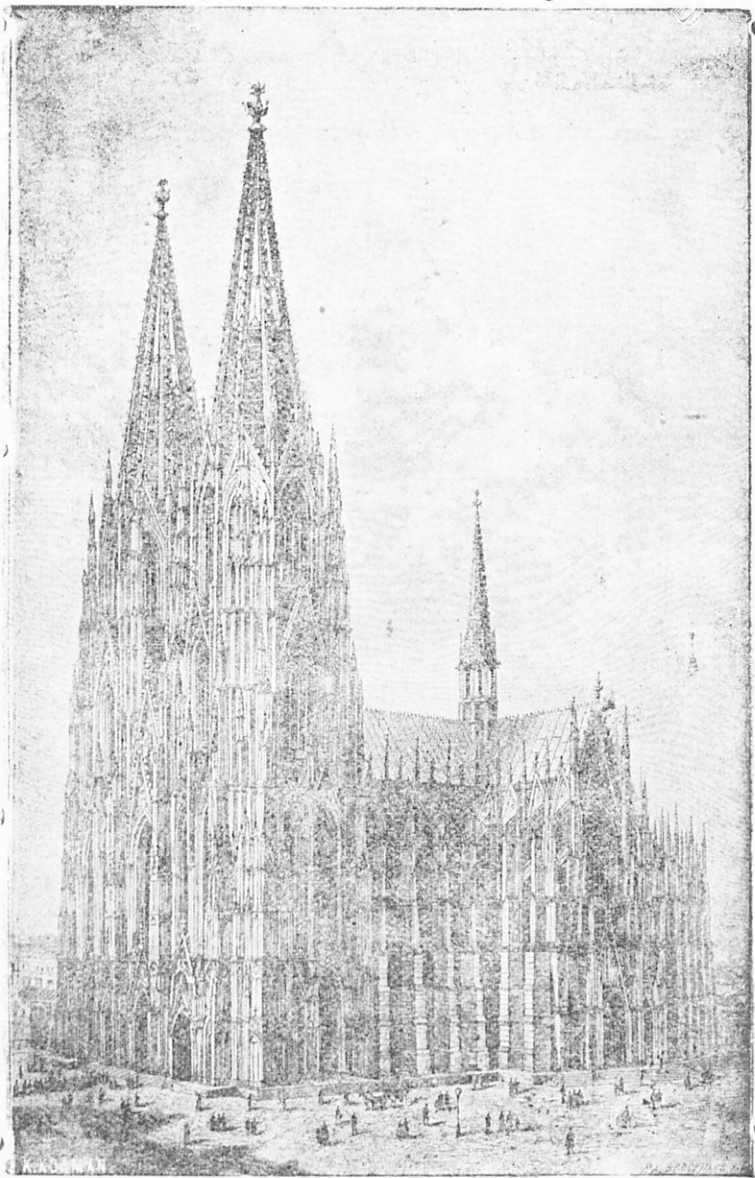
Βυζαντινοῦ Ρυθμοῦ.—Ἅγιοι Ἀπόστολοι—Κων]πόλεως.

γ'. **Γοτθικὸς ρυθμὸς.** Ἐκ τῆς 10^{οῦ} αἰῶνα, ἐν τῇ Δύσει καὶ πρὸ πάντων ἐν τῇ Γαλλίᾳ καὶ ἐν τῇ Γερμανίᾳ, ἄρχισε νὰ γίνεταί σπουδαία τροποποίησις, ἐν τοῖς ρυθμοῖς, ποὺ ἐπικρατοῦσαν ὡς τότε. Μὲ τὴν τροποποιήσιν ταύτην, διαμορφώθηκε νέος ρυθμὸς: **σχήματα τρίγωνα ἀντικατέστησαν γενικὰ τὰ ἡμικύκλια καὶ τὶς στοῖες· καὶ κωδονοστάσια ἢ πύργοι ὑψώθησαν ἐπὶ τὰ πλευρὰ τῆς εἰσόδου.** Ὁ ρυθμὸς αὗτος ἐπικρατεῖ ἐν τῇ Δύσει καὶ ὀνομάζεται **Γοτθικὸς ρυθμὸς**, μὲ γενικὸν γνῶρισμα τὸ **τρίγωνον σχῆμα**, σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς αἰκοδομῆς (1).

(1) Καθὸς τέτοιον ρυθμὸν εἶναι ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀθηνῶν (ὁδὸς Φιλελλήνων).

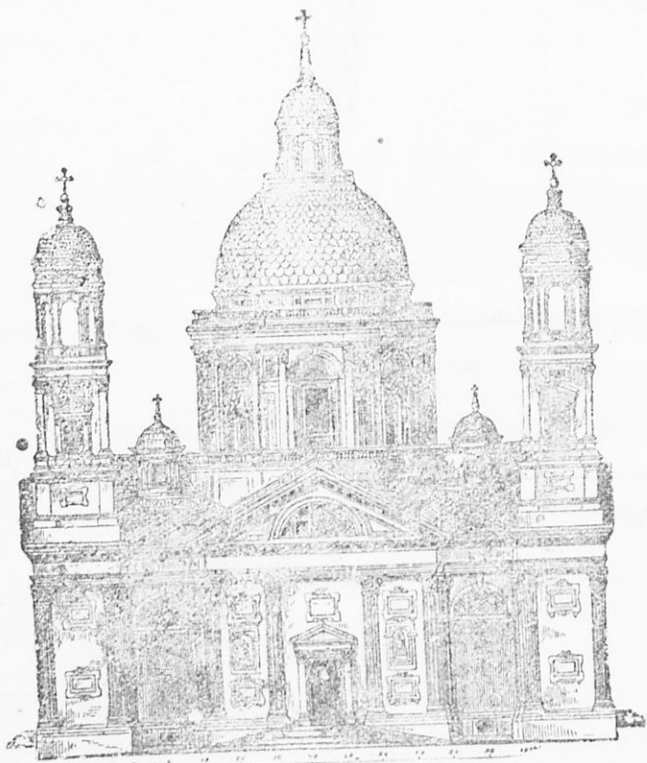
‘Η Αγιά - Σοφιά—έσωτερικά.

Γοτθικοῦ Ρυθμοῦ. — Καθεδρικός ναὸς στὴν Κολωνία (Πρωσσίας).

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

δ'. Ρυθμός Ἀναγεννήσεως. Κατὰ τὸ 15^ο αἰῶνα, στὴν Ἰταλία ἄρχισε νὰ γίνεταί νέα τροποποίηση στὴ γενικὴ ἀρχιτεκτονικὴ. Πρῶτα τὰ παλάτια τῶν βασιλέων καὶ οἱ πύργοι τῶν εὐγενῶν ἄρχισαν νὰ χτίζονται σὲ ρυθμό, ποὺ ἔδειχνε ὀλοφάνερη προσπάθεια νὰ ἐνώση

Ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως.—Ἐκκλησία στὴ Γένοβα.

καὶ νὰ συγχωνέψη τὸν Ἀρχαῖκὸ ρυθμὸ μὲ τὸν Βυζαντινόν. Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ὀνομάστηκε Ρυθμὸς τῆς Ἀναγεννήσεως· διαδόθηκε στὴ Γαλλία, Γερμανία, Ὀλλανδία, Ἀγγλία καὶ ἐπικράτησε στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχιτεκτονικὴ. Γενικὸ του γνώρισμα εἶναι: Ὀγκος μεγάλος, στοῖες γύρω στὴν αὐλή, πολλὰ παράθυρα διπλᾶ, σὲ

δυὸ ἢ τρεῖς σειρὰς μὲ ἴσας ἀποστάσεις, καὶ ἐξωτερικὸ ἐπιβλη-
τικόν, μὲ πολλὰ διακοσμήσεις.

Ρυθμοὺ Ἀναγεννήσεως—Ἅγιος Πέτρος (Ρώμης).

Οἱ ναοὶ τῶν διαφόρων ρυθμῶν ἔχουν καὶ διαφορετικὴ διαίρεση·

II. Τὰ Μέρη τοῦ Ναοῦ καὶ ἡ χρησιμοποίη-
σὴ τους. μὰ σ' ἔλους τοὺς ρυθμοὺς ξεχωρίζουν εὐκόλα
τρία κύρια τμήματα ἢ διαμερίσματα.

Πρῶτον τὸ μέρος, ποὺ μένουν οἱ ἱερεῖς.

Δεύτερον τὸ μέρος, ποὺ μένει ὁ λαός.

Καὶ τρίτον τὸ μέρος, ποὺ εἶναι ἀμέσως ἔπειτα ἀπ' τὴν εἴσοδο.

Τὸ πρῶτο μέρος λέγεται καὶ *Ἱερὸ ἢ Ἅγιο Βῆμα*: τὸ δεύτερο *κυρίως Ναὸς* καὶ τὸ τρίτο *Πρόναος*.

Ἱερὸ εἶναι τὸ διαμέρισμα τοῦ Ναοῦ, πού πιάνει ὅλο τὸν Ἀνατολικό του χώρο· ἔχει σχῆμα ὀρθογώνιο, χωρίζεται ἀπ' τὸν *Κυρίως Ναὸ* μὲ τὸ *Εἰκονοστάσιο*, καὶ συγκοινωνεῖ μ' αὐτὸν μὲ τρεῖς πύλες. Ἡ μεσαία εἶναι πῦρ μεγάλη καὶ πῦρ πολυτελέστερα κατασκευασμένη καὶ λέγεται *Ὠραία Πύλη*. Τὸ Ἱερὸ εἶναι τοποθετημένο λίγο ψηλότερα ἀπ' τὸν Κυρίως Ναό. Οἱ κληρικοὶ ἀνεβαίνουν στὸ Ἱερὸ μὲ 5—6 βάρθρα (σκαλοπάτια, πού εἶναι χτισμένα στὴ βάση καὶ σ' ὅλο τὸ πλάτος τοῦ εἰκονοστασίου· κι ἐμπρὸς στὴν Ὠραία Πύλη σχηματίζουν μιὰ ἡμικυκλικὴ προέκταση, τὴ *σολέα*).

Στὸ Ἱερὸ μένουν τὴν περισσότερη ὥρα οἱ κληρικοὶ κατὰ τὴ διάρκειά τῆς λειτουργίας.

Τάλλα δυὸ μέρη τοῦ Ναοῦ εἶναι χαμηλότερα, στὸ ἴδιο ἐπίπεδο.

Τώρα θὰ ἐξετάσουμε τὸ κάθε τι, πού βρίσκεται σὲ καθένα ἀπ' τὰ μέρη τοῦ Ναοῦ, καθὼς καὶ τὸ τί χρειάζεται.

1. ΤΙ ΥΠΑΡΧΕΙ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΙΕΡΟ

α'. *Ἡ Ἅγία Τράπεζα*: Στὸ μέσο τοῦ Ἱεροῦ εἶναι χτισμένος ἓνας στύλος, ἢ καὶ τέσσεροι, κι ἐπάνω τους στηρίζεται μιὰ πλάκα πέτρινη ἢ μαρμαρίνη ἢ χρυσοῦ, τετράγωνη ἢ παραλληλεπίπεδη. Ἐπάνω στὴν Ἅγία Τράπεζα εἶναι τὸ *Ἱερὸ Εὐαγγέλιο*, τὸ *Ἀρτοφόριο* καὶ τὸ *Ἀντιμῆνσιο*.

Σημασία: *Ὁ στύλος* λέγεται καὶ *κάλαμος*. Παρασταίνει συμβολικὰ τὸ Χριστό, *θεμελιωτὴ καὶ ἰδρυτὴ* τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Οἱ τέσσεροι στύλοι παρασταίνουν συμβολικὰ τοὺς τέσσερες Εὐαγγελιστάς. Στὴν κορυφὴ τοῦ κεντρικοῦ στύλου, ἢ ἑνὸς ἀπ' τοὺς τέσσερες, τοποθετεῖται κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ναοῦ, σὲ θέσση ἀσφαλισμένη, ἓνα μικρὸ ἀργυρὸ κουτάκι μὲ λείψανα Ἀγίων καὶ Μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας, πού δηλώνουν συμβολικὰ, πὼς ἐπάνω σ' αὐτὰ στηρί-

χτηκε ὁ χριστιανισμὸς καὶ μὲ τὴ θυσία ἐκείνων ξαπλώθηκε στὴν Οἰκουμένη.

Στὴν Ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα ἔχει κι ἄλλες ὀνομασίες (*θύσια-στήριο—μυστικὴ Τράπεζα—μνήμα Χριστοῦ κ. α.*) καὶ παρασταίνει συμβολικὰ τὴν Τράπεζα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου· σ' αὐτὴν ἐπάνω γίνεται τὸ μυστήριον τῆς Θείας εὐχαριστίας.

Ἡ Ἁγία Τράπεζα σκεπάζεται, ἀπ' τὴ στιγμή τῶν ἐγκαινίων, μὲ *ἰερὰ ἄμφια* (1), ποὺ θυμίζουν τὴν καθαρὰ σινδόνη τοῦ Ἰωσήφ, τὸ *σάβανο τοῦ Χριστοῦ*.

Τὸ *Ἱερὸ Εὐαγγέλιον* : εἶναι ἡ ζωντανὴ διδασκαλία τῆς Ἀθάνατης θρησκείας τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ *Ἄρτοφόριον* : εἶναι θήκη, ποὺ φέρει (ἔχει—φυλάει) Ἄρτο. Ὁ Ἄρτος αὐτὸς ἀγιάζεται τὴ Μεγάλῃ Πέμπτῃ καὶ τοποθετεῖται στὸ Ἄρτοφόριον, γιὰ νὰ χρησιμεύῃ, ἀμα εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἀμέσως τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας, δὶχως νὰ γίνῃ ὀλόκληρη ἡ λειτουργία. (ἔκτακτες ἐπικίνδυνες ἀρρώστειες ἀφευκτοὶ θάνατοι—σοβαροὶ τραυματισμοὶ κ. ἄ.).

Τὸ *Ἀντιμήνσιο* : εἶναι ὕφασμα τετραγωνικό. Ἐπάνω του εἶναι ζωγραφισμένη ἡ Ταφή τοῦ Χριστοῦ· στὶς γωνιῆς εἶναι ζωγραφισμένες εἰκόνες ἀπ' τὰ μαρτύρια τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀγίων ἢ εἶναι ραμμένα λείψανα ἁγίων. Ἀγιάζεται καὶ αὐτὰ ἐγκαίνια τοῦ Ναοῦ. Ἐπάνω σ' αὐτὸ τοποθετεῖται τὸ Ἱερὸ Εὐαγγέλιον. Ἀκόμη χρησιμεύει καὶ γιὰ νὰ γίνονται λειτουργίες σὲ ἐκκλησίες, ποὺ δὲν ἔχουν γίνῃ ἐγκαίνια, σὲ πλοῖα, σὲ στρατόπεδα, στὸ ὑπαιθρο γενικά, ποὺ φυσικά δὲν ὑπάρχει Ἁγία Τράπεζα.

β'. Ἡ *προσκομιδὴ* ἢ *πρέθεση* ἢ *παρατραπέζιον* : Ἀριστερὰ στὴν Ἁγία Τράπεζα εἶναι ἓνα μικρὸ τραπέζι (παρατραπέζιον) σχεδὸν πάντοτε χτιστὸ στὸν τοῖχο. Ἐκεῖ πρῶτο—κομίζονται (προσκομίζονται—

(1) = Ἁγία φορέματα, «κατασάρια» στὴν ἐκκλ. γλῶσσα.

προσφέρονται-προσκομιδή), ὁ Ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, τὰ Ἅγια καὶ τίμια Δῶρα, ποῦ θὰ χρειαστοῦν γιὰ τὴ Θεία Εὐχαριστία. Ἐκεῖ τὰ θέτουν πρῶτα (πρόθεσις) οἱ ἱερεῖς καὶ τὰ εὐλογοῦν, κι ἔπειτα τὰ μεταφέρουν στὴν Ἅγια τράπεζα, κατὰ τὴ Μεγάλῃ εἴσοδο, καθὼς θὰ ἰδοῦμε πιὸ κάτω.

γ'. **Σκευοφυλάκιον** : Δεξιὰ στὴν Ἅγια τράπεζα εἶναι τὸ Σκευοφυλάκιον, μιὰ μεγάλη ντουλάπα, στὴν ὁποία ἀσφαλίζονται τὰ ἱερὰ σκεύη, τὰ ἱερὰ ἄμφια, τὰ βιβλία τῆς λειτουργίας κι ἄλλα πράματα ἀξία.

δ'. **Τὸ Σύνθρονον** : Στὴ Μητρόπολη τῶν Ἀθηνῶν καὶ σ' ἄλλες μεγάλες Ἐκκλησίες πίσω ἀπ' τὴν Ἅγια Τράπεζα εἶναι τοποθετημένοι, μαζὶ καὶ στὴ σειρά, θρόνοι μαρμαρινοὶ ἢ ξύλινοι (σύνθρονον=θρόνοι μαζι) γιὰ νὰ κάθωνται οἱ Μητροπολίτες τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἅμα τυχαίνη νὰ λαβαίνουν μέρος στὴ λειτουργία (ἐπίσημες τελετὲς ἢ ἄλλες ἐπίσημες περιστάσεις).

2. ΤΙ ΥΠΑΡΧΕΙ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΚΥΡΙΩΣ ΝΑΟ

α'. **Ὁ Ἄμβων** : Ἀπ' τὸν Ἄμβωνα, ποῦ εἶναι μιὰ ἐξέδρα στεριωμένη σὲ μιὰ κολῶνα βορεινῇ, ἢ στὴ βορεινῇ πλευρᾷ τοῦ Ναοῦ, λέει ὁ Διακὸς τὸ Εὐαγγέλιον ἀπ' ἐκεῖ κληρικοὶ ἢ λαϊκοὶ κάνουν τὸ θεῖο κήρυγμα.

β'. **Ὁ Δεσποτικὸς Θρόνος** : Στὴ Ν. πλευρᾷ τῆς ἐκκλησίας, κι ἀκριβῶς ἀπέναντι στὸν Ἄμβωνα, εἶναι τοποθετημένος θρόνος μαρμαρινος ἢ ἀπὸ σκαλιστὸ ξύλον, ποῦ στέκεται ὁ Μητροπολίτης (ὁ Δεσπότης), ἅμα ἱερουργῆ.

γ'. **Τὰ ἀναλόγια** : εἶναι τραπεζάκια περιστροφικά, πάνω στὰ ὁποῖα ἀπλώνουν οἱ ψάλτες τὰ βιβλία τους.

δ'. **Τὰ στασίδια** : ξύλινες θέσεις γιὰ τοὺς ἐκκλησιαζόμενους.

ε'. **Ὁ γυναικωνίτης** : ἐξέδρα στὸ μέσον τοῦ ὕψους τῆς Δυτικῆς πλευρᾶς κι ὀλίγου μέρους τῆς Β. καὶ Ν., ἀπ' ὅπου (σύμφωνα μὲ πα-

λαιότατο ἔθιμο καὶ γιὰ οἰκονομία χώρου) οἱ γυναῖκες παρακολουθοῦν τὴ θεία λειτουργία.

3. ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΠΡΟΝΑΟΣ

Οἱ περισσότερες Ἐκκλησίες σήμερα δὲν ἔχουν πρόναο. Μερικὲς ἔχουν ἄνω, ποὺ λέγεται *Πρόπυλο, Προπύλαια, ἢ Νάρθηκας*· ἄνω δηλαδὴ, στὴ Δ. πλευρὰ καὶ ἔμπροσθς ἀπ' τὴς τρεῖς εἰσόδους τοῦ Ναοῦ (1). Σώζονται ἔτι ἀρχαῖοι ναοί, ποὺ διακρίνεται εὐκολὰ ὁ Πρόναος. (2). Ἐκεῖ σὲ παλαιότερη ἐποχὴ ἔμεναν οἱ *κατηχούμενοι* Χριστιανοί, γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ μιλήσουμε πιὸ κάτω.

Στὸ Νάρθηκα, κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες τοῦ χριστιανισμοῦ ἦταν βρύση, ποὺ οἱ χριστιανοὶ ἔπλυναν τὰ χέρια τους γιὰ νὰ περάσουν στὴν Ἐκκλησία, δηλώνοντας μ' αὐτό, πὼς προσέρχονταν μετανοημένοι καὶ μὲ ψυχὴ καθαρισμένη. Αὐτὸ σύσταται καὶ ἡ περίφημη ἐπιγραφή, ποὺ ἦταν στὴν κρήνη τοῦ Νάρθηκα τῆς Ἁγιά - Σοφίας :

ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ

καὶ μποροῦσε νὰ διαβαστῆ καὶ ἀπ' τὸ τέλος, δίχως νὰλλάξῃ οὔτε ἡ ὀρθογραφία, οὔτε ἡ ἔννοια.

Σὲ κάθε ἐκκλησία ὑπάρχουν καὶ ὄργανα ἢ *Ἱερὰ Σκεύη*, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν τέλεση τῶν μυστηρίων καὶ κάθε ἄλλης ἱεροτελεστίας.

III. Ἱερὰ Σκεύη

Ποῖα σπουδαῖα εἶναι τὰ ἱερὰ σκεύη, ποὺ χρησιμεύουν *γιὰ τὴ Θεία Εὐχαριστία*. αὐτὰ εἶναι :

α'. Ὁ Ἅγιος Δίσκος : παρασταίνει συμβολικὰ τὴ φάτνη τῆς Βηθλεέμ, ποὺ τοποθετήθηκε τὸ *Θεῖο Βρέφος*, καὶ ἔχει τὸν Ἅγιο Ἄρτο, γιὰ ἀνάμνηση τοῦ Ἄρτου, ποὺ μοίρασε ὁ Κύριος κατὰ τὸ Μυστικὸ

(1) Προπύλαια Ναῶν στὰς Ἀθήνας. Μητροπολις—Ἁγία Εἰρήνη—Χρυσοσπηλιώτισσα—Ἅγιος Διονύσιος—Ἅγιος Παῦλος.

(2) Οἱ ναοὶ τοῦ Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ στὰς Ἀθήνας ἔχουν πρόναο.

Δείπνο στους μαθητές του λέγοντας: «**Λάβετε φάγετε αὐτὸ εἶναι τὸ Σῶμα μου, ποὺ θυσιάζεται γιὰ τὶς ἁμαρτίες τοῦ Κόσμου**».

β'. Τὸ **Ἅγιο Ποτήρι**: Δισκοπότηρο· εἶναι τὸ ἀρχαιότερο ἱερὸ σκεῦος, μὲ σχῆμα ἀρχαίου κρατήρα· ἔχει μέσα τὸν οἶνο, ποὺ θὰ χρειαστῆ γιὰ τὴν **Ἁγία Μετάληψη**· παρασταίνει τὸ ποτήρι, ποὺ πρόσφερε ὁ Κύριος στους μαθητές του κατὰ τὸ Μυστικὸ Δείπνο λέγοντας: «**Πίετε ἀπ' αὐτὸ ὄλοι· αὐτὸ εἶναι τὸ αἷμά μου, ποὺ χύνεται γιὰ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν**».

γ'. Ἡ **Λόγχη**: πολὺ μικρὸ μαχαιράκι σὲ σχῆμα λόγχης· ἡ λαβὴ τῆς τελειώνει σὲ Σταυρό· μ' αὐτὴ κόβει ὁ λειτουργὸς τὸν ἄρτο στὴν προσκομιδῇ. Θυμίζει τὴ λόγχη, μὲ τὴν ὁποία ὁ στρατιώτης ἐκέντησε τὴν πλευρὰ τοῦ Κυρίου πάνω στὸ Σταυρό, γιὰ νὰ ἰδῆ ἂν ἦταν πεθαμένος.

δ'. Ὁ **Ἀστερίσκος**: Μετάλλινος ἀστερίσκος σὲ σχῆμα Σταυροῦ· τοποθετεῖται ἐπάνω στὸν **Ἅγιο δίσκο**· ἀνασηκώνει καὶ κρατεῖ ψηλότερα τὸ κάλυμμα τοῦ δίσκου, γιὰ νὰ μὴν ἐγγίξῃ τὸν ἄρτο. Παρασταίνει τὸν Ἀστέρα, ποὺ ὠδήγησε στὴ φάτνη τοὺς Μάγους τῆς Ἀνατολῆς.

ε'. Ὁ **Ἄηρ**: Ἅμα ὁ λειτουργὸς ἐτοιμάσῃ στὴν προσκομιδῇ τὰ **Ἁγία Δῶρα (Ἄρτο καὶ Οἶνο)** σκεπάζει τὸν Ἅγιο δίσκο μὲ μικρὸ κάλυμμα· καὶ τὸ Ἅγιο ποτήρι τὸ σκεπάζει ὅμοια μὲ ἄλλο κάλυμμα. Ἐπειτα καὶ τὰ δύο μαζί τὰ σκεπάζει μὲ ἄλλο μεγαλύτερο κάλυμμα, τὸν **Ἀέρα**, ποὺ δηλώνει συμβολικὰ τὴν καθαρὰ συνδόνη τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ Κυρίου.

στ'. Τὸ **Ζέον**: Εἶναι ἓνα μικρὸ μεταλλικὸ κύπελλο, ποὺ χρησιμεύει γιὰ νὰ ζεσταίνουν καθαρὸ νερό· αὐτὸ θὰ τὸ χύσῃ ὁ ἱερέας στὸ Ἅγιο ποτήρι, ἅμα θὰ ἐτοιμάξῃ τὴν **Ἁγία Μετάληψη**, γι' ἀνάμνηση τοῦ νεροῦ, ποὺ χύθηκε ἀπ' τὴν πλευρὰ τοῦ Χριστοῦ, ἅμα τὴν ἐκέντησε ὁ στρατιώτης μὲ τὴ λόγχη. Ὁ Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης λέει: «**Ἐξῆλθε ἀμέσως αἷμα καὶ ὕδωρ**». (1)

(1) Βλ. Εὐαγγ. «κατὰ Ἰωάννη» 19'. — 34.

ξ'. **Ἡ λαβίς** : Είναι μικρὸ κουταλάκι, ποὺ χρησιμεύει γιὰ τὴν Ἁγία Μετάδοση· νὰ μεταδίνει ὁ λειτουργὸς στοὺς πιστοὺς τὴν Ἁγία Κοινωνία ἀπ' τὸ Ἅγιο Ποτήρι.

η'. **Ὁ Σπόγγος καὶ ἡ Μοῦσα** : ἕνας μικρὸς, κι ἄλλος πιὸ μεγαλύτερος σπόγγος, ποὺ χρειάζονται γιὰ τὸ καθάρισμα τοῦ Ἁγίου Δίσκου καὶ τοῦ Ἁγίου Ποτηρίου.

Τὰ ἱερὰ σκεύη εἶναι μετάλλινα· στὶς μεγαλύτερες καὶ πλουσιώτερες ἐκκλησίες καὶ στὰ παλιὰ μοναστήρια εἶναι κι ἀσημένια ἢ ὀλόχρυσα, μὲ σκαλισμένες εἰκόνες, μ' ἐπιγραφές, καὶ καμμιὰ φορὰ καὶ μὲ διαμάντια καὶ μαργαριτάρια.

Ἄλλα ἱερὰ σκεύη, ἀπαραίτητα σὲ κάθε ἐκκλησία, εἶναι :

α'. **Ἡ Κολυμβήθρα** : Χάλκινος λέβητας σὲ σχῆμα κρατῆρα μὲ λαβές, καὶ στολισμένη μὲ σταυροὺς ἐπικολλημένους ἢ σκαλισμένους· χρησιμεύει γιὰ τὸ Μυστήριο τοῦ βαπτίσματος καὶ θυμίζει τὸν Ἰορδάνη, ποὺ βαφτίστηκε ὁ Κύριος, ἢ καὶ τὴν κολυμβήθρα τοῦ Σιλωάμ, ποὺ θεραπεύονταν οἱ ἄρρωστοι.

β'. **Τὸ Μυροδοχεῖο** : Μικρὸ μετάλλιο δοχεῖο, ποὺ φυλάγεται τὸ Ἅγιο μύρο.

γ'. **Ὁ Ἄετός** : Είναι ἕνα τεμάχιο ὑφάσματος σχήματος στρογγυλοῦ. Ἐπάνω σ' αὐτὸ εἶναι ζωγραφισμένη ἢ κεντημένη μιὰ πολιτεία κι ἀπ' ἐπάνω ἀετοῦ μ' ἀνοιχτὲς φτεροῦγες. Στὸ ὑφασμα αὐτὸ (στὸν ἀετὸ) πατὰ ὁ ἐπίσκοπος, ἅμα γίνεται ἡ χειροτονία του· κι ἀπ' ἐκεῖ ἀπαγγέλλει τὸ Σύμβολο τῆς πίστεως. Ὁ ζωγραφισμένος ἀετὸς παρασταίνει τὸ νέο Ἀρχιερέα, ποὺ γεμάτος ἀρετὲς καὶ μόρφωση, πετὰ στὰ ὕψη, ἔχοντας τὴν ψυχὴ καὶ τὸ Νοῦ του ὑψωμένα στὸ Θεό, κι ἐπιτηρεῖ καὶ προσέχει ἀδιάκοπα τὴν ἐπισκοπὴ του, ποὺ τὴν εἰκονίζει ἡ ζωγραφισμένη πολιτεία.

δ'. **Ὁ Ἐπιτάφιος** : Ὑφασμα πολυτελείας σὲ σχῆμα ὀρθογώνιο, ἐπάνω στὸ ὁποῖο εἶναι ζωγραφισμένη ἢ κεντημένη ἢ χρυσοῦφασμένη

ἡ σκηνὴ τῆς Ταφῆς τοῦ Κυρίου ἀπ' τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸ Νικόδημο. Γύρω φαίνονται ὁ Ἰωάννης, ἡ Θεοτόκος καὶ Μυροφόροι, τοῦ θρηνοῦν. Χρησιμοποιεῖται στὴν Ἀκολουθία τοῦ Ἐπιταφίου Θρήνου καὶ γιὰ τὴν καταनुκτικὴ περιφορὰ τῆς ἐσπέρας τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Ὑπάρχουν ἐπιτάφιοι μὲ σπάνια τέχνη καὶ μὲ πολλὴ ἀξία.

ε'. **Ἐξαπτέρυγα - ἱερὲς σημαῖες** : Εἶναι μετάλλιοι ἀχινωτοὶ δίσκοι· πάνω σ' αὐτοὺς εἶναι χαραγμένες ἢ σκαλισμένες μορφές ἀγγέλων-**Σεραφεῖμ**- μ' ἀνοιχτὲς φτεροῦγες καὶ παρασταίνουν τὴν προθυμία τῶν Ἀγγέλλων, γιὰ νὰ ἐκτελέσουν τὶς θεῖες ἐντολές· τὰ ἔξαπτέρυγα εἶναι στηριγμένα σὲ φηλὰ κοντάρια καὶ προπορεύονται στὶς πανηγυρικὲς τελετὲς τῆς ἐκκλησίας, σὰν σύμβολα θριάμβου· τοποθετοῦνται στὶς πλευρὰς τῆς Ἁγίας Τράπεζας, μὲ τὸν Τίμιο Σταυρὸ στὸ μέσο.

Οἱ ἱερὲς σημαῖες εἶναι ἀπὸ ὕφασμα μὲ ζωγραφισμένες ἢ κεντημένες διάφορες ἐκκλησιαστικὲς παραστάσεις (Ἀνάστασις—μαρτύρια Ἀγίων κ. ἄ.).

Γ'. **Τὸ θυμιατήριον**. Εἶναι σκεῦος μετάλλιο, συνήθως ἀσημένιο, σὲ σχῆμα κυπέλλου, μὲ κάλυμμα κρεμασμένο ἀπ' ἀλυσίδες· τοποθετοῦν σ' αὐτὸ κάρβουνα ἀναμμένα, καίνε λιθάνι καὶ θυμιάζουν σὲ κληρικοὶ κατὰ τὴ λειτουργία τὰ ἅγια δῶρα, τὶς ἅγιες εἰκόνες καὶ τοὺς πιστοὺς.

Οἱ Ἰουδαῖοι χρησιμοποιοῦσαν τὸ θυμίαμα στὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ ἀπ' τὰ πρὶν παλιὰ χρόνια· ὁ Δαβὶδ στοὺς ψαλμοὺς του ἔλεγε : « **Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν Σου, Κύριε** ». Ὁ Ζαχαρίας ἐθυμιάζε στὸ Ναό, ἅμα τοῦ ἀνάγγειλε ὁ ἄγγελος τὴ γέννηση τοῦ Ἰωάννη. Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία παράλαβε τὴ χρῆση τοῦ θυμιάματος ἀπ' τὴν Ἰουδαϊκὴ. Οἱ Αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου τοποθετοῦσαν ἰδιόχειρα τὸ θυμίαμα στὰ θυμιατήρια.

γ'. **Τὸ Δίπτυχο** : Εἶναι δύο χάρτινοι ἢ ξύλινοι πίνακες, τοῦ συνδέονται στὰ ἄκρα σὲ σχῆμα βιβλίου. Μένει πάντα στὴν **προσκομιδὴ**· εἶναι χωρισμένο σὲ στῆλες, μὲ κοσμήματα, σκαλισμένα ἢ ζωγρα-

φισμένα· στις στήλες αυτές γράφονται τὰ ὀνόματα νεκρῶν ἢ ζώντων, ποῦ θά μνημονεύη ὁ λειτουργὸς στὴν ὥρα τοῦ Ἀγιασμοῦ, τῶν Τιμίων Δώρων.

IV. *Εἰκόνες - Κοσμήματα - Σύμβολα - Φωτισμός - Κώδωνες.*

Εἰκόνες : Καθὼς στὶς κατοικίες μας ἔχουμε τὶς εἰκόνες τῶν γονέων καὶ τῶν ἀδερφῶν μας, καὶ τῶν φιλικῶν προσώπων ἢ ἀνθρώπων, ποῦ τοὺς χρεωστοῦμε ὑποχρέωση καὶ εὐγνωμοσύνη, ὅμοια καὶ στοὺς Ναοὺς κάνουμε ἐπιβλητικὴ διακόσμηση μὲ εἰκόνες καὶ σκη- νές ἀπ' τὴν Παλαιὰ καὶ ἀπ' τὴν Καινὴ Διαθήκη.

Στοὺς Ναοὺς ἔχουμε καὶ τιμοῦμε τὶς εἰκόνες τοῦ **Χριστοῦ**, τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρα μας, τοῦ **τιμίου του Σταυροῦ**, τῆς **Παναγίας** Μητέρας του, τῶν **Ἁγίων**, ποῦ ὑπόφεραν ἀγόγγυστα διωγμοὺς καὶ μαρτύρια γιὰ τὴ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ τιμὴ, ποῦ ἀποδίνουμε στὶς εἰκόνες τῶν Ἁγίων καὶ τῶν Μαρτύρων, ἐμάθαμε στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, πὼς πρέπει νὰναι **τιμὴ ἀπὸ θαυμασμό καὶ σεβασμό, καὶ ὄχι λατρεία. Λατρεία μόνο στὸ Θεὸ ἀρμόζει!** Πρέπει βλέποντας τὶς μορφές τῶν Ἁγίων νὰ μεταφερώμαστε νοερά στὴν ἐποχὴ τοὺς, στοὺς ἀγῶνες τοὺς, στὰ μαρτύριά τοὺς! ν' ἀναλογιζώμαστε, πὼς μὲ τὰ μαρτύριά τοὺς ἀπόχτησαν τὸ **στέφανο τῆς δόξης** καὶ νὰ προσπαθοῦμε νὰ ζήσουμε τὴν ἠθικὴ ζωὴ τοὺς, σκορπίζοντας ἀδιάκοπα τὴν καλωσύνη γύρω μας.

Κοσμήματα — Σύμβολα : Στὶς εἰκόνες ἢ στοὺς τοίχους τῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι ζωγραφισμένα καὶ ἄλλα σύμβολα, ποῦ ὄλα κοσμοῦν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ κάνουν τὸ θεῖο ἐκεῖνο περιβάλλον **κατανυκτικό** καὶ **ἐπιβλητικό**.

Μερικὲς ἀπ' τὶς συμβολικὲς αὐτὲς παραστάσεις εἶναι :

α'. Α—Ω = ὁ Θεὸς εἶναι ἀρχὴ καὶ τέλος τοῦ Κόσμου.

β'. Χ = Χριστὸς

γ'. ✠ = Χριστὸς

- δ'. ✠ = Ἰησοῦς Χριστὸς
 ε'. IHC = Ἰησοῦς
 στ'. — † = Τὸ ἱερώτερο καὶ πανσεβάσμιο Σύμβολο τοῦ Χριστιανισμοῦ, στὸ ὁποῖο ὑψώθηκε τὸ Ἄχραντο Σῶμα τοῦ Κυρίου, γιὰ τὴν ὀριστικὴ ἀπολύτρωση τοῦ κόσμου ἀπ' τὰ δεσμὰ τῆς ἁμαρτίας.
- Μερικὲς ἀπ' τὶς εἰκόνες ἢ σχεδιάσματα μὲ συμβολικὴ ἔννοια εἶναι :
- Ποιμὴν—πρόβατα** = ὁ Χριστὸς, ὁ καλὸς ὁδηγὸς τοῦ Κόσμου.
ἄμνος = ὁ ἀναμάρτητος Χριστὸς, ποὺ θυσιάστηκε, σὰν ἄκακο ἄρνάκι.
ψάρι = (Ἰχθύς. Τὰ γράμματα σημαίνουν Ἰησοῦς—Χριστὸς—Θεοῦ—Υἱὸς—Σωτήρ).
περιστερὰ = τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ποὺ σὰν περιστερὰ φανερώθηκε στὴ Βάπτισις τοῦ Κυρίου.
ἄγκυρα = σημεῖο πίστεως καὶ ἐλπίδας στὸ Θεό.
κλάδος ἐλιάς = σύμβολο χαρᾶς καὶ εἰρήνης (χαρὰ τοῦ Νῶε ἀπὸ τὸν κλάδο τῆς ἐλιάς, ποὺ ἔφερε ἢ περιστερὰ).
κρῖνος = σύμβολο ἀγνότητος· (Μὲ κρῖνο εἰκονίζεται ὁ Ἄγγελος στὸν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου).
φοίνικες = σημεῖο νίκης τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μὲ βατὰ (κλάδους) φοινίκων στὰ χέρια ἔψαλλαν οἱ πιστοὶ τό: «Ὁσαννὰ Εὐλόγημένος ὁ Ἐρχόμενος».
λύρα = σύμβολο πνευματικῆς χαρᾶς καὶ χριστιανικῆς εὐτυχίας.
πλοῖο = σύμβολο τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ.
ταῶς = (παγῶνι) σύμβολο αἰωνιότητος τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.
 κ. ἄ.

Φωτισμός : Στὰ εἰκονοστάσια τῶν σπιτιῶν μας ἀνάβουμε καν-

δήλια, για δείγμα *Τιμῆς καὶ Σεβασμοῦ*. Καὶ σ' ὅλες τὶς Ἐκκλησίες καίμε *κανδήλια, πολύφωτα, πολυελαίους καὶ λαμπάδες*, πού τὶς κρατάμε στὰ χέρια ἢ τὶς τοποθετοῦμε σὲ *κηροπήγια (μανουάλια)*.

Μέσα στὸ Ἱερὸ καίει ἀδιάκοπα ἓνα κανδήλι, τὸ *Ἀνοίμητο Φῶς*, πού δηλώνει συμβολικὰ τὸ *Θεῖο Φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ*· τὸ φῶς, πού φωτίζει καὶ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὸ δρόμο τῆς Ἀρετῆς. Ἄμα ἱερουργῆ Ἀρχιερέας κρατᾷ *Δικηροτρύκηρα*, μὲ τὰ ὅποια εὐλογεῖ τὸ λαό. Τὰ δικηροτρύκηρα εἶναι δύο κηροπήγια, ἓνα μὲ δυὸ κηριά, καὶ ἄλλο μὲ τρία. Τὸ πρῶτο σημαίνει τὶς δυὸ φύσεις τοῦ Χριστοῦ (Θεῖα καὶ Ἀνθρώπινη) καὶ τ' ἄλλο τὴν Ἀγία Τριάδα (Πατέρα—Υἱὸ καὶ Ἅγιο Πνεῦμα).

Κώδωνες : Κώδωνες ἢ Καμπάνες ⁽¹⁾ χρησιμοποιοῦνται στὶς Ἐκκλησίες γιὰ νὰ καλοῦν τοὺς πιστοὺς ἢ νὰ διαλαλοῦν μὲ τὴ μελωδικὴ κλαγγή τους τὴν ἀγαλλίαση τῆς Ἐκκλησίας στὶς ἐπίσημες τελετές. Στὴν ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἄρχισε νὰ γίνεται χρῆση τους κατὰ τὸν 9ο αἰῶνα. Πιὸ πρῶτα τοὺς πιστοὺς τοὺς προσκαλοῦσαν ἄνθρωποι τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ναοῦ, οἱ *λαοσυνάχτες ἢ θεοδρόμοι*, πού χτυποῦσαν τὶς θύρες τῶν πιστῶν. Ἀργότερα εἶχαν πλατεῖα σίδερα, *ἀγιοσίδερα*, πού τὰ χτυποῦσαν μὲ σφυρὶ (καθὼς γίνεται καὶ σήμερα σὲ μερικὰ μοναστήρια) καὶ ἐσύναζαν τοὺς πιστοὺς.

Οἱ κληρικοὶ ἔξω, καθὼς καὶ ἅμα δὲν ἱερουργοῦν μέσα στὴν Ἐκ-
κκλησία, φοροῦν στολὴ μαύρη, πού δείχνει σοβα-
V. Ἱερὰ Ἀμφια. ρότητα καὶ ἀξιοπρέπεια, μὲ σχήμα σταθερὸ καὶ ὁμοίμορφο, χωρὶς νὰλλάζουν μόδες. Στὴν κεφαλὴ φοροῦν κάλυμμα, μαῦρο καὶ αὐτό, πού τὸ λένε *καλυμμαύχι*, γιὰτὶ σὲ παλαιότερη ἐποχὴ ἀπλωνόταν πρὸς τὰ πίσω καὶ *ἐκάλυπτε τὸν αὐχένα*.

(1) Ὑπομείστηκαν καμπάνες, γιὰτὶ γιὰ πρώτη φορὰ γίνηκαν ἀπ' τὸν περίφημο χαλκὸ τῆς Ἱταλικῆς Ἐπαρχίας Campana. Κατασκευάζονται ἀπὸ μίγμα χαλκοῦ καὶ ἄλλων μετάλλων καὶ ἔχουν σχῆμα ἀπιδιοῦ, καὶ μέγεθος καὶ βάρος μικρὸ, μεγάλο καὶ κάποτε τεράστιο.

Στή λειτουργία οἱ κληρικοὶ φοροῦν ἄλλα ἐνδύματα ἰδιαίτερα καὶ λαμπρά, ποὺ λέγονται **Ἱερά Ἀμφια**. Στὰ παλιὰ χρόνια τὰ Ἱερά ἄμφια ἦταν δόλοευκα, γιὰ σημεῖο τῆς ἀγνότητας, ποὺ ἔπρεπε νάχουν οἱ ἱερωμένοι· τὰ ἄμφια αὐτὰ στολίζονταν μὲ Σταυροὺς καὶ γραμμὲς κόκκινες, δηλωτικὰ τοῦ αἵματος, ποὺ ἔχυσε ὁ Χριστὸς γιὰ τὶς ἁμαρτίες τοῦ κόσμου. Μὰ μὲ τὸν καιρὸ οἱ Πατριάρχες καὶ οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ προσάρμοζαν τὰ Ἱερά ἄμφια πρὸς τὶς Αὐτοκρατορικὲς στολές· κι ἔτσι σήμερα τὰ Ἱερά Ἀμφια εἶναι πολὺχρωμα καὶ πολυποίκιλα, μεταξωτὰ καὶ χρυσοκέντητα, χρυσοῦφαντα, βαρύτιμα, μὲ εἰκόνες ἀξίας καὶ μὲ πολύτιμα πετράδια.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱεραρχία (Ἐπίσκοπος ἢ Μητροπολίτης—Πρεσβύτερος—Διάκονος) καθὼς ἔχει ἰδιαίτερα καθήκοντα ἔτσι καὶ διακρίνεται κι ἀπ' τὰ ἰδιαίτερα Ἀμφια, ποὺ φορεῖ.

1. ΤΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ ΤΑ ΙΕΡΑ ΑΜΦΙΑ ΕΙΝΑΙ:

α'. **Τὸ Στιχάριον**: χιτώνας, ὡς τὰ πόδια, μὲ φαρδὴ μανίκια, συνήθως λευκός.

β'. **Τὰ Ἐπιμανίλια** (1) σκεπάζουν τὸ κάτω μέρος τοῦ βραχίονα καὶ δηλώνουν θεία δύναμη, ποὺ νικᾷ τὴν κακία.

γ'. **Τὸ Ὁράριον**: Λωρίδα ἀπὸ ὕφασμα, ποὺ τυλίγει τὸν κορμὸ τοῦ διακόνου ἀπ' τὴ δεξιὰ μασχάλη ὡς τὸν ἀριστερὸ ὦμο, κι ἀπ' ἐκεῖ κρέμεται μπρὸς καὶ πίσω. Μετὰ τὴ θεία Καιωνία τὸ Ὁράριον μετατοπίζεται καὶ τοποθετεῖται σταυροειδῶς. Δηλώνει τὶς πτέρυγες τῶν Ἀγγέλων.

2. ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΤΑ ΙΕΡΑ ΑΜΦΙΑ ΕΙΝΑΙ:

α'. **Στιχάριον**: σὰν τοῦ Διακόνου

β'. **Ἐπιμανίλια**: » » »

γ'. **Ἐπιτραχήλιον**: ἢ περιτραχήλιον, ἀντὶ τοῦ Ὁραρίου τοῦ Δια-

(1) Λέξη Λατινικὴ ἐπι-manus· ἔμεις θάλλεγαμε ἐπιχειρίδες.

κόνου. Είναι λωρίδα υφάσματος, που περιβάλλει τὸν τράχηλο καὶ τελειώνει λίγο πῦθ πάνω ἀπ' τὸ Στιχάριον. Σημαίνει τὴν χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν ὑποταγὴ τοῦ ἱερέα στὸ Χριστό.

δ'. **Ζώνη**: Λωρίδα υφάσματος, πὺθ ζώνει τὴν μέση τοῦ ἱερέα καὶ φανερώνει τὴν δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μὲ τὴν ὁποία ἐπλιζεται ὁ ἄγνος ἱερέας, γιὰ τὰ μεγάλα καθήκοντα τῆς ἱερουργίας.

ε'. **Ἐπιγονάτιον**: Ὑφασμα τετράγωνον ἢ ρομβοειδές, πὺθ κρέμεται στὴ μιὰ γωνία ἀπ' τὴν ζώνη τοῦ ἱερέα, πάνω στὸν ἀριστερὸ μηρὸ του. Στὸ ἐπιγονάτιο εἰκονίζεται ὁ Χριστός, ἢ Ἄγγελος ἢ Σταυρός. Είναι διακριτικὸ σημεῖο ἀξιώματος, πὺθ μπορεῖ νάχη ἓνας πρεσβύτερος, (οἰκονόμος—πρωθιερεὺς—ἀρχιμανδρίτης κ. α.).

στ'. **Ἐπιστήδιος Σταυρός**: Οἱ ἀξιωματοῦχοι πρεσβύτεροι κρέμουν ἀπ' τὸν τράχηλο, ἐπάνω στὸ στῆθος, ἓνα Σταυρό.

ζ'. **Φαιλόνιον**: Ἐπανωφόριο δίχως μανίκια, πὺθ φορεῖ ὁ ἱερέας περνώντας το ἀπ' τὴν κεφαλὴν· στεριώνεται στοὺς ὄμους, καὶ σκεπάζει τὸ στῆθος καὶ τὰ νῶτα ὡς τὰ πόδια· εἶναι σημεῖο τῆς μεγάλης Ἀρετῆς καὶ Δικαιοσύνης, πὺθ πρέπει νὰ χαρακτηρίζη τὸν ἱερέα.

3. ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΡΕΑ (ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ἢ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ἢ ΔΕΣΠΟΤΗ) ΤΑ ΙΕΡΑ ΑΜΦΙΑ ΕΙΝΑΙ:

α' **Στιχάριον**, **Ἐπιτραχήλιον**, **Ζώνη**, **Ἐπιμανίκια**, **Ἐπιγονάτιον**, **Σταυρός**, καθὼς καὶ τῶν ἀξιωματοῦχων ἱερέων.

β'. **Σάκκος**: Ὁ Ἀρχιερέας, ἀντὶ Φαιλονίου, ἔχει **Σάκκο**, μὲ κοντὰ καὶ εὐρύχωρα μανίκια, πὺθ φτάνει ὡς τὰ γόνατα. Ἔχει τὴν ἴδια σημασία μὲ τὸ Φαιλόνιο.

γ'. **Ὠμοφόριον**: **Μέγα Ὠμοφόριον καὶ Μικρόν**. Τὸ πρῶτο τὸ φορεῖ ὁ Ἀρχιερέας ἀπ' τὴν ἀρχὴν τῆς Λειτουργίας ὡς τὴν ἀνάγνωση τοῦ Εὐαγγελίου. Είναι σὰν τὸ ὄραριο, πλατύτερο ὅμως καὶ κοντότερο· περιβάλλει τὸ λαιμό, κάνει ἓνα δίπλωμα στὸ στῆθος καὶ κρέμεται μπρὸς καὶ ὀπίσω. Είναι δηλωτικὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἀρχιερέα.

Τὸ Μικρὸ Ὁμοφόριο, δίνει εὐκολία στὶς κινήσεις τοῦ Ἀρχιερέα κρέμεται ἀπ' τὸ λαιμὸ πρὸς τὰ κάτω μπρὸς καὶ μὲ τις δυὸ του ἄκρες. Σημαίνει, πὼς τις ὥρες αὐτὲς ὁ Ἀρχιερέας εἶναι ἀφωσιωμένος στὴν ὑπηρεσία τῶν Θεῶν Μυστηρίων.

δ'. **Ἐγκόλπιον**: Εἰκόνα τοῦ **Σωτῆρος Χριστοῦ**, ποὺ μὲ χρυσῆ ἀλυσίδα στολίζει τὸ στήθος τοῦ Ἐπισκόπου καθὼς κι ὁ **Σταυρός**.

ε'. **Μίτρα**: Ἀντὶ γιὰ καλυμμαῦχι ὁ Ἀρχιερέας φορεῖ, ἅμα ἱερουργῆ, τὴν Μίτρα. Ἡ Μίτρα εἶναι καλυμμαῦχι χρυσοποίκιλτο καὶ καταστόλιστο μὲ πολύτιμες πέτρες, ποὺ λαμποκοποῦν. Σημαίνει τὴν ὑπέρτατη ἐξουσία τοῦ κατὰ τὴν τέλεση τῶν Μυστηρίων δὲν τὴ φορεῖ.

στ'. **Δικανίκιον**: (Πατερίτσα - Ποιμαντορικὴ ράβδος) δηλώνει τὴν ἀνώτατη ἐξουσία τοῦ Ἐπισκόπου στὴν Ἐκκλησία.

ζ'. **Ὁ Μανδύας**: Πολυτελέστατο ἄμφιο, ποὺ τὸ φορεῖ ὁ Ἀρχιερέας στὸν ἑσπερινό, ἢ σ' ἄλλες τελετές, ποὺ δὲν πρόκειται νὰ γίνη ταχτική λειτουργία.

Οἱ κληρικοί, ἅμα ἐνδύονται τὰ ἱερά ἄμφια, λένε διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ρητὰ, σχετικὰ μὲ τὴ σημασία, ποὺ ἔχει κάθε ἄμφιο.

Λειτουργικὰ ὀνομάζονται τὰ βιβλία, ποὺ γράφουν τις διάφορες εὐχὲς καὶ παρακλήσεις, ποὺ γίνονται στὴ θεία λειτουργία.

VI. Τὰ Λειτουργικὰ
Βιβλία

Τὰ Σπουδαιότερα εἶναι :

α'. **Τὸ Ἅγιο καὶ Ἱερὸ Εὐαγγέλιο**: Εἶναι βιβλίον μὲ ἀσημωμένα ἢ χρυσὰ ἐξώφυλλα, στὸ ὁποῖο περιέχονται τὰ τέσσερα εὐαγγέλια (τὸ κατὰ **Ματθαῖον** — τὸ κατὰ **Μᾶρκον** — τὸ κατὰ **Λουκᾶν** — τὸ κατὰ **Ἰωάννην**).

β'. **Ὁ Ἀποστόλος**: Βιβλίον, ποὺ περιέχει τις πράξεις καὶ τις ἐπιστολὰς τῶν Ἀποστόλων.

γ'. **Τὸ Ψαλτήριον**: Ἔχει τοὺς ψαλμοὺς τοῦ **Δαβὶδ**.

δ'. **Τὸ Εὐχολόγιον**: Γράφει τις λειτουργίες, τις ἀκολουθίες τῶν

μυστηρίων, τὴν ἀκολουθία τῶν τελετῶν, εὐχές, παρακλήσεις, προσευχές.

ε'. **Τὸ Ἰνπικό** : πὸν ὀρίζει τὴν τάξη κάθε λειτουργίας.

στ'. **Ἡ Ὀκτώηχος** : εἶναι συλλογὴ ἀπὸ διάφορα τροπάρια.

ζ'. **Ἡ Παρακλητικὴ** : ἔχει προσευχές καὶ δεήσεις.

η'. **Τὰ Δώδεκα Μηνᾶτα** : Γράφουν τὴν ἀκολουθία τῶν Ἀκινήτων Ἑορτῶν (1) πὸν γίνονται κάθε μῆνα.

θ'. **Τὸ τριώδιο**, καὶ τὸ **Πεντηκοστάριο** : πὸν ἔχουν τὴν ἀκολουθία τῶν **Κινητῶν Ἑορτῶν** τοῦ χρόνου.

Β'. ΠΟΤΕ ΓΙΝΕΤΑΙ Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Κάθε Χριστιανὸς μπορεῖ καὶ πρέπει, ὅποτε θέλει κι ὅπου βρίσκεται, νὰ στρέφῃ τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά του στὸ Θεό, νὰ προσεύχεται καὶ νὰ τὸν εὐχαριστῇ, γιὰ τὰ τόσα καλά, πὸν τοῦ δίνει ἀδιάκοπα, νὰ ζητᾷ

*Περὶ ἑορτῶν
γενικά !*

τὴ βοήθεια του, καὶ νὰ τὸν παρακαλῇ γιὰ τὴν προστασία του.

Αὐτὰ εἶναι ἀλήθεια: ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἀληθινὸς Χριστιανός, πὸν αἰσθάνεται τὴν ἐξάρτησή του ἀπ' τὸν Οὐράνιο Πατέρα, πὸν νοιώθει βαθειὰ τὸν ἀδερφικό του σύνδεσμο μ' ἄλλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, πὸν ἀκολουθεῖ πιστὰ τὰ διδάγματα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν Ἱερὰ Παράδοση, πρέπει νὰ προσεύχεται καὶ κοινὰ μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Πρέπει στοὺς ναοὺς μέσα, στὸ σεβάσμιο καὶ κατανυκτικό τους περιβάλλον, κατὰ τὶς λαμπρὲς καὶ μυστηριώδεις τελετὲς τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ἐνώνῃ τὶς δεήσεις του μὲ τοὺς ἄλλους Χριστιανούς.

Ἄλλὰ πότε μπορεῖ νὰ γίνεταὶ τὸ ἑμαδικὸ αὐτὸ καθήκον τῶν Χριστιανῶν ;

(1). Θὰ ἰδοῦμε ἀμέσως πῶς κάτω γιὰ τὶς ἑορτές.

Ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος ὄριζε τὸ Σάββατο κάθε ἐβδομάδας γιὰ ἡμέρα ἀναπαύσεως καὶ ὁμαδικῆς δοξολογίας τοῦ Θεοῦ.
Ἔβδομαδιαῖες Ἑορτές   Καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ὄρισε τὴν Κυριακὴν, ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, γιὰ ἡμέρα ὁμαδικῆς προσευχῆς καὶ δοξολογίας τῶν Χριστιανῶν.

Ἡ Κυριακὴ (ἡμέρα Κυρίου) λοιπὸν εἶναι ἡ γενικὴ ἐβδομαδιαία ἑορτὴ τῶν Χριστιανῶν.

Καὶ οἱ ἄλλες ἡμέρες τῆς ἐβδομάδας εἶναι ὀρισμένες γιὰ ἀναμνηση καὶ τιμὴ :

- Δευτέρα :   Τῶν Ἀσωμάτων Δυνάμεων.
Τρίτη :   Τοῦ Προδρόμου.
Τετάρτη :   Τῆς Προδοσίας τοῦ Χριστοῦ   (νηστεία).
Πέμπτη :   Τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.
Παρασκευὴ :   Τῆς Σταυρώσεως   (νηστεία).
Σάββατον :   Τῶν Μαρτύρων τῆς Πίστεως.
Ὅλες αὐτὲς λέγονται ἐβδομαδιαῖες ἑορτές.

Ὁρίστηκαν ἀκόμη καὶ ἄλλες ἡμέρες γιὰ τιμὴ τῆς μνήμης τῶν Ἁγίων καὶ τῶν Μαρτύρων τῆς Πίστεως.

Ἐτήσιες Ἑορτές.

Κάθε μέρα τοῦ χρόνου εἶναι καὶ ἀνάμνηση τῆς ζωῆς ἢ τοῦ μαρτυρίου ἑνὸς ἢ καὶ πῶς πολλῶν Ἁγίων.

Φυσικὰ δὲ θάταν εὐκόλο καὶ στίς πῶς μικρὰς γιορτὲς καὶ κάθε μέρα νὰ συγκεντρώνονται οἱ πιστοὶ στοὺς Ναοὺς. Γι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία χωρίσε τίς ἐτήσιες ἑορτὲς σὲ τρεῖς μεγάλες σειρές, ἀνάλογα μὲ τὴ σπουδαιότητα, πῶς ἔχουν :

1. **Δεσποτικὲς ἑορτὲς** : πῶς γίνονται γι' ἀνάμνηση καὶ τιμὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ Δεσπότη μας, γι' ἀνάμνηση τῆς Ζωῆς του, τῶν Ἔργων του, τοῦ Πάθους του, τῆς Δόξης του.

2. **Θεομητορικὲς ἑορτὲς** : πῶς γίνονται γιὰ τιμὴ καὶ δόξα τῆς Ζωῆς ἢ τοῦ θανάτου τῆς **Παναγίας του Μητέρας**.

3. **Ἑορτὲς τῶν Ἀγίων τοῦ Θεοῦ**: ποὺ ὠρίστηκαν γιὰ τιμὴ τῶν θαυμάτων καὶ τοῦ μαρτυρίου τῶν Ὁσίων, τῶν Ἀγίων καὶ τῶν **Μαρτύρων** τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Ἔτσι ὁ χριστιανὸς ἔχει τὸν καιρὸ νὰ ἐκκλησιάζεται στὶς Μεγάλες Ἑορτὲς καὶ στὶς ἄλλες, ἅμα τοῦ εἶναι εὐκολο.

Ι^{ον}. ΔΕΣΠΟΤΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ

Οἱ Δεσποτικὲς ἐορτὲς ἔλου τοῦ χρόνου, διακρίνονται σὲ **Ἀκίνητες** καὶ σὲ **Κινητὲς**. Ἀκίνητες ὀνομάζουμε κείνες, ποὺ γίνονται σὲ **ὠρισμένη ἡμερομηνία** (π. χ. Γέννηση, 25 Δ/βρίου — Βάπτιση, 6 Ἰανουαρίου). **Κινητὲς** ὀνομάζουμε κείνες, ποὺ γίνονται **ὠρισμένη μέρα τῆς ἐβδομάδας**, ἀλλὰ σὲ διαφορετικὴ ἡμερομηνία κάθε χρόνο. Ἡ ἡμερομηνία αὐτὴ κανονίζεται ἀπ' τὴν ἡμερομηνία τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα (Πάσχα, πάντοτε Κυριακὴ — Ἀνάληψη, πάντοτε Πέμπτη. ἀλλὰ διαφορετικὴ ἡμερομηνία κάθε χρόνο).

Α'. ΑΚΙΝΗΤΕΣ ΔΕΣΠΟΤΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ

Ἀκίνητες Δεσποτικὲς Ἑορτὲς εἶναι :

1. **Τὰ Χριστούγεννα**: Στὶς 25 τοῦ Δεκεμβρίου ἐορτάζουμε τὴν ἐνανθρώπιση τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστὸς ἐγεννήθηκε στὴ Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας. Ἀπὸ τότε μετροῦμε τὰ χρόνια τῆς χρονολογίας (λέγοντας μετὰ Χριστόν, μ. Χ.) ὡς τὰ 1932, ποὺ ἔχουμε σήμερα. (1) - (1^α)
2. **Ἡ περιτομὴ τοῦ Κυρίου**: Τὴν πρώτη τοῦ νέου ἔτους, δηλ. ὀκτῶ μέρες ἔπειτα ἀπ' τὰ Χριστούγεννα, τὴν ἐορ-

(1) Στὴν Καινὴ Διαθήκη σελ. 16-19. βλέπ. σχετικὰ.

(1^α) **Τὰ Χριστούγεννα** γίνεται ἡ **Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου**, καθὼς καὶ στὴ 1^η τοῦ ἔτους, ποὺ ἐορτάζεται ἡ **Περιτομὴ τοῦ Κυρίου καὶ ἡ μνήμη τοῦ Ἀγίου Βασιλείου** ἡ ἴδια λειτουργία γίνεται καὶ στὴν ἐορτὴ τῶν **Θεοφανείων**.

τάζουμε γι' ανάμνηση τῆς ἡμέρας, ποῦ ὁ Κύριος ἐπῆρε, κατὰ τις συνήθειες, ποῦ εἶχαν οἱ Ἰουδαῖοι, τὸ ὄνομα **Ἰησοῦς**.

Ὁ **Τέλειος Θεὸς** ἤρθε στὸν Κόσμο κι ἀναδείχτηκε καὶ **τέλειος ἄνθρωπος**· καταδέχτηκε νὰ λάβῃ σάρκα ἀνθρώπινη καὶ νὰ ὑποστῇ ὅλους τοὺς τύπους τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, ἐνῶ ἦταν Θεὸς στὴν **ὑπόστασι** καὶ στὴν **οὐσία**.

3. **Τὰ Θεοφάνεια ἢ Ἐπιφάνεια ἢ Φῶτα** : Στις 6 Ἰανουαρίου ἐορτάζουμε τὴ βάπτισι τοῦ Κυρίου. Στὰ 30 μ. Χ. ἐβαφτίστηκε ὁ Κύριος στὸν Ἰορδάνη ποταμὸ ἀπ' τὸν Ἰωάννη. Κατὰ τὴν ὥρα τῆς βαπτίσεως κατέβηκε τὸ **Ἅγιον Πνεῦμα**, σὰν περιστερὰ κι ἐκάθησε στὴν κεφαλὴ τοῦ **Υἱοῦ** καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ - **Πατέρα** ἔλεγε: **«Αὐτὸς εἶναι ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, αὐτὸν νὰ ἀκούετε»** !. Ἔχουμε δηλαδὴ στὴ βάπτισι τέλεια τῆς **Θεότητος ἐμφάνισι** (Θεοφάνεια · Ἐπιφάνεια: **Πατὴρ - Υἱός - Ἅγιον Πνεῦμα**). Εἶναι ἡ ἐορτὴ τῶν **Φώτων**, γιὰτι πολλοὶ Χριστιανοὶ βαφτίζονταν αὐτὴ τὴν ἡμέρα, κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια κι ἔτσι γίνονταν πολλοὶ **φωτισμοὶ**, ποῦ ὠδηγοῦσαν στὸ δρόμο τῆς Νέας Ἱερουσαλὴμ (1).

4. **Ἡ Ὑπαπαντὴ τοῦ Χριστοῦ** : Στις 2 Φεβρουαρίου, δηλ. 40 ἡμέρες μετὰ τὴ Γέννησι, ἐορτάζουμε ἄλλον τύπο, ποῦ ἔκαμαν γιὰ τὸ Χριστὸ - Θεό, σὰν τυπικὸ κι ἐνάρετοι Ἰουδαῖοι, ποῦ ἦταν ἡ **Παναγία Μητέρα του** κι ὁ **Ἰωσήφ**. Ὁ Ἰησοῦς ὠδηγήθηκε στὸ Ναὸ τοῦ Σολομῶντος, ὅπου ὁ προφῆτης **Συμεὼν** εἶχε τὴν τιμὴ καὶ τὴ χάρι νὰ βαστάξῃ στὰ χέρια του **τὸ Θεὸ τὸν ἴδιο**, καὶ νὰ διαβάσῃ εὐχὰς γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Πλάστη του ! (2)

(1) Στὴν **«Καينὴ Διαθήκη»** σελ. 28 — 30 βλ. σχετικά.

(2) Στὴν **«Καينὴ Διαθήκη»** σελ. 19 - 20, βλέπουμε τὰ σχετικά μὲ τις προφητείες τοῦ Συμεὼν, μὲ τις εὐχαριστήσεις ποῦκαμε στὸ Θεὸ γιὰ ὅ,τι εἶδε κ. α.

5. **Ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Σωτῆρος** : Στις 6 Αὐγούστου ἐορτάζουμε τὴν ἀνάμνηση τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ποῦ γινε στὸ ὄρος **Θαβώρ**, λίγο καιρὸ πρωτύτερα ἀπ' τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου.

Ἄ Ο Κύριος, μπρὸς στοὺς μαθητὲς τοῦ **Πέτρο**, **Ἰάκωβο** καὶ **Ἰωάννη**, μεταμορφώθηκε. Μὲ πρόσωπο λαμπρὸ σὰν τὸν ἥλιο καὶ μὲ φορέματα λευκὰ σὰν τὸ φῶς, ἐφάνηκε στὸ μέσο τοῦ **Μωϋσῆ** καὶ τοῦ **Ἠλία** τῶν προφητῶν. Κι ἀκούστηκε φωνὴ ἀπ' τὸν οὐρανό, ποῦ ἔλεγε, καθὼς καὶ στὴ βίβλιση : « **Αὐτὸς εἶναι ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητὸς ! αὐτὸν νὰ ἀκούετε** ». (1)

6. **Οἱ ἐορτὲς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ** : Ὁ **Σταυρὸς** εἶναι τὸ **ἰδιαίτερο Σύμβολο**, τὸ **σεβασιότερο σημεῖο** καὶ τὸ **ἀγιώτερο γνώρισμα τοῦ Χριστιανισμοῦ**. Ἐπάνω στὸ **Σταυρὸ** καταδέχτηκε ν' ἀπλωθῆ ὁ Κύριος γιὰ τὴ Σωτηρία τοῦ Κόσμου. Γι' αὐτὸ κάθε Χριστιανὸς **κάνει τὸ σταυρὸ του**. Γι' αὐτὸ ὁ Χριστιανισμὸς ὄρισε ἐξαιρετικὴ τιμὴ γιὰ τὸ **ιερὸ Ἐμβλημά του**. Ἡ Ἐκκλησία ὄρισε πέντε ἐτήσιες ἐορτὲς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ τίς κατάταξε μαζί μὲ τίς Δεσποτικὲς.

Οἱ Ἐορτὲς αὐτὲς εἶναι :

α'. **Ἡ εὕρεση τοῦ Σταυροῦ** : Στις 6 Μαρτίου ἐορτάζουμε τὴν ἀνάμνηση τῆς ἡμέρας, ποῦ ἡ Ἁγία Ἐλένη, ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ καὶ μακρὰ ἔρευνες κι ἔπειτα ἀπὸ κουραστικὲς προσπάθειες ἤρε τὸν Τιμιο καὶ Ζωοποιὸ Σταυρὸ τοῦ Κυρίου. (2)

β'. **Ἡ ὑψωση τοῦ Σταυροῦ** : Στις 14 Σεπτεμβρίου ἐορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας τὴν ὑψωση τοῦ Σταυροῦ. Ἡ ἐορτὴ αὐτὴ

(1) Στὴν «**Καινὴ Διαθήκη**» σελ. 129 βλέπ. τὰ σχετικὰ.

(2) Βλέπε «**Ἐκκλ. Ἱστορία**» σελ. 57.

γίνεται για διπλή ανάμνηση. *Μία* ύψωση του Τιμίου Σταυροῦ γίνηκε ἔπειτα ἀπ' τὴν εὑρεσὴ του. Ὁ τότε Ἐπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων *Μακάριος* ὑψωσε ψηλὰ τὸν Τίμιο Σταυρὸ, γιὰ νὰ τὸν ἰδοῦν καὶ νὰ τὸν προσκυνήσουν τὰ συγκεντρωμένα πλῆθη τῶν πιστῶν.

Ἄλλη ὑψωση γίνηκε ἀπ' τὸν Αὐτοκράτορα Ἡράκλειο. Οἱ Πέρσες εἶχαν ἀρπάξει (614 μ. Χ.) τὸν Τίμιο Σταυρὸ ἀπ' τὴν Ἱερουσαλήμ, πού τὴν κυρίεψαν. Ὁ Ἡράκλειος ἔπειτα ἀπὸ σφοδροὺς ἀγῶνες ἀνάκτησε τὸν Τίμιο Σταυρὸ, τὸν ἔφερε στὴν Κων/πολη — κι ἦταν ὁ Σταυρὸς τὸ κορυφωμα τοῦ θριάμβου του — κι ἔπειτα στὰ 628 μ. Χ. τὸν ἐπήγε στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὸν ὑψωσε· τὸν ἀναστήλωσε πανηγυρικὰ στὴν θέση, πού ἦταν πρωτύτερα, μέσα στὸ Ναὸ τῆς Ἀναστάσεως (χιτισμένον ἐπάνω στὸ Γολγοθᾶ ἀπ' τὴν Ἀγία Ἑλένη).

γ'. *Ἡ ἑορτὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως*: Τὴν τρίτη Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν τῆς Μεγάλης Σαρακοστής, πού εἶναι περὶ-που τὸ μέσο τῆς νηστείας, ἡ Ἐκκλησία ὑψώνει μὲ ἐπισημότητα πολλὴ καὶ προβάλλει γιὰ προσκύνηση τὸν Τίμιο Σταυρὸ, γιὰ νάνακουφίσῃ καὶ νὰ δυναμώσῃ τοὺς πιστοὺς. Τότε ψάλλουμε: «*Τὸν Σταυρὸν Σου προσκυνοῦμεν Δέσποια καὶ τὴν Ἀγίαν Σου Ἀνάστασιν ὑμνοῦμεν καὶ δοξάζομεν*».

δ'. *Ἡ ἐμφάνιση τοῦ Σημεῖου τοῦ Σταυροῦ στὰ Ἱεροσόλυμα*: Ἡ Ἱερὰ παράδοση ἀναφέρει, πὼς στὴν Ἱερουσαλήμ ἐφάνηκε τὸ φωτεινὸ Σημεῖο τοῦ Σταυροῦ σὲ μεγάλες διαστάσεις· ἐσχηματιζόταν ἀπ' τὸ Γολγοθᾶ κι ἀπλωνόταν ὡς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν (στὴν ἐποχὴ πού ἦταν Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ὁ Κύριλλος 350 μ. Χ.). Ἡ Ἐκκλησία μας ἑορτάζει αὐτὴ τὴν ἀνάμνηση στίς 7 Μαΐου.

καί ε'. **Ἡ πρόοδο τοῦ Τιμίου Σταυροῦ:** Τὴν 1 Αὐγούστου. Στὰ παλαιότερα χρόνια τὴν ἡμέρα αὐτὴ γινόταν στὴν Κων]-πολη μιὰ θρησκευτικὴ λιτανεῖα μὲ τὸν Τίμιο Σταυρὸ ἐπὶ κεφαλῆς· στὰ τελευταῖα χρόνια ἡ τελετὴ περιορίζεται μοναχὰ μέσα στὴν Ἐκκλησία, ποὺ γίνεται ἀγιασμὸς ὕδατος μὲ τὸ Σταυρό.

Β'. ΚΙΝΗΤΕΣ ΔΕΣΠΟΤΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ

Κινητὲς Δεσποτικὲς Ἑορτὲς εἶναι οἱ εορτὲς, ποὺ ὠρισε ἡ ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία γιὰ ἀνάμνηση τῆς **Ζωῆς** ἢ τοῦ **Ἔργου** ἢ τοῦ **Πάθους** ἢ καὶ **Δόξης** τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Οἱ εορτὲς αὐτὲς γίνονται σὲ ὀρισμένη μέρα τῆς ἐβδομάδος (π. χ. Τρίτη, ἢ Τετάρτη κ. λ. π.) μὰ ὄχι σὲ ὀρισμένη ἡμερομηνία. Ὅλες οἱ εορτὲς αὐτὲς κανονίζονται ἀπ' τὴν ἡμέρα τῆς εορτῆς τοῦ Πάσχα· ἅμα τὸ Πάσχα γίνεται γρηγορώτερα, γρηγορώτερα γίνονται καὶ οἱ ἄλλες κινητὲς Δεσποτικὲς εορτὲς· κι ἅμα τὸ Πάσχα γίνεται ἀργότερα, ἢ ἅ πάνε πιὸ ἀργότερα κι ἐκεῖνες.

Τὸ **Πάσχα**, ἡ μεγαλύτερη εορτὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, εορταζόταν ἀπ' τὰ πρῶτα-πρῶτα, ἀπ' τὰ Ἀποστολικά χρόνια. Ἀλλὰ ἅμα ἡ Ἐκκλησία ἄρχισε νὰ ξαπλώνεται κι ἅμα διαμορφώθηκε ἡ Ἐκκλ. Ἱεραρχία, μὲ τὰ Πατριαρχεῖα καὶ μὲ τὴν αὐτοδιοίκησή τους, τὸ Πάσχα εορταζόταν ἄλλοτε δῶ κι ἄλλοτε ἀλλοῦ. Αὐτὸ φυσικὰ δὲν ἦταν σωστό. Καὶ γι αὐτὸ ἡ Α'. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (1) ὥρισε τὴν ἡμέρα, ποὺ ὄφειλαν ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ νὰ κάνουν τὴ Μεγάλη τους εορτὴ, τὸ Πάσχα!

Ἐπῆραν γιὰ βάση τὴν **Ἑαρινὴ Ἰσημερία**, δηλ. τὴν **ἡμερο-ρομηνία τοῦ ἔαρος**, ποὺ μέρα καὶ νύχτα εἶναι ἀπὸ 12 ὥρες ἢ κάθε

(1) Βλ. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία» σελ. 62.

μά. Τότε ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία ἦταν 21 Μαρτίου. Ὁρίστηκε λοιπὸν νὰ ἐορτάζεται τὸ Πάσχα, «τὴν Πρώτῃ Κυριακῇ, μετὰ τὴν Πανσέληνο, ποὺ θὰ φαίνεταν ἔπειτα ἀπ' τὴν 21 Μαρτίου».

Ἄμα λοιπὸν τύχη νάχουμε ἑαρινὴ ἰσημερία στὶς 21 Μαρτίου — ἄς ποῦμε, καθὼς ἦταν στὴν ἐποχὴ τῆς Α'. Οἰκ. Συνόδου 325 μ. Χ. — θὰ ὑπολογίσουμε πότε θάχουμε πανσέληνο· καὶ τότε τὴν πρώτη Κυριακῇ, μετὰ τὴν πανσέληνο, θὰ εἶναι Πάσχα· θὰ προσθέτουμε καὶ τὴ διαφορά του νέου Ἡμερολογίου 13 ἡμέρες. Μ' αὐτὴ τὴ βάση ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα δὲ μπορεῖ νὰ κινηθῆ πιὸ πίσω ἀπ' τὶς 5 Ἀπριλίου καὶ πιὸ πέρα ἀπ' τὶς 8 Μαΐου (1).

Τὸ Πάσχα λοιπὸν εἶναι τὸ Κέντρο, γύρω ἀπ' τὸ ὁποῖο κινεῖνται καὶ κανονίζονται οἱ χρονολογίαι τῶν Κινητῶν Δεσποτικῶν Ἑορτῶν.

Ἡ σειρά τῶν Κινητῶν Δεσποτικῶν ἐορτῶν ἀρχίζει Δέκα Κυριακὲς πρὸ τοῦ Πάσχα, ἀπ' τὴν Κυριακῇ τοῦ Τελῶνῃ καὶ τοῦ Φαρισαίου καὶ τελειώνει ὀκτὼ Κυριακὲς μετὰ τὸ Πάσχα, τὴν Κυριακῇ τῶν Ἁγίων Πάντων. Διαρκεῖ λοιπὸν δέκα ἐπτὰ ἑβδομάδες μὲ δέκα ὀκτὼ Κυριακὲς. Οἱ ἐορτὲς αὐτὲς δὲν εἶναι ὅλες καθαυτὸ Δεσποτικὲς· μὰ ὅμως ἐπειδὴ ἔχουν σχέση μὲ τὰ ἔργα ἢ μὲ τὶς διδασκαλίαι, μὲ τὰ Πάθη ἢ μὲ τὴ Δόξα τοῦ Χριστοῦ, γι αὐτὸ θεωροῦνται Δεσποτικὲς.

Ὁλόκληρη τὴ σειρά τῶν Κινητῶν Δεσποτικῶν ἐορτῶν θὰ τὴ διαίρῃσουμε σὲ τρία μικρότερα μέρη, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ τὶς παρακολουθήσουμε εὐκολώτερα.

α'.	Κινητὲς Δεσποτικὲς ἐορτὲς	ὡς τὴ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα
β'.	»	» τῆς Μεγάλῃς Ἑβδομάδας καὶ τοῦ Πάσχα.
γ'.	»	» ἔπειτα ἀπ' τὸ Πάσχα.

(1) Καὶ οἱ Καθολικοὶ καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἔτσι ὑπολογίζουν καὶ κανονίζουν τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα, μὰ παίρνουν βάση τὴν ἰσημερία κάθε χρονιάς καὶ γι αὐτὸ ἄλλοτε τυχαίνει ἐορτάζουμε μαζί κι ἄλλοτε ὄχι.

Τὸ πρῶτο μέρος τῶν Κινητῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν ἀρχίζει τὴν **Κυριακὴ τοῦ Τελῶνῃ καὶ Φαρισαίου** καὶ τελειώνει τὸ **Σάββατο τοῦ Λαζάρου**.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ ΚΙΝΗΤΩΝ
ΔΕΣΠΟΤΙΚΩΝ ΕΟΡΤΩΝ
«ΑΝΟΙΓΕΙ ΤΟ ΤΡΙΩΔΙΟ».

Ἡ ἀκολουθία, πού γίνεται στὸ διάστημα αὐτὸ γιὰ κάθε ἑορτῇ ἦταν καταρτισμένη, στὰ παλαιότερα χρόνια, ἀπὸ τρεῖς ὕμνους - **Τρεῖς Ὁδὲς** (σήμερα εἶναι ἑννέα) τὸ βιβλίον πού εἶναι γραμμένες οἱ **τρεῖς ὁδὲς** αὐτὲς λέγεται ἀκόμα **Τριῶδιον**. Κι ἅμα ἀρχίζουν οἱ γιορτὲς αὐτὲς, ἀρχίζουν νὰ διαβιβάζουν στὴν Ἐκκλησία τὶς ἀκολουθίες ἀπ' τὸ Τριῶδιον. Αὐτὲς εἶναι ὁ λόγος, πού λέμε **ἀρχίζει τὸ Τριῶδιον ἢ ἀνοίγει τὸ Τριῶδιον**.

Οἱ ἑορτὲς αὐτὲς τοῦ Πρώτου Μέρους εἶναι :

1. **Ἡ Κυριακὴ τοῦ Τελῶνῃ καὶ τοῦ Φαρισαίου** : Τὴν ἡμέρα αὐτῇ διαβιβάζεται στὴν Ἐκκλησία, ἀπ' τὸ **κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον**, ἡ περικοπὴ ἢ σχετικὴ μὲ τὴν Παραβολὴ τοῦ Τελῶνῃ καὶ τοῦ Φαρισαίου. Ἡ παραβολὴ αὐτῇ μᾶς βεβαιώνει γιὰ τ' ἀποτελέσματα τῆς περιφάνειας· μᾶς δείχνει καθαρὰ ποιά ἀξία ἔχει ἡ ἀληθινὴ μετάνοια· μᾶς παρουσιάζει ὀλοφάνερα τὶ πετυχαίνει κανένας μὲ τὸ «**ὁ Θεὸς ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ**» τοῦ ταπεινοῦ Τελῶνῃ! (1)
2. **Ἡ Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου** : Στὴ σειρὰ ἀκολουθεῖ ἡ Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου. Διαβιβάζεται στὴν Ἐκκλησία εὐαγγελικὴ περικοπὴ σχετικὴ μὲ τὴν προηγούμενη γιὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ποιά ἀξία ἔχει ἡ εἰλικρινὴς μετάνοια· γιὰ νὰ μᾶς ἀποδείξῃ τὴ συγκατάβαση τοῦ Θεοῦ στὸ ἄκουσμα : «**Πάτερ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν Σου καὶ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ ὀνομασθῶ υἱὸς Σου!**»· κι ἀκόμη γιὰ νὰ μᾶς δείξῃ,

(1) Βλ. «Καينὴ Διαθήκη» σελ. (63 - 65) - Εὐαγ. Λουκᾶ 18.9 - 14

πώς πανηγυρίζουν οι άγιοι και οι άγγελαι στον ουρανόν, άμα
«**κι ένας μονάχα άμαρτωλός μετανοήση!**» (1).

3. **Ἡ Κυριακή τῶν Ἀπόκρεω:** Ἀκολουθεῖ ἡ Κυριακή, ἔπειτα ἀπ' τὴν ὁποία ἀπέχουμε ἀπὸ κρέας (Ἀπόκρεω). Τὴν ἑορτὴ αὐτὴ ἀκούγεται στὴν Ἐκκλησία ἡ Εὐαγγελικὴ περικοπὴ ἀπ' τὸ «**κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο**» ποὺ μιλεῖ προφητικὰ γιὰ τὴ μέλλουσα κρίση καὶ γιὰ τὴ **θεία ανταπόδοση**, στὸν καθένα **κατὰ τὰ ἔργα του!** «**Ἄμην — Ἄμην**, λέει ὁ Κύριος, **τὸ κάθε τι, ποὺ κάνετε καὶ σ' ἓνα μοναχὰ ἀπ' τοὺς ἀδερφοὺς μου αὐτοὺς, τοὺς ταπεινοὺς κι ἐλάχιστους, τὸ κάνετε σέ μὲ τὸν ἴδιο**» (2).

4. **Ἡ Κυριακή τῆς Τυροφάγου:** Ἡ ἑβδομάδα, ποὺ ἀκολουθεῖ ἀπ' τὴν Κυριακὴ τῶν Ἀπόκρεω, λέγεται ἑβδομάδα τῆς **Τυροφάγου**. Οἱ Χριστιανοὶ ἀρχίζουν νὰ νηστεύουν τὸ κρέας καὶ τρώγουν μόνο γάλα, καὶ γαλακτερὰ φαγητὰ - τυρὶ κι ἄλλα (τυροφάγος).

Ἐπειτα ἀπ' τὴν Κυριακὴ αὐτὴ ἀρχίζει ἡ νηστεία. Κατάλληλῃ Εὐαγγελικὴ περικοπὴ (ἀπ' τὸ **κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο**), ποὺ διαβάζεται στὴν Ἐκκλησία κείνη τὴν ἡμέραν δίνει τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀκούσουμε, πῶς μᾶς συσταίνει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος **νὰ νηστεύουμε, μὲ πιδὸ τρόπο νὰ κάνουμε ἐλεημοσύνη, πῶς νὰ προσευχώμασθε (Πάτερ ἡμῶν κ. λ. π.) καὶ πῶς νὰ προσπαροσκευάζουμε τὴ μέλλουσα εὐτυχία μας** (3).

Νηστεία. Ἐπειτα ἀρχίζει ἡ Καθαρὴ ἑβδομάδα-ἡμέρες καὶ

(1) Βλ. «Καينὴ Διαθήκη» σελ. 69. 72^β. Εὐαγ. Λουκᾶ 15. 13-32

(2) > Εὐαγ. Ματθαίου 25. 31-46.

(3) Βλ. > > 6. 1-20.

θαριότητας και προσευχής και νηστείας — και ἡ Μεγάλη Σαρακοστή μᾶς θυμίζει τὶς 40 ἡμέρες τῆς Νηστείας τοῦ Χριστοῦ στὴν ἔρημο, πρὶν νὰ βαπτιστῆ. Ἀρχίζει ἀπ' τὴν **Καθαρὰ Δευτέρα**, ὡς τὸ **Σάββατο τοῦ Λαζάρου**. Στὸ διάστημα αὐτὸ νηστεύουμε κρέας - γάλα - γαλακτερὰ κι ἐπὶ πλέον ψάρια· μόνο τὴν ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἂν τύχη μέσα σ' αὐτὸ τὸ διάστημα, ἐπιτρέπεται ψαροφαγία (1) - (2).

(1) Κι ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος ὄρισε νηστείες, κι ὁ Ἰσὸς ὁ Χριστὸς ἐνήστεψε. Καὶ ἡ Ἐκκλησία μας ὄρισε νηστείες *μικρὲς καὶ μεγάλες*.

α'. Μικρὲς Νηστείες : *Τετάρτη :* γιὰ τὴ προδοσίαν τοῦ Χριστοῦ.
Παρασκευὴ : γιὰ τὴ Σταύρωση.
5ῃ Ἰανουαρίου : Παραμονὴ Θεοφανείων.
29. Αὐγούστου : γιὰ τὴν ἀποκεφάλισον τοῦ Προδρόμου.
14. Σεπτεμβρίου : γιὰ τὴν ὑψώσιν τοῦ Σταυροῦ.

β'. Μεγάλαις Νηστείαις : *Σαραντάμηρο* (Χριστουγέννων) : 15 Ν/βρίου — 24 Δ/βρίου.
Μεγάλη Σαρακοστή : Καθαρὰ Δευτέρα - Σάββατο Λαζάρου.
Ἁγίων Ἀποστόλων : Ἐπειτα ἀπ' τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων ὡς 29 Ἰουνίου (Πέτρου καὶ Παύλου).
Δεκαπενταύγουστο : (Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου) 1 — 15 Αὐγούστου.

(2) *Σκοπὸς τῆς νηστείας :* Ἡ νηστεία πρέπει νὰ συμβαδίζει μὲ τὰ καλὰ ἔργα. Στὴν ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς διαθήκης εἶδαμε, πῶς ἀπ' ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴν ὁ Προφήτης *Ἡσαΐας* ἐφώνησε· «*ὄχι μόνο νηστείεις· ἀλλὰ μαζί μ' αὐτὲς κι ἀγάπην, ἐλεημοσύνην, ἀλήθειαν, συνδρομὴν σ' ἐκείνους, ποὺ πάσχουν*». Κι ὁ μεγάλος Ἐκκλησιαστικὸς ρήτορας, ὁ *Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος*, ἔλεγε κι ἔγραψε (καθὼς φαίνεται σὲ σχετικὰ διδασκάλια):

Νηστεύεις Χριστιανέ; — Δεῖξτε μὲ τὰ ἔργα σου! Ποιά ἔργα; — Ἄμα ἰδῆς φτωχὸ ἐλέησέ τον· ἄμα ἰδῆς ἐχθρὸν σου συμφιλῶσόν τον· ἄμα ἰδῆς φίλον νὰ εὐτυχῆ, νοιώσῃ σωστὴ χαρὰ.

Ποιὸ εἶναι τὸ ὄφελος νὰ μὴν τρῶς κρέας κι ὄρνιθες καὶ ψάρια - καὶ νὰ σακῶνης καὶ νὰ κατατρῶς τὸν πλησίον σου;

Τί καλὸ κάνεις Χριστιανέ, ἂμ' ἀπέχῃς ἀπὸ τροφῆς, ἀλλὰ δὲν ἀπέχῃς ἀπ' ἁμαρτίας;
Τί κάνεις, ἂμα δὲν τρῶς κρέας, ἀλλὰ καταπίνῃς τίς περιουσίας τῶν φτωχῶν καὶ τῶν ὀρφανῶν;

Τί κερθίζεις, ἂμα δὲ μεθᾶς μὲ κρασί καὶ πιστά, ἀλλὰ μεθᾶς μὲ κακὰς ἐπιθυμίας;

5. **Ἡ πρώτη Κυριακή τῶν Νηστειῶν** (1) **Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας**: Τὴν ἡμέρα αὐτὴ πανηγυρίζει ἡ Ἐκκλησία μας τὴ **νίκη τῆς Ὁρθοδοξίας** κατὰ τῶν **εἰκονομάχων** (Αὐτοκράτειρα Θεοδώρα 842 μ.Χ.). Στὶς Ἐκκλησιαστικὲς ἀκοῦμε ἀπ' τὴν περίφημη Εὐαγγελικὴ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, τὸν τρόπο τῆς ἐκλογῆς τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου κι ἐμολογοῦμε μαζί με τὸ Ναθαναὴλ τὸ «**Ραββί, σὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ**» (2).
6. **Ἡ Δευτέρα Κυριακή τῶν Νηστειῶν**: Ὁρίστηκε γιὰ τιμὴ τοῦ Ὑπερασπιστοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας Γρηγορίου Παλαμά (3). Στὴν Ἐκκλησία ἀκοῦμε ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Μάρκου τὸ «**ἀφένονται σοι αἱ ἁμαρτίαι**» τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν παραλυτικὸ, ποὺ τὸν κατέβασαν ἐμπρὸς του ἀπ' τὴ στέγη (4).
7. **Ἡ Τρίτη Κυριακή τῶν Νηστειῶν**: **Κυριακή τῆς Σταυροπροσκυνήσεως**. Εἴπαμε τὰ σχετικὰ στὶς ἐσρτές τοῦ Τι-

---

Τι ὠφελεῖσαι νὰ μένης ὅλη τὴν ἡμέρα νηστικός, μὰ νὰ χάνεσαι μέσα στὰ κλόουστα θεάματα;

Τι νομίζεις πὼς κάνεις, ἅμα κόβης τὴν τροφὴ ἀπ' τὸ σῶμα μοναχά, μὰ προσφέρνης στὴν ψυχὴ σου πικράνομες τροφές;

Κανένας, ἔλεγε ὁ Χρυσόστομος, ἄς μὴ περιμένῃ νὰ σωθῇ μοναχά μετ' τὴ νηστεία, ἅμα δὲν ἀπέχη κι ἀπ' τίς κακὲς πράξεις.

Ὅποιος δὲ νηστεύει ἀπὸ ἀσθένεια μπορεῖ νὰ συχωρεθῇ· μὰ ὅποιος δὲ διώρθωσεν τὰ ἁμαρτήματά του τί ἀπολογία θαῆρη;

Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν μαζί μετ' τὴ νηστεία ν' ἀποφεύγουμε καὶ τίς κακὲς πράξεις. Καὶ εἶναι ἀλήθεια, πὼς ἡ νηστεία βοηθάει πολὺ στὸν ἀγῶνα, ποὺ χρειάζεται γιὰ ν' ἀποφεύγῃ κανένας τίς κακὲς σκέψεις καὶ τίς κακὲς πράξεις.

(1) Κατὰ τίς πέντε Κυριακὲς τῶν νηστειῶν γίνεται ἡ *Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου*.

(2) Βλ. «*Καينὴ Διαθήκη*» σελ. 29—33.

(3) Στὰ μέσα τοῦ 1ου αἰῶνα ἔζησε πολὺν καιρὸ στὴν ἀλλή τοῦ Βυζαντίου· ἔπειτα ἀποσύρθηκε στὸν Ἄθω. Ἦταν διάσημος θεολόγος κι ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα.

(4) «*Καينὴ Διαθήκη*» σελ. 41—43. Εὐαγγ. Μάρκ. Β'.=1—12.

μίου Σταυροῦ. Ἀκοῦμε στήν Ἐκκλησία ἀπ' τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Μάρκου, τὴ θαυμάσια πρόκληση τοῦ Κυρίου «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀκολουθήτω μοι» (1).

8. Ἡ Τετάρτη Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν: Τὴν ἡμέρα αὐτὴ φάλλεται ἡ ἀκολουθία τοῦ ὁσίου Ἰωάννου, τοῦ Συγγραφέα τῆς Κλίμακος· εἶναι ἔργο ἀσκητικὸ αὐτό, ποὺ κάτω ἀπ' τὴν εἰκόνα Κλίμακος (σκάλας) μὲ 30 βαθμίδες— ὅσα τὰ χρόνια τοῦ Χριστοῦ— δείχνει πόσο εὐκολα μπορεῖ κανένας σιγά-σιγά, σὺν σὲ βαθμίδες κλίμακος, νὰ φτάσῃ στὴν ἀνώτερη Ἄρειθ. Ἦταν ἀσκητὴς κι ἐρημίτης· ἔπειτα γίνηκε ἡγούμενος στὴ Μονὴ Σινᾶ κατὰ τὸν 7^ο αἰῶνα.

Στὴν Ἐκκλησία μαθαίνουμε ἀπὸ εὐαγγελικὴ περικοπὴ τοῦ Μάρκου (2) «πόσο μεγάλα εἶναι τὰ ἔργα τῆς προσευχῆς καὶ τῆς νηστείας» κι ἀκοῦμε τὴν προειδοποίησιν τοῦ Χριστοῦ, πὼς «ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων καὶ ἀποκτενοῦσι (θὰ φονέψουν) αὐτὸν καὶ ἀποκτανθεὶς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται».

9. Ἡ Πέμπτη Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν. Κατὰ τὴν Κυριακὴ αὐτὴ ἀκοῦμε ἀπὸ Εὐαγγελικὴ περικοπὴ τοῦ Μάρκου (3) τὸ θαυμάσιο, τὸ θεϊκὸ διδάγμα τοῦ Κυρίου «ὅποιος θέλει νὰ γίνῃ πρῶτος ἄς γίνῃ δοῦλος ὄλων».

Καὶ δυὸ ἄλλα σπουδαία μνημονεύονται τὴν ἑβδομάδα, ποὺ ἀρχίζει μὲ τὴν Κυριακὴ αὐτὴ.

Τὴν ἑσπέρα τῆς Τετάρτης (ποὺ διαβάζεται ἡ νυκτερινὴ λειτουργία— ὄρθρος— τῆς Πέμπτης) φάλλεται ὁ μεγαλύτερος, ἡδωραιότερος, ὁ πιὸ κατανοκτικὸς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, ὁ

(1) Εὐαγγ. Μάρκου 4=34—38 καὶ Θ'. = 1.

(2) Μάρκου Θ'. = 17—35.

(3) > Γ'. = 43—45.

Μεγάλος Κανών, έξοχο ποίημα τοῦ Ἐπισκόπου Κρήτης Ἀνδρέα (713 μ. Χ.). Σ' αὐτό, ποῦ ἀπαρτίζεται ἀπὸ 280 τροπάρια, γίνεται ὀλοφάνερο, μὲ παραδείγματα παρμένα ἀπ' τὴν Ἱερὰ Ἱστορία, πῶς ἀμοίβεται ἡ ἀρετὴ καὶ πῶς τιμωρεῖται ἡ κακία.

Καὶ τὴν ἑσπέρα τῆς Παρασκευῆς (ποῦ διαβάζεται ὁ ὄρθρος τοῦ Σαββάτου) ψάλλεται ὀλόκληρο τὸ περίφημο ποίημα τοῦ Σεργίου, Πατριάρχου τῆς Κων)πόλεως, ὁ Ἀνάδιτος Ὑμνος. Ἀπαρτίζεται ἀπὸ 24 τμήματα «Οἴκους», ποῦ καθένα ἀρχίζει μὲ τὰ 24 γράμματα τοῦ Ἀλφαβήτου· ψάλλονται καὶ χωριστὰ ἀπὸ 6 κάθε Παρασκευῆ. Μᾶς θυμίζει τὴ σωτηρία τῆς Κων)πόλεως ἀπὸ ἐχθρικές ἐπιθέσεις· ὁμολογεῖ τὴν εὐγνωμοσύνη κι ἀφιερώνει τὴν τιμὴ τῆς σωτηρίας στὴν Παναγία, καθὼς μαρτυρεῖ τὸ πασίγνωστο :

«*Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια,
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια,
ἀναγράφω Σοι ἡ πόλις Σου, Θεοτόκε !
Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ Κράτος ἀπροσμάχητον,
ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον,
ἵνα κράζω Σοι : Χαῖρε Νύμφη Ἀνούμφευτε !*» (1)

10. **Τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου** : Ἐορτάζεται ἡ ἀνάμνηση τοῦ μεγάλου θαύματος, ποῦ ἔκαμε ὁ Κύριος· ποῦ φώναξε στὸν τετράημερο νεκρὸ Λάζαρο τό : «*Λάζαρε δεῦρο ἔξω !*» καὶ τὸν ἀνάστησε. Κι ἦταν αὐτὸ τὸ θαῦμα, ποῦ ξέσχισε τὰ προσχήματα τῶν Γραμματέων καὶ τῶν Φαρισαίων καὶ τοὺς ἔδωκε ἀφορμὴ νὰ κολλήσουν στὴ σκέψη : «*πῶς νὰ τὸν φονέψουν*» (2).

(1) Βλ. «*Ἐκκλ. Ἱστορία*» σελ. 88.

(2) Βλ. «*Καينὴ Διαθήκη*» σελ. 52 — 55 καὶ 75

Τὸ Δεύτερο μέρος τῶν Κινητῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν περιλαμβάνει
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ ΤΩΝ ΚΙΝΗ-
ΤΩΝ ΔΕΣΠΟΤΙΚΩΝ ΕΟΡΤΩΝ.
•ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΔΑ-ΠΑΣΧΑ•
τις ἑορτὲς τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας καὶ
τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα. Οἱ ἑορτὲς αὐτὲς
εἶναι :

1. Ἡ *Κυριακὴ τῶν Βαῶν* : (Ἐκτὴ
Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν), Τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἑορτάζουμε χαρμόσυνα
στὶς Ἐκκλησίας τῆ *θριαμβευτικῆ εἴσοδο* τοῦ Χριστοῦ στὰ Ἱεροσό-
λυμα καὶ τὴν *ἀποθνεωτικὴν ὑποδοχὴν*, ποὺ τοῦ ἔχαμε ὁ λαὸς μὲ τὰ
Βαῖα τῶν Φοινίκων καὶ μὲ τὸ «*Ὡσαννὰ! τῷ Υἱῷ Δαβὶδ.
Εὐλόγημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου! Ὡσαννὰ ὁ βα-
σιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ*».

Ἡ Εὐαγγελικὴ περικοπὴ ἀπ' τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννη, ποὺ
ἀκοῦμε τὴν ἡμέρα αὐτὴ στὶς ἐκκλησίες, περιγράφει ἀριστοτεχνικὰ τὴν
θριαμβευτικὴν εἴσοδο. (1)

Ἀπ' τὴν ἡμέρα αὐτῇ, ἡμέρα μὲ ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις τοῦ
Λαοῦ γιὰ τὸ θριαμβευτικὸ ἔργο τοῦ Κυρίου, ἀρχίζει καὶ ἡ τελευταία
πράξις τοῦ Θεοῦ δράματος. Οἱ μέρες τῆς ἑβδομάδας αὐτῆς,
τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης ἑβδομάδας τῶν φρικτῶν Παθῶν
τοῦ Κυρίου, εἶναι μέρες προσευχῆς καὶ περισυλλογῆς γύρω ἀπ' τὸ
θεῖο δράμα, ποὺ εἶναι ἀνώτερον ἀπ' τὴ σκέψιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ τύ-
πος, ὁ ἡμερήσιος κι ὁ περιοδικός, κάθε ἀναπτυγμένου λαοῦ δίνει τίς
ἡμέρες αὐτὲς ἄφρονες περιγραφὰς γιὰ τίς λεπτομέρειες τῶν Παθῶν τοῦ
Κυρίου. Οἱ κληρικοὶ εἰσέρχονται στὸ σπουδαιότερον στάδιον τοῦ κηρύγμα-
τός τους καὶ οἱ νοοὶ γεμίζουν ἀπὸ πιστοῦς. Ἀπ' τὴν ἡμέρα αὐτὴ ψάλ-
λονται τὰ μελωδικάτατα τροπάρια :

«*Ἰδοὺ ὁ Νυμφίος ἔρχεται ἐν τῷ μέσῳ νυκτός καὶ μακά-
ριος ὁ δοῦλος ὃν εὐρήσει γρηγοροῦντα· ἀνάξιος δὲ πάλιν, ὃν
εὐρήσει ραθυμοῦντα. Βλέπε οὖν ψυχὴ μου, μὴ τῷ ὕπνῳ κα-*

(1) Βλ. «*Καινὴ Διαθήκη*» σελ. 75 - 79 Εὐαγγέλιον «*κατὰ Ἰωάννην*» 1Β'. = 1 - 18.

τενεχθῆς, ἵνα μὴ τῷ θανάτῳ παραδοθῆς καὶ τῆς βασιλείας ἔξω κλεισθῆς· ἀλλ' ἀνάνηπον κρᾶζουσα· "Αγιος, "Αγιος, "Αγιος εἶ ὁ Θεός, διὰ τῆς Θεοτόκου ἐλέησον ἡμᾶς.»

«Τὸ τροπᾶριο αὐτὸ μᾶς θυμίζει, πὼς ἔρχεται ὁ Κύριος σὲ ὦρα ἀνέλπιστη· ἄς τὸ γνωρίζουμε καὶ ἄς μὴν εἴμαστε ξένοιαστοί· ἄς περιμένουμε, κάνοντας διαρκῶς καλὰ ἔργα καὶ ἐλπίζοντας στὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου».

Τὸν Νυμφῶνα Σου βλέπω, Σωτῆρ μου, κεκοσμημένον καὶ ἔνδυμα οὐκ ἔχω, ἵνα εἰσέλθῳ ἐν αὐτῷ. Δάμπρυνόν μου τὴν στολὴν τῆς ψυχῆς, Φωτοδότα καὶ σῶσον με !»

«Στὸ τροπᾶριο αὐτὸ ὁ Χριστιανὸς ὁμολογεῖ μὲ συντριβή, πὼς δὲν ἔχει κατάλληλο ψυχικὸ ἔνδυμα, δὲν εἶναι ἄξιος νὰ παρασταθῆ στὶς τελετὲς τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου· καὶ παρακαλεῖ τὸν Κύριο νὰ τοῦ φερθῆ μ' ἐπιείκεια, νὰ τοῦ λαμπρύνῃ τὴ ψυχὴ του καὶ νὰ τὸν δεχτῆ».

Κάθε μέρα ἔχει δική της μεγάλη Ἀκολουθία, ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἀνάμνησὴ τῶν ὅσων γίνηκαν κατὰ τὶς Μεγάλες ἐκεῖνες Ἡμέρες. Θᾶπρεπε πολὺ πρῶτ, στὸν ὄρθρο κάθε μιᾶς, ἀπὸ τὶς Μεγάλες αὐτὲς Ἡμέρες, νὰ παρακολουθῆ καθένας στοὺς Ναοὺς τὴν ἀκολουθία. Μὰ ἐπειδὴ αὐτὸ δὲ θάταν εὐκολο γιὰ τοὺς πολλοὺς, γι' αὐτὸ ὤρισε ἡ Ἐκκλησία μας νὰ γίνεταὶ ἡ σχετικὴ ἀκολουθία ἀπ' τὴν προηγούμενη νύχτα (ὄλουχτία). Κεῖνο, ποὺ γίνηκε τὴ Μεγάλῃ Δευτέρᾳ, τ' ἀκοῦμε στοὺς ναοὺς τὴ νύχτα τῆς Κυριακῆς, κεῖνο, ποὺ γίνηκε τὴν Τρίτῃ τ' ἀκοῦμε τὴ νύχτα τῆς Δευτέρας κ. ο. κ.

2. Ἡ Μεγάλῃ Δευτέρᾳ : Φέρνουμε στὴν ἀνάμνησὴ μας τὸν πάγκαλο Ἰωσήφ, ποὺ ἡ ἱστορία του μοιάζει πολὺ μὲ τὴν ἱστορία τοῦ Χριστοῦ (πουλήθηκε γιὰ 30 ἀργύρια - φυλακίσθηκε - δοξάσθηκε)· θυμούμεθα τὴν κατάρρα τῆς συκιᾶς καὶ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ: «Καὶ σεις ἂν θᾶχετε πίστη, θὰ κάμετε ὅχι μοναχὰ αὐτό, ποὺ ἔκαμα ἐγὼ στὴ συκιά, ἀλλὰ καὶ ἂν πῆτε στὸ βουνὸ σῆμω καὶ πέσε

στη θάλασσα θὰ πέση!» Ἀκόμη θυμούμεθα τὴν πρώτη ἐπί-
θεση, πὸν τοῦκαμαν οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Πρεσβύτεροι ἀπ' τὸ φθόνο-
τους κι ἀκοῦμε τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, πὸν τοὺς εἶπε, πὼς «ἡ προσ-
τασία τοῦ Θεοῦ θάφαιρευθῆ ἀπ' αὐτοὺς καὶ θὰ δοθῆ σ' ἄλλο
λαό, πὸν θὰξίξῃ» (1).

3. Ἡ Μεγάλη Τρίτη: Ἔχουμε τὴν ἀνάμνηση τῆς Μεγάλης
ἐντολῆς, πὸν ἔδωκε ὁ Χριστὸς μέσα στὸ Ναὸ «Ἀγάπα Ἐύριον τὸν
Θεόν σου, ἐν ὅλη τῇ καρδίᾳ σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ
ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν».

Ἀκοῦμε τὸ δριμύτατο καὶ καυστικὸ ἔλεγχο, πὸν ἔκαμε στοὺς
Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους μὲ τὸ «Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ
Φαρισαῖοι ὑποκριταὶ» κλπ. (2)

Ἀκοῦμε τὸ μελωδικὸ ποίημα τῆς ἀμαρτωλῆς Ἰασσιανῆς, πὸν
μετανόησε καὶ συχωρέθηκε (3).

(1) Βλ. «Καινὴ Διαθήκη» σελ. 80—82.

(2) «Καινὴ Διαθήκη» σελ. 82 - 85.

(3) «Κύριε ἦ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις
περιπεσοῦσα γυνὴ
τὴν Σὴν αἰσθημένη Θεότητα
Μύρου ἀναλαβοῦσα τάξιν
ὀδυρομένη μύρα Σοι
πρὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ κομίζει.

Οἶμοι

λέγουσα

ὅτι νῦν μοι ὑπάρχει·

οἶστρος ἀκολασίας

ζοφώδης τε καὶ ἀσέλγος,

ἔρωσ τῆς ἀμαρτίας!

Δέξε μου

τὰς πηγὰς τῶν θαυρῶν

ὁ νεφέλαις διεξάγων

τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ·

κάμφθητί μοι

πρὸς τοὺς στεναγμοὺς τῆς καρδίας

ὁ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς,
τῇ ἀφάτῳ Σου κενώσει.

Καταφιλήσω

τοὺς ἀχράντους Σου πόδας

ἀποσμίξω τοὺτους δὲ πάλιν,

τοῖς τῆς κεφαλῆς μου βοστρύχοις.

Ἵψ ἐν τῇ Παραδείσῳ,

Ἐθα τὸ δειλινόν,

κρότον τοῖς ὦσιν ἠχηθεῖσα

τὸ φόβῳ ἐκρύβη.

Ἄμαρτιῶν μου τὰ πλήθη

καὶ κριμάτων σου ἀδύσσοις

τίς ἐξήχνασαι

ψυχασώσα, Σωτήρ μου.

Μή με τὴν Σὴν δοῦλην

παρίδῃς

ὁ ἀμέτρητον ἔχων τὸ ἔλεος».

4. *Ἡ Μεγάλη Τετάρτη*: Γίνεται ἀνάμνηση τῆς ἀμαρτωλῆς γυναίκας, πού ἄλειψε μέ μύρο τὰ πόδια τοῦ Κυρίου· κι ἀκόμη τοῦ φρικιαστικοῦ γεγονότος τῆς προδοσίας τοῦ Ἰούδα καί τῆς ἐρήμην καταδίκης τοῦ Κυρίου. Καί κάνει ὀδυνηρή ἐντύπωση, τὸ ἄκουσμα τῶν μελωδικῶν τροπαρίων, πού σχετίζονται μέ τὴν προδοσία.

5. *Ἡ Μεγάλη Πέμπτη*: (1) Τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἔχουμε τὴν ἀνάμνηση τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καί τὴν ὑπόδειξη τοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ τελοῦμε τὴ θεία εὐχαριστία. Ἀκοῦμε τὸ ὠραιότατο τροπάριο γιὰ τὸ θεῖο ὑπόδειγμα τῆς Ἀγάπης, πού ἔδωκε ὁ Κύριος, πλύνοντας τὰ πόδια τῶν μαθητῶν :

«Ὅτε οἱ ἐνδοξοὶ μαθηταὶ ἐν τῷ νιπτῆρι τοῦ Δείπνου ἐφωτίζοντο τότε Ἰούδας ὁ δυσσεβής, φιλαργυρίαν νοσήσας ἐσκοτίζετο καὶ ἀνόμοις Κριταῖς, Σὲ τὸν δίκαιον κριτὴν παραδίδωσι. Βλέπε χρημάτων ἐραστά, τὸν διὰ ταῦτα ἀγχόνη χρησάμενον φεῦγε ἀνόρεστον ψυχὴν τὴν Διδασκάλω τοιαῦτα τολμήσασαν. Ὁ περὶ πάντας ἀγαθὸς Κύριε Δόξα σοι» (2).

Ἀκοῦμε τὰ 12 Εὐαγγέλια δηλ. 12 εὐαγγελικὲς περικοπές, περιγράφουν πῶς γίνηκε ἡ σύλληψη, ἡ δικάσασια, ἡ καταδίκη, ἡ Σταύρωση κι ὅλα τὰ σχετικὰ μέ τὸ Θεῖο δρᾶμα.

Δηλ. παρακαλοῦμε νὰ μᾶς φυλάξη ὁ Θεὸς ἀπ' τὴν κακία τοῦ Ἰούδα, πού ἀπ' τὴν φυλαργυρία του σκοτίστηκε καί πρόδωκε τὸν Κύ-

---

Δηλ. ἡ Κισσαϊνὴ πού ἔπαιε σὲ πολλὰς ἀμαρτίες, σὺν ἐννόησε πάλι τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, μετανοεῖ μέ κλάματα. Πρακτικῶς τὸ Θεὸ νὰ δεχτῆ τις πηγὰς τὰ δάκρυά της καί νὰ εὐοπλαχιστῆ τοῦς στεναγμοῦς τῆς καρδίας της. Δίνει ὑπόσχεση νὰ φιλήσῃ τὰ πόδια τοῦ Κυρίου καί νὰ τὰ καθάρσῃ μέ τὰ μαλλιά τῆς κεφαλῆς της.—Διακόπτει σὲ μιὰ στιγμή (ἴσως ἀπ' τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Θεοφίλου—βλέπε Β' 5). Ἱστορία καί προσθέται. Ποιὸς θὰ ἐξιστορήσῃ, Κύριε, τίς ἀμαρτίες μου. Σὺ, Κύριε, πού ἔχεις ἀμέτρητην ἐλεημοσύνη μὴ μ' ἐγκαταλείψῃς τὴν ἀμαρτωλὴν.

(1) Γίνεται ἡ *Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου*. Στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο παρασκευάζεται τὴ Μεγάλη Πέμπτη τὸ Ἅγιο Μύρο (Ἰδέ. Κατήχηση).

(2) Δηλ. 5 ἀπ' τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου, 4 ἀπ' τοῦ Ματθαίου, 2 ἀπ' τοῦ Μάρκου, 1 ἀπ' τοῦ Λουκᾶ.

ριο—τῇ στιγμῇ ποὺ οἱ ἄλλοι μαθητὲς ἐφωτίζονταν ἀπ' τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου μπρὸς στὸ νιπτῆρα τοῦ Δείπνου—κι ἔπειτα ἀπαγχονίστηκε!

Ἄκουμε ἀκόμη μετὰ τὸ δ' Εὐαγγέλιο—τὸ θαυμάσιο Ὑμνο «*Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου*», ποὺ ἐξιστορεῖ τὰ φρικτὰ Πάθη τοῦ Κυρίου (1).

Σήμερον κρεμᾶται
ἐπὶ ξύλου
ὁ ἐν ὕδασι τὴν γῆν
κρεμάσας.

Ἦλοις
προσηλώθη .
ὁ νυμφίος
τῆς Ἐκκλησίας.

Στέφανον ἐξ ἀκανθῶν
περιτίθεται
ὁ τῶν Ἀγγέλων
Βασιλεύς.

Λόγῃ ἐκεντήθη
ὁ Υἱὸς
τῆς Παρθένου.

Ψευδῇ πορφύραν
περιβάλλεται
ὁ περιβάλλον τὸν οὐρανὸν
ἐν νεφέλαις.

Προσκυνοῦμεν
Σοῦ τὰ Πάθη
Χριστέ.

Ράπισμα κατεδέξατο
ἐν Ἰορδάνῃ
ἐλευθερώσας
τὸν Ἀδάμ.

Δεῖξον ἡμῖν
καὶ τὴν ἔνδοξόν Σου
Ἀνάστασιν.

6. *Ἡ Μεγάλη Παρασκευή*: Γίνεται ἡ ἀνάμνηση τῆς τελειωτικῆς καταδίκης τοῦ Κυρίου. Μὲ συντριβὴ μεγάλη φέρνουμε στὸ νοῦ μας τὰ ὅσα ὑπόφερε ὁ Κύριος: τοὺς ἐμπυσμους, τὰ ράπισματα, τοὺς ἐμπαιγμούς, τὰ μαστιγώματα, τὴ χλαμύδα, τὸν ἀκάνθινο στέφανο καὶ πρὸ πάντων τὸ μαρτύριο τοῦ σταυρικοῦ θανάτου! (ὥρα 3 μ. μ.) καὶ τῆς

(1) Βλ. «*Καينὴ Διαθήκη*» σελ. 87 - 100

κηδείας (κατὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου) ἀπ' τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸ Νικόδημο. Οἱ σημαῖες κρέμονται μεσίστιες, οἱ φρουροὶ φρουροῦνε μὲ τὰ ὅπλα ὑπὸ μάλης. Εἶναι ἡμέρα *ῥηρησκευτικοῦ πένθους* κι *δολοκληρωτικῆς ἀργίας καὶ νηστείας*.

Τὴν ἑσπέρα ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τοῦ ἐπιταφίου, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπ' ὠραιότατα καὶ μελωδικότατα τροπάρια καὶ ἀπὸ πολλὰ ἔξοχα ἐγκώμια, χωρισμένα σὲ *τρεῖς στάσεις*. (1)

7. *Τὸ Μέγα Σάββατο*: τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἀναλογιζόμαστε τὴ φρούρηση καὶ τὴ σφράγιση τοῦ τάφου τοῦ Κυρίου. Ἡ ζωὴ τοῦ Κόσμου εἶναι στὸν Τάφο, !.. στὸν τόσο νηόσκαφτο τάφο !.. Τὸ πρῶτ γίνεται ὁ ἑσπερινὸς καὶ ἡ Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ἐπειτα ψάλλεται ὁ προφητικὸς στίχος: « *Ἀνάστα ὁ Θεὸς κρῖνων τὴν γῆν* », καὶ διαβάζεται ἡ ἀναστάσιμη εὐαγγελικὴ περικοπὴ τοῦ Ματθαίου (2). Οἱ ἱερεῖς ἀλλάζουν τὰ πένθιμα ἄμφιά τους· ἡ ἐκκλησία ἀρχίζει νὰ λαμπροστολίζεται· οἱ κώδωνες χτυποῦν χαρμόσυνα· οἱ σημαῖες ἀνυψώνονται· οἱ φρουροὶ δὲν ἔχουν πιά τὸ ὄπλο ὑπὸ μάλης· οἱ σάλπιγγες σαλπίζουν χαρμόσυνα ἐμβατήρια. Γίνηκε ἡ ἐπίσημη προαγγελία τῆς Ἀναστάσεως ἢ ἡ *Πρῶτη Ἀνάσταση*, καθὼς λέμε.

8. *Ἡ Κυριακὴ τοῦ Πάσχα*: Τρεῖς ἡμέρες ἔμεινε στὸν Τάφο ὁ Κύριος· γιὰ τὸν ὑπολογισμὸ πρέπει νὰ ξέρομε, πὼς οἱ Ἰουδαῖοι ὑπολόγιζαν τὸ ἡμερόνυχτο ἀπ' τὴ δύση τοῦ ἡλίου μιᾶς ἡμέρας ὡς τὴ δύση τῆς ἄλλης. Λοιπὸν ἀπὸ τίς 3 τὸ ἀπόγευμα τῆς Παρασκευῆς ὡς τὴ δύση, εἶναι ἡ *πρῶτη μέρα*. Ἀπ' τὴ δύση τῆς Παρασκευῆς ὡς τὴ δύση τοῦ Σαββάτου, εἶναι ἡ *δεύτερη μέρα*· κι ἀπ' τὴ δύση τοῦ Σαββάτου ἀρχίζει ἡ *τρίτη μέρα*, στὸ διάστημα τῆς ὁποίας *Ἀνέστη ὁ Κύριος*. Ἀμέσως μετὰ τὸ μεσονύχτιο τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴ, ἑορτάζουμε τὴν Ἀνάσταση. Διαβάζεται ἡ σχετικὴ Εὐαγ-

(1) Βλέπε «*Καινὴ Διαθήκη*» σελ. 101—115. Περιγραφὲς καὶ Τροπάρια.

(2) Βλέπε Ματθαίου κεφ. 28.

γελική περικοπή τοῦ Εὐαγγελιστῆ Μάρκου (1). Ἐπειτα ὁ ἱερεὺς θυματίζει κι ἀναφωνεῖ:

«Δόξα τῇ Ἁγίᾳ καὶ Ὁμοουσίῳ καὶ Ἄδιαιρέτῳ
καὶ Ζωοποιῷ Τριάδι

πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς Αἰῶνας τῶν Αἰώνων, Ἀμήν».

Κι ἀμέσως ψάλλεται τό :

Χριστὸς Ἄνέστη ἐκ νεκρῶν
θανάτῳ θάνατον πατήσας,
καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι
Ζωὴν χαρισάμενος !

Καὶ πολλὰ ἄλλα τροπάρια ψάλλονται, ποὺ εἶναι γεμᾶτα χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση, γιὰ τὸ θαῦμα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος Χριστοῦ.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς γίνεται ὁ Ἑσπεριὸς ἢ Δευτέρα Ἀνάσταση ἢ Ἀγάπη. Ἀκοῦμε τότε, σὲ πολλές γλώσσες, τὴν Εὐαγγελική περικοπή τοῦ Ἰωάννη, ποὺ μᾶς περιγράφει τὴν ἐμφάνιση τοῦ Χριστοῦ στοὺς μαθητὲς του μὲ τὸ κήρυγμα τῆς Ἀγάπης — «*Εἰρήνη Ὑμῖν*» (2).

Οἱ τελετὲς καὶ οἱ γιορτὲς τοῦ Πάσχα εἶναι οἱ ἐπισημότερες στὴν Ἐκκλησία μας καὶ γίνονται πολὺ λαμπρὰ· γιὰ αὐτὸ λέμε καὶ *Λαμπρῇ ἢ Λαμπρὰ τῇ Μεγάλῃ Ἡμέρᾳ τῆς Ἀναστάσεως* (3).

Τὸ τρίτο Μέρος τῶν Κινητῶν Δεσποτικῶν εορτῶν ἀρχί-

ζει ἀπ' τῆ Δευτέρα τοῦ Πάσχα καὶ φτάνει ὡς τὴν Κυριακὴ τῶν Ἀγίων Πάντων.

Οἱ εορτὲς τοῦ τρίτου Μέρους

εἶναι :

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ ΤΩΝ ΚΙΝΗ-
ΤΩΝ ΔΕΣΠΟΤΙΚΩΝ ΕΟΡΤΩΝ
ΕΠΕΙΤΑ ΑΠ' ΤΟ ΠΑΣΧΑ

(1) Εὐαγγ. Κατὰ Μάρκον ΙΣΤ'. = 1—8.

(2) Βλ. «*Καινὴ Διαθήκη*». σελ. 119—123.

(3) Εὐαγγ. Κατὰ Ἰωάννην Κ'. = 19—26.

Χ. Δημητρακοπούλου *Λειτουργικὴ* — ἔκδ. Α'.

1. **Ἡ εβδομάδα τῆς Διακαινησίμου** : Ὁλόκληρη ἡ ἑβδομάδα, ἀπ' τῆ Δευτέρα τοῦ Πάσχα κι ἔπειτα, λέγεται ἑβδομάδα τῆς Διακαινησίμου ἢ Διακαινήσιμος· τὸ ὄνομα αὐτὸ ἔμεινε ἀπὸ πολὺ παλιά.

Ἡ ἑβδομάδα αὐτὴ ἀρχίζει μὲ τὴν ἑορτὴ τῆς Ἀναστάσεως, ποὺ ἔλα τὰ ἔκαμε **καινά**, καθὼς λέει ἓνα ἐκκλησιαστικὸ τροπάριο (1).

Ἐπειτα στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Χριστιανισμοῦ κρατοῦσε συνήθεια νὰ βαφτίζονται πολλοὶ κατηχούμενοι Χριστιανοὶ κατὰ τὴ νύχτα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου κι ἔλη τὴν ἀκόλουθη ἑβδομάδα καὶ νὰ μπαίνουν σὲ νέα (**καινή**) τάξη, στὴν τάξη τῶν πιστῶν, ἔτσι γίνονταν πολλοὶ νέοι (**καινοὶ**) ἄνθρωποι. Οἱ νέοι Χριστιανοὶ συνήθιζαν τότε νὰ πηγαίνουν ὅλοι τὴ νέα (**καινή**) ἑβδομάδα στοὺς ναοὺς λευκοφορεμένοι καὶ μ' ἀναμμένες λαμπάδες καὶ νὰ κοινωνοῦν. Ἀλλὰ καὶ οἱ βαπτισμένοι, οἱ παλαιοὶ Χριστιανοί, ἔπρεπε ἔπειτα ἀπ' τὴ Ζωηφόρο ἀνάσταση, νὰ ζήσουν ζωὴ νέα (**καινή**). Διακαινήσιμη ἑβδομάδα λοιπόν, ἐσήμαινε ὀλόκληρη ἑβδομάδα νέα.

Στὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια εἶχαν αὐτὴ τὴν ἑβδομάδα, τὴν πρώτη τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Χρόνου· καὶ γι' αὐτὸ ἀπ' τὴν Κυριακὴ τοῦ Πάσχα—ἀκόμη καὶ τώρα—ἀρχίζει ἡ ἀνάγνωση τοῦ Εὐαγγελίου ἀπ' τὴν ἀρχὴ του : «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος» (2).

2. **Ἡ ἑορτὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς** : Τὴν Παρασκευὴ τῆς Διακαινησίμου εἶναι ἡ ἑορτὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Ἡ ἑορτὴ αὐτὴ εἶναι ἀφιερωμένη στὴν ἀνάμνηση τῶν θαυμάτων, ποὺ γίνηκαν καὶ γίνονται μὲ τὰ ἱερατικὰ νερὰ τοῦ ναοῦ

(1) «Ἀναστάσεως ἡμέρα δι' ἧς τὰ πάντα γέγοναι καινά».

(2) Εὐαγγ. Ἰωάννου Α'. = 1 — 17.

τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ποὺ βρίσκεται στὶς Βλαχέρναις τῆς Κων]πόλεως (Μπαλουκλή). Ὁ ναὸς αὐτὸς εἶναι γνωστὸς μὲ τ' ὄνομα **Ζωοδόχος Πηγή**· τὸ νερό, ποὺ πηγάζει ἀπ' τὸ ναὸ εἶναι τὸ περιφημότερο ἁγίασμα τῆς Ἀνατολ. Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὸ θαυματουργὸ νερὸ καὶ ἡ πολὺ ἀρχαία εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, ποὺ βρίσκεται στὸ Ναὸ τιμῶνται πολὺ ἀπ' τὸν κόσμον, ποὺ συγκεντρώνεται ἐκεῖ.

3. **Ἡ Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ ἢ Ἀντίπασχα** : Εἶναι ἡ πρώτη Κυριακὴ ἔπειτα ἀπ' τὸ Πάσχα. Γίνεται ἡ λειτουργία τοῦ Πάσχα· γίνεται ἀνάμνηση τῆς δεύτερης παρουσιάσεως τοῦ Χριστοῦ στοὺς μαθητές του, σὲ στιγμή, ποὺ ἦταν κι ὁ Θωμᾶς ἐμπρός. Ἀκοῦμε ἀπ' τὴν Εὐαγγελικὴ περικοπὴ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου πρὸς τὸ Θωμᾶ : «*Φέρε Θωμᾶ τὸν δάκτυλόν σου καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου· καὶ φέρε τὴν χεῖρα σου καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός. Καὶ τό :* «*Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες !*»⁽¹⁾.
4. **Ἡ Κυριακὴ τῶν Μυροφόρων** : Τὴν ἐορτάζουμε γιὰ τιμὴ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τοῦ Νικοδήμου, καὶ γι' ἀνάμνηση τοῦ θάρρους καὶ τῆς τόλμης τῶν Μυροφόρων γυναικῶν, ποὺ ἀκολούθησαν τὸν Κύριο ὡς τὸ Σταυρὸ κι ὡς τὸν ἐνταφιασμό· ποὺ βρέθηκαν πρῶτ-πρῶτὴ τὴν Κυριακὴ ἔξω ἀπ' τὸ μνημεῖο κι ἀξιώθηκαν νὰ μάθουν πρῶτες τὴν Ἀνάσταση καὶ νὰ ἰδοῦν τὸ Σωτήρα.⁽²⁾
5. **Ἡ Κυριακὴ τοῦ Παραλύτου** : Ἀκοῦμε στὴν ἐκκλησία εὐαγγελικὴ περικοπὴ, σχετικὴ μὲ τὴ θεραπεία τοῦ Παραλύτου στὴ Βηθεσδᾶ καὶ διδασκόμαστε πολλὰ ἀπ' τὰ λόγια, ποὺ

(1) Βλ. «*Καὶνὴ Διαθήκη*» σελ. 126.

> Εὐαγγ. Ἰωάννου Κ = 19 — 31.

(2) Εὐαγγ. Μάρκου 15 = 43 - 47 καὶ 16 = 1 - 8

εἶπε ὁ Κύριος σ' ἐκεῖνον, πού θεράπευσε: «*Ἴδε ἔγινες υγιής, μὴ ἀμαρτάνης πλέον διὰ νὰ μὴ σοῦ γίνῃ τίποτε χειρότερο*». — (1)

6. **Ἡ Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος**: Εἶναι πολὺ ὠραία ἢ εὐαγγελικὴ περικοπὴ τῆς ἡμέρας αὐτῆς· καὶ εἶναι θαυμάσιος ὁ ὀρισμός, πού δίνει ὁ Κύριος γιὰ τὴν ὑπόστασι τοῦ Θεοῦ: «*Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν*». (2)
7. **Ἡ Κυριακὴ τοῦ Τυφλοῦ**: Ἐνθυμούμεθα τὸ θαῦμα τῆς θεραπείας τοῦ γεννημένου Τυφλοῦ κι ἀκοῦμε, στὴ σχετικὴ εὐαγγελικὴ περικοπῇ, τὸ θεραπευμένο τυφλὸ νὰ λέῃ μὲ θάρρος καὶ μὲ παρρησία: «*Ὁ Θεὸς ἀμαρτωλοῦ οὐκ ἀκούει ἀλλ' ἐάν τις θεοσεβῆς ἢ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, τούτου ἀκούει*». (3)
8. **Ἡ ἑορτὴ τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου**: Στις 40 ἡμέρες ἀπ' τὴν Ἀνάστασι τοῦ Κυρίου — ἡμέρα Πέμπτη — ἑορτάζουμε τὴν ἀνάμνησι τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου. Ἀνελήφθη ἐνδόξως ὁ Κύριος, ἀφοῦ πρῶτα ἔδωκε στοὺς μαθητὲς τοῦ τὴν ἐπαγγελία (ὑπόσχεσι) νὰ τοὺς στείλῃ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα (4).
9. **Ἡ Κυριακὴ τῶν Ἁγίων Πατέρων**: Ἐορτάζεται γιὰ τιμὴ καὶ μνήμη τῶν Ἁγίων Πατέρων τῆς Ἀ΄ Οἰκουμ. Συνόδου.
10. **Τὸ Ψυχοσάββατο**: Ἐπικράτησε παλιὰ συνήθει α νὰ γίνονται γενικὰ μνημόσυνα γιὰ τοὺς νεκροὺς σὲ τρία Σάββατα κατὰ σειρὰ (πρὸ τῶν Ἀπόκρεω — πρὸ τῆς Τυροφάγου — πρὸ τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας) καὶ σ' αὐτὸ τὸ Σάββατο, πού εἶναι πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς.

(1) Βλ. «*Καινὴ Διαθήκη*» σελ. 47 - 48 καὶ Εὐαγγ. Ἰωάν. 5 = 1 - 15

(2) Βλ. «*Καινὴ Διαθήκη*» σελ. 57 - 61. Καὶ Εὐαγγ. Ἰωάν. 4 = 5 - 42

(3) > > > > 49 - 52 > > > Θ'. 1 - 38.

(4) > > > > 127 - 128.

11. *Ἡ ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς*: Στίς 50 μέρες ἔπειτα ἀπ' τὴν Ἀνάσταση — τὴν 50ῆ ἡμέρα — ἑορτάζουμε τὴν Ἐπιφοίτηση τοῦ Ἀγίου Πνεύματος στοὺς Μαθητὲς τοῦ Κυρίου καὶ τὴν ἴδρυσή τῆς Πρώτης Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας (1).
12. *Ἡ Κυριακὴ τῶν Ἀγίων Πάντων*: Ἐορτάζεται γιὰ ἀνάμνηση καὶ τιμὴ συνολικὰ ὄλων τῶν Ἀγίων καὶ τῶν Μαρτύρων, οἱ ὅποιοι μὲ τοὺς ἀγῶνες, μὲ τὸ θάρρος, μὲ τὰ μαρτύριά τους καὶ μὲ τὴν Πίστη τους γενικά, ἐστερέωσαν τὴ Χριστιανικὴ Θρησκεία. Ἀκοῦμε τὴν ἡμέρα αὐτὴ στὴν ἐκκλησία Εὐαγγελικὴ περικοπὴ τοῦ Ματθαίου, ποὺ ἔχει τὴν πιδ θαυμαστὴ πρόσκληση τοῦ Κυρίου γιὰ τοὺς Ἀγῶνες τῆς Ἀλήθειας: «Ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς» (2).

2^{ον} ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ

(ΑΚΙΝΗΤΕΣ)

Ἡ Ἐκκλησία μας ἔχει ὀρισμένες πολλές ἑορτές, γιὰ τιμὴ τῆς Μητέρας τοῦ Θεοῦ — ποὺ γέννησε (ἔτεκε) τὸ Θεό — Θεομητορικὲς ἑορτές — ἢ *Ἐορτὲς τῆς Θεοτόκου*. Ἀπ' αὐτὲς σπουδαιότερες εἶναι:

1. *Τὸ Γενέθλιο ἢ Γέννηση τῆς Θεοτόκου*: Ἡ ἑορτὴ αὐτὴ γίνεται στίς 8 Σεπτεμβρίου. Τιμᾶμε τότε τὴν γέννηση τῆς Μαρίας, τῆς Μητέρας τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτήρα μας (3).

(1) > «Ἐκκλησ. Ἱστορία» 7—10.

(2) «Εὐαγγ. Ματθ. Γ'. 32-38 καὶ 10'. 27-30

(3) Βλ. «Καινὴ Διαθήκη» Σελ. 5.

2. **Τὰ Εισόδια τῆς Θεοτόκου:** Στις 21 Νοεμβρίου εορτάζουμε τὴν εἴσοδο τῆς Παναγίας στὰ "Ἁγία τῶν Ἁγίων τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος καὶ τὴν ἀφιέρωσή της στὸ Θεὸ ἀπ' τοὺς σεβάσμιους γονεῖς της, τὸν Ἰωαννῆμ καὶ τὴν Ἄννα (1).
3. **Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου:** Στις 25 Μαρτίου γίνεται ἡ ἀνάμνηση τῆς ὥραίας ἀγγελίας (Εὐαγγελισμοῦ) πρὸς τὴ Μαρία, γιὰ τὴ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ νὰ σώσῃ τὸν κόσμὸ ἀπ' τὴ δουλεία τοῦ κακοῦ (2). Ἡ 25 Μαρτίου εἶναι ἡμέρα μεγάλης χαρᾶς γιὰ τὸ Χριστιανισμό. Ἰδιαίτερα γιὰ μᾶς ἔχει κι ἄλλη σημασία· ἀνάτειλε κείνη τὴν ἡμέρα, στὰ 1821, ὁ ἥλιος τῆς ἐλευθερίας μας ἀπ' τὴ μακραιῶνη σκλαβιά.
4. **Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου:** Ἀπ' τὴν 1 Αὐγούστου ἀρχίζει 14ήμερη νηστεία καὶ στις 15 Αὐγούστου γίνεται ἀνάμνηση τοῦ θανάτου (τῆς Κοιμήσεως) τῆς Θεοτόκου (3).

3^{ον} ΕΟΡΤΕΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

Τρίτο εἶδος εορτῶν εἶναι οἱ εορτὲς ἀνθρώπων, ποὺ μὲ τίς γνώσεις τους, μὲ τὴ διδασκαλία τους, μὲ τὴν παραδειγματικὴ ζωὴ τους, μὲ τὴν ἰδεολογία τους, μὲ τὴ θερμὴ τους πίστη, μὲ τὴν αὐταπάρνηση, ποὺ ἔδειξαν μπρὸς στοὺς διῶκτες τους, μπρὸς στὰ βασανιστήρια, στὰ θηρία, στὰ μαρτύρια, συντέλεσαν στὸ θρίαμβο τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Αὐτοῦ τοῦ εἴδους εορτὲς εἶναι :

---

(1) Βλ. «Καينὴ Διαθήκη» Σελ. 6.

(2) » » » » 7-8.

(3) » » » » 9.

1. Τῶν Ἀποστόλων—Ἰσαποστόλων—Εὐαγγελιστῶν.

Ἀποστόλου Φιλίππου	15	Ν)βρίου
Ἀνδρέου Πρωτοκλήτου	30	»
Πέτρου καὶ Παύλου	29	Ἰουνίου
Δώδεκα Ἀποστόλων	30	»
Κωνσταντίνου—Ἑλένης	21	Μαΐου
Βαρθολομαίου—Βαρνάβα	11	Ἰουνίου
τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ ἄλλων.		

2. Τῶν Μαρτύρων τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως.

Λημητρίου	26	Ἰκτωβρίου
Γεωργίου	23	Ἀπριλίου
Παντελεήμονος	27	Ἰουλίου
Στεφάνου	27	Δ)βρίου
Αἰκατερίνης	25	Ν)βρίου. κ. ἄ.

3. Ἑορτὲς ὁσίων καὶ Μεγάλων Ἀσκητῶν.

Ἀντωνίου	17	Ἰανουαρίου
Εὐφροσύνης	25	Σεπ)βρίου. κ. ἄ.

4. Ἑορτὲς Μεγάλων Ἱεραρχῶν καὶ διδασκάλων.

Βασιλείου	1	Ἰανουαρίου
Ἀθανασίου-Κυρίλλου	18	Ἰανουαρίου
Τριῶν Ἱεραρχῶν	30	Ἰανουαρίου κ. ἄ.

5. Ἑορτὲς Θαυματουργῶν Ἀγίων.

Νικολάου	6	Δεκεμβρίου
Σπυρίδωνος	12	Δεκεμβρίου κ. ἄ.

6. Ἑορτὲς Ἀγίων Προφητῶν.

Ἱερεμίου	6	Μαΐου
Ἥλια	20	Ἰουλίου

Ἰωάννου Προδρόμου 7 Ἰανουαρίου, 24 Ἰου-
νίου, 29 Αὐγούστου. κ.ᾠ.

7. Ἑορτὲς πρὸς Τιμὴ τῶν Ἐπουρανίων Δυνάμεων : 8 Ν]βρίου.
8. Ἑορτὲς διαφόρων Ἁγίων (εὗρεση λειψάνων — ἀνακομιδὴ
λειψάνων).

9. Ἑορτὲς τοπικῶν Ἁγίων, νεομαρτύρων καὶ Πολιούχων.

(Γρηγορίου Ε'. 10 Ἀπριλίου κ. ᾠ.) Πολιούχοι Ἁγ. Διονύ-
σιος Ἀθηνῶν (3 Ὀκτωβρίου), Θεσ)νίκης Ἁγ. Δημήτριος (26 Ὀκτω-
βρίου), Πατρῶν Ἁγ. Ἀνδρέας (30 Ν]βρίου), Κερκύρας Ἁγ. Σπυ-
ρίδων (12 Δ) βρίου), Κεφαλληνίας Ἁγ. Γεράσιμος (16 Αὐγ. καὶ
20 Ὀκτ.) κ. ᾠ.

10. Τὴν Ἑορτὴ Πάντων τῶν Ἁγίων, καθὼς εἶπαμε στὰ
προηγούμενα.

Γ'. ΠΩΣ ΓΙΝΕΤΑΙ Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε : «Οἱ ἀληθινοὶ
προσκυνητὲς θὰ προσκυνοῦν τὸ Θεὸ μὲ τὸ Πνεῦμα τους, ὅπου
κι ἂν βρισκῶνται.

Κάθε ἄνθρωπος μπορεῖ κι ἔχει τὸ δικαίωμα, ὅπου κι ἂν στέκεται,
κι ὅπου κι ἂν βρίσκειται νὰ εὐχαριστήσῃ ἢ νὰ δοξολο- γήσῃ ἢ νὰ πα-
ρακαλέσῃ τὸν Οὐράνιο Πατέρα. Καὶ μπορεῖ νὰναι βέβαιος, πὼς ἐκεῖ-
νος, ποῦ εἶναι Πανταχοῦ Παρῶν, θὰ τὸν ἀκούσῃ.

Ὅμως στὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἀναπτύχτηκαν οἱ λό-
γοι, ποῦ ἐπιβάλλουν τὴν κοινὴ, τὴν ὁμαδικὴ πνευματικὴ λατρεία.

Εἶναι αὐτονόητο, πὼς ὅπου γίνεται συγκέντρωση πρέπει νὰ ὑπάρχῃ
καὶ σύστημα· πρέπει νὰ κρατῆ καὶ νὰ βασιλεύῃ τάξῃ. Καὶ μάλιστα σὲ
συγκεντρώσεις πνευματικὲς, ἢ τάξῃ καὶ ἢ σοβαρότητα εἶναι ἀπαραί-

τητη προϋπόθεση για να ἐμπνεύση σεβασμό — να προκαλέση προσοχή — να φέρη ωφέλεια.

Για τοὺς λόγους αὐτοὺς γίνηκαν ὀρισμένοι *τύποι λατρείας, ἀνάλογα μὲ τὶς διάφορες περιστάσεις τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν*. Αὐτὲς εἶναι οἱ *ἐκκλησιαστικὲς ἀκολουθίαι* καὶ οἱ *λειτουργίαι*.

Ὅμως, μὰ ποῦ οἱ ἐκδηλώσεις τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι ἢ συνηθισμένες (*τακτικὲς*) ἢ ἔκτακτες, γι' αὐτὸ καὶ οἱ Ἐκκλησιαστικὲς ἀκολουθίαι εἶναι αὐτονόητο, πῶς θὰ χωριστοῦν σὲ *τακτικὲς Ἐκκλησιαστικὲς ἀκολουθίαι* καὶ σὲ *ἔκτακτες*.

Ἡ πρώτη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ποῦ ἦταν αὐστηρότερη καὶ στοὺς τύπους καὶ στὶς ἐκδηλώσεις τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν, ἤθελε νὰ κάνουμε τὴν προσευχή μας συχνότερα στὸ Θεό, καθὼς εἶναι συχνὴ καὶ ἀδιάκοπη ἢ ἐπιβλεψὴ καὶ ἡ προστασία τοῦ Δημιουργοῦ στὰ πλάσματά του.

Ὁρίσθη λοιπὸν προσευχῆς: α'. τὸ *Μεσονυκτικόν*, β'. τὸν *Ὁρθρον*, γ'. τὶς *Ὁρεαι*, δ'. τὸν *Ἑσπερινόν*, καὶ ε'. τὸ *Ἀπόδειπνον*.

Οἱ προσευχῆς αὐτὲς ἀπαρτίζονται ἀπὸ *τροπάρια, ψαλμούς, περικοπὲς τῆς Ἀγίας Γραφῆς, εὐχῆς, δεήσεις καὶ ὕμνους*· καὶ ἔπρεπε νὰ γίνονται στὰ χρονικὰ διαστήματα, ποῦ ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τῆς κάθε μιᾶς.

Ἀργότερα ἢ Ἐκκλησία ὥρισε ὑποχρεωτικὲς τὶς ἀκολουθίαι, στὰ διαστήματά τους, μόνον γιὰ τοὺς μοναχοὺς καὶ τοὺς ἀσκητῆς· καὶ συντόμεψε σὲ δυὸ τὰ διαστήματα γιὰ τοὺς κληρικοὺς, *πρωτὶ καὶ ἀπόγευμα*, ποῦ ὁ ἱερέας πρέπει νὰ προσευχηθῆ γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τὸ λαό.

Ἐκτακτες ἀκολουθίες εἶναι κείνες, ποὺ τὶς ἐπιβάλλει κάποια
περιοδική ἢ ἀσυνείθιστη ἢ ἔκτακτη ἀνάγκη.

2. ΕΚΤΑΚΤΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ-
ΣΤΙΚΕΣ ΑΚΣΑΟΥΘΙΕΣ.

Ἐκτακτες ἀκολουθίες εἶναι :

Τὰ μυστήρια : βάπτισμα—χρῖσμα—
ἐξομολόγησις—γάμος—εὐχέλαιο (1).

Οἱ τελετὲς τῆς Ἐκκλησίας : Ἄγιασμοι—ἐγκαίνια—λιτανίες
—δοξολογίες—παρακλήσεις.

Ἐκτακτα περιστατικὰ τῆς ζωῆς : κηδεῖες—μνημόσυνα.

Οἱ ἔκτακτες ἀκολουθίες ἀπαρτίζονται ἀπὸ σχετικὲς εὐχὲς—δεή-
σεις—τροπάρια—περικοπὲς τῆς Ἀγ. Γραφῆς, ποὺ ὅλες εἶναι γραμμέ-
νες στὸ λειτουργικὸ βιβλίον «**Εὐχολόγιον**».

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Ἀπ' τὴν ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης γνωρίζουμε τὶς τελετὲς,
ποὺ γίνηκαν κατὰ τὸ Μυστικὸ Δεῖπνο :

1. ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ.

«**Δάβετε φάγετε** — εἶπε ὁ Κύριος,
κόβοντας καὶ μοιράζοντας τὸν ἄρτο — **αὐτὸ**

εἶναι τὸ Σῶμα μου!»

Κι ἔπειτα :

«**Πίετε ἀπ' αὐτὸ πάντες** — εἶπε, προσφέροντας τὸ ποτήρι μὲ
τὸν οἶνο — **αὐτὸ εἶναι τὸ αἷμα μου!**»

Κι ἐπρόθεσε: «**Αὐτὸ νὰ κάνετε καὶ σεῖς στὴν ἀνάμνησίν μου**».

Ἦταν ὅλα αὐτὰ μιὰ μυσταγωγία — μιὰ τελετὴ γεμάτη μυστή-
ριο—ποὺ σήμαινε τὴν ὑπεράνθρωπη Θυσία τοῦ Κυρίου.

Καὶ ἦταν συνδεμένη ἡ τελετὴ αὐτὴ μὲ τὴν αὐστηρὴ καὶ λιγό-
λογη σύστασι :

«**Αὐτὸ νὰ κάνετε καὶ σεῖς στὴν ἀνάμνησίν μου!**»

(1) Ἡ «**Θεία Εὐχαριστία**» καὶ ἡ «**Ἱερωσύνη**» γίνονται σὲ τακτικὲς λειτουργίες·
καὶ μόνο σ' ἐπείγουσα ἀνάγκη γίνεται ἔκτακτα ἡ «**Θεία Εὐχαριστία**».

Κι ἀπόμεινε πολὺ φυσικὸ νὰ κρατοῦν οἱ μαθητὲς τοῦ Κυρίου τὴν ἐντολὴ αὐτὴ καὶ σὲ κάθε συγκέντρωση νὰ τὴν θυμοῦνται μὲ σεβασμὸ καὶ νὰ τὴν ἐκτελοῦνε μ' εὐλάβεια, σύμφωνα μὲ τὸ θεῖο ὑπόδειγμα.

Ὅσες φορές οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ συγκεντρῶνταν, τακτικὰ ἔθιναν γιὰ βᾶση κάθε σκέψεως καὶ ἀσχολίας τους τὴν τέλεση αὐτῆς τῆς παραγγελίας.

Ἐλάμβαναν μερίδιο — *μεταλάβαιναν* — ἀπὸ κοινὸ ποτήρι, ἄρτο καὶ οἶνο, μὲ τὴν πεποίθηση πὼς *μεταλάβαιναν αὐτὸ τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου!*

Ἦταν αὐτὸ μιὰ ἀγαλλίασή τους, γιατί ἔκαναν ὀρισμένη ἐντολὴ τοῦ Κυρίου!... Ἦταν ὑπέρτατη χαρὰ τους, γιατί πρόσφεραν στὴν *ἀνάμνηση* τοῦ Κυρίου, μιὰ θυσία δίχως αἷμα, μιὰ *ἀναίμακτη θυσία!*...

Τὴν τελετὴ αὐτὴ οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ διάδοχοί τους, κι ἀργότερα οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, τὴν ἐπισημοποιοῦσαν, μὲ προσευχές, μὲ δεήσεις, μ' ἀνάγνωση ἀπ' τὶς Γραφές καὶ μ' ἐρμηνεῖες καὶ διδασκαλίες.

Ἔτσι σιγά — σιγά διαμορφώθηκαν διάφορα σχέδια γιὰ τὶς τελετὲς αὐτές, πὼς ἀποτελοῦσαν *τὴ βᾶση τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ*, διαμορφώθηκαν οἱ «*Λειτουργίες*».

Ἀρχαιότερη Ἐκκλησιαστικὴ Λειτουργία εἶναι ἡ Λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα : *τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοῦθεοῦ* πὼς τὴν ἔγραψε.

Συντομώτερη ἀπ' αὐτὴν εἶναι «*ἡ Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου*» πὼς τὴν ἔγραψε ὁ ἴδιος (στὰ 380 μ. Χ.).

Καὶ ἀκόμα συντομώτερη εἶναι ἡ *Λειτουργία Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου* πὼς γράφτηκε ἀπ' τὸν ἴδιο (στὰ 400 περίπου μ. Χ.).

Ἡ *πρῶτη* γίνεται μόνο στὴ μνήμη τοῦ συγγραφέα τῆς Ἰακώβου (23 Ὀκτωβρίου).

Ἡ *δεύτερη* γίνεται μόνο δέκα φορές τὸ χρόνο (5 Κυρ. Μεγ. Τεσσαρακοστῆς—Μεγάλῃ Πέμπτῃ—Μέγα Σάββατο—Παραμονὴ Χριστουγέννων—Παραμονὴ Θεοφανείων—Ἀγίου Βασιλείου).

Ἡ τρίτη, «ἡ Λειτουργία Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου» ἐπικράτησε μὲ τὸν καιρὸ, καὶ εἶναι στὴ γενικὴ (καθολικὴ) χρῆσις τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐπάρχει καὶ τετάρτη Λειτουργία, «ἡ Λειτουργία τῶν προηγιασμένων Δώρων» ἔργο, Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου, ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέα, ποὺ γίνεται κάθε Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοσιῆς καὶ τῆ Μεγάλῃ Δευτέρᾳ, Μεγάλῃ Τρίτῃ, καὶ Μεγάλῃ Τετάρτῃ.

Λέγεται ἡ Λειτουργία αὐτὴ τῶν Προηγιασμένων Δώρων, γιὰ τὰ *Τίμια Δῶρα*, ποὺ χρησιμοποιοῦνται σ' αὐτὴ εἶναι προ-αγιασμένα ἀπ' τὴ λειτουργία τῆς προηγουμένης Κυριακῆς.

Εἶπαμε, πὼς στὴν καθολικὴ χρῆσις τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι ἡ Λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου, ποὺ δὲν ἔχει ἄλλωστε καὶ διαφορὰς ἀπ' τὶς ἄλλες, παρὰ μόνο τὴ *συντομία*.

Γι' αὐτὸ θὰ ἐρμηνεύσουμε μόνο τὴ Λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου.

Καθὼς γνωρίζουμε, ὁ Χριστιανισμὸς διαδόθηκε καὶ ἐξαπλώθηκε μὲ κόπους καὶ μὲ μαρτύρια καὶ ἔπειτα ἀπὸ χρόνια πολλά.

Πρῶτοι Χριστιανοί. Κα-
τηχοῦμενοι—Πιστοί.

Οἱ Χριστιανοί, ἀμέσως ἀπ' τὶς πρῶτες ἡμέρες τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἔκαναν στὶς συγκεντρώσεις τους τὴν τελετὴν, ποὺ μεταλάβαιναν τὸ Θεῖο Σῶμα καὶ τὸ Θεῖο Αἷμα—τὴ *Θεῖα Μετάληψη*—ἢ *Ἀναίμακτη Οὐσία* ἢ *Θεῖα Εὐχαριστία*.

Πολλοὶ ἀπ' τοὺς εἰδωλολάτρες, θαυμάζοντας τὴν ὁμορφὴν καὶ ἀγαπημένην ζωὴν τῶν Χριστιανῶν, παρακολουθώντας τὶς τελετὰς τους, ποὺ τὶς ἔβλεπαν γεμάτες σιγῇ καὶ σοβαρότητα-γεμάτες μυστήριο—καὶ ἀκούοντας τὸ θεῖο κήρυγμα, ἐμπνέονταν καὶ ἀσπάζονταν τὴν νέα θρησκεία!

“Όμως οί παλαιοί δὲν τοὺς θεωροῦσαν ἀμέτῳ σωστοὺς Χριστιανοὺς αὐτοὺς τοὺς νέους ἔπρεπε νὰ μάθουν πρῶτα τὰ δόγματα-τὸ τί πίστευε ἡ Νέα Θρησκεία—ἔπρεπε νὰ μάθουν τὰ καθήκοντά τους· νὰ βαφτιστοῦνε· καὶ τότε θὰ γίνονταν τέλειοι Χριστιανοί. Φυσικὰ περνοῦσε λίγος καιρὸς γι αὐτό. “Όσοι βρίσκονταν σ’ ἐκεῖνο τὸ στάδιο λέγονταν **Κατηχούμενοι**. “Άμα τὸ περνοῦσαν γίνονταν **Πιστοί**.” Ἔτσι εἶχαμε δύο τάξεις Χριστιανῶν: τοὺς **Κατηχούμενους** καὶ τοὺς **Πιστοὺς**.

Οἱ κατηχούμενοι παρακολουθοῦσαν κάθε κίνηση τῶν πιστῶν· ἦταν μέσα σὲ κάθε συγκέντρωση· ἄκουαν τὸ κήρυγμα· ἐγνώριζαν κάθε σκέψη κι ἐνέργεια τῶν πιστῶν· καὶ μόνο στὴ Θεία Εὐχαριστία δὲν εἶχαν μέρος· ἔπρεπε πρῶτα νὰ περάσουν στὴ τάξη τῶν Πιστῶν!

Φυσικὰ λοιπὸν δὲ μπορούσαν νὰ μείνουν καὶ σ’ ἐλόκληρη τὴ διεξαγωγή τῆς Θείας Λειτουργίας· δὲ μπορούσαν νὰ μείνουν καὶ στὴν ὥρα, ποὺ γινόταν ἡ **Ἀναίμακτη Θυσία!** **Σ’ αὐτὴ, μόνον οἱ πιστοὶ θὰ λάβαιναν μέρος.**

Ἔτσι ἡ Λειτουργία ξεχώρισε δὲ δυὸ μέρη:

α’. Στὸ πρῶτο μέρος, ποὺ παρακολουθοῦσαν γενικὰ ἔλοι οἱ χριστιανοί, **Κατηχούμενοι** καὶ **Πιστοί**.

καὶ β’. Στὸ δεύτερο μέρος, ποὺ ἦταν συνέχεια τοῦ πρώτου, μὰ ἔμῳς γινόταν μόνο μπρὸς τοὺς πιστοὺς, ἐνῶ οἱ κατηχούμενοι ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ φύγουν.

Στὴν ἐποχὴ μας δὲν ὑπάρχει αὐτὸ τὸ ξεχώρισμα τῶν Χριστιανῶν σὲ **Κατηχούμενους** καὶ σὲ **Πιστοὺς**.

Ἀπὸ παιδάκια, ἔλοι βαφτιζόμεστε καὶ γινόμεστε τέλειοι Χριστιανοί· κι ἀπομένει νὰ γίνουμε μὲ τὴν ἀνατροφή καὶ μὲ τὴ μόρφωσή μας κι ἀληθινοὶ Χριστιανοί.

Μὰ ἡ λειτουργία δὲν ἄλλαξε· κι ἀκοῦμε συχνὰ στὶς Ἐκκλησίες τὸ «**ὄσοι οἱ κατηχούμενοι προέλθετε**» (1) ποὺ τώρα πιά λέγε-

(1) Προέλθετε = ἐξέλθετε - φύγετε.

ται μόνο για νὰ μᾶς θυμίζῃ, πὼς ἐδῶ τέλειωνε παλιὰ ἡ λειτουργία γιὰ τοὺς κατηχούμενους· μπορεῖ μάλιστα καὶ νὰ μὴ λέγεται· τίποτ' ἄλλο δὲν ξεχωρίζει τὴ σημερινὴ λειτουργία ἀπ' τὴν παλιά. Γι' αὐτὸ τὴν ἐρμηνεύουμε συνολικὰ.

Γιὰ νὰ παρακολουθήσουμε εὐκολώτερα τὴ Θεῖα Λειτουργία, τὴ διαιροῦμε σὲ δέκα στάδια ἢ διαστήματα (1)

α'. Προοίμιο.	ε'. Εὐχὲς γιὰ τοὺς πιστοὺς.
β'. Μικρὴ εἴσοδο.	στ'. Μεγάλῃ εἴσοδο.
γ'. Ἀπόστολος-Εὐαγγέλιο.	ζ'. Ὁμολογία πίστεως.
δ'. Ἐκτενὴς δέηση.	η'. Τίμια Δῶρα - ἁγιασμός.
	θ'. Θεῖα Κοινωνία.
	ι'. Ἀπόλυση.

Ἡ Λειτουργία ἀρχίζει μὲ τὴν ἐκφώνησιν, ποὺ κάνει ὁ Διακός :

«*Εὐλόγησον Δέσποτα !*»

α'. Προοίμιο.

Ὁ λειτουργὸς ἱερέας ἀπαντᾷ: «*Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς Αἰῶνας τῶν Αἰώνων*». Δηλ. ἄς εἶναι εὐλογημένη ἡ βασιλεία τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τώρα καὶ πάντοτε κι ὡσότου ὑπάρχει ὁ κόσμος. Οἱ Ψάλτες, ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὸ λαὸ ψάλλουν: «*Ἀμήν!*» δηλ. μακάρι ἔτσι νὰ γίνῃ.

Ἐπειτα ὁ Διακός κάνει διάφορες δεήσεις, τὴ μιὰ συνέχεια στὴν ἄλλη: *Μεγάλῃ συναπτῇ* (δηλ. μονοκόματη — πολλὲς δεήσεις στὴ σειρά) λένε στὴν ἐκκλησία αὐτὲς τίς εὐχές.

Ἐπειτα ἀπὸ κάθε τέτοια σειρὰ εὐχῶν, οἱ Ψάλτες ψάλλουν τὰ *Ἀντίφωνα* δηλ. στίχους ἀπ' τὴν Ἁγία Γραφή· ἕναν ψάλλει ὁ δεξιὸς

---

(1) Οἱ Κατηχούμενοι παρακολουθοῦσαν ὡς τὰ τέσσερα.—Ἐπειτα ἀκούαν τό: «*Οἱ Κατηχούμενοι, προέλθετε*» κι ἔφευγαν. Οἱ πιστοὶ ἔμειναν ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος.

Ψάλτης, ἄλλον ὁ ἀριστερός, ἔπειτα λέει εὐχὲς ὁ Διάκος, ἔπειτα ἀντίφωνα οἱ Ψάλτες. (1)

Ἐπειτα ὁ διάκος λέει τὴ μικρὴ συναπτὴ (δηλ. σειρὰ ἀπὸ λίγες εὐχῆς).

Ἐπειτα ψάλλονται οἱ Μακαρισμοὶ (2) ἂν εἶναι Κυριακὴ ἢ ἑορτὴ Ἁγίου.

Ἄν εἶναι Δεσποτικὴ ἢ Θεομητορικὴ ἑορτὴ δὲ λέγονται οἱ Μακαρισμοί, ἀλλὰ ἄλλη σειρὰ ἀπ' Ἀντίφωνα.

Ὡστε στὸ Προοίμιο ἔχουμε:

Ἐκφώνηση τοῦ Διακού, Εὐλογία τοῦ Λειτουργοῦ, Μεγάλη συναπτὴ, Ἀντίφωνα, Μικρὴ συναπτὴ, Μακαρισμούς.

Ξεκινᾷ ἀπ' τὸ Ἅγιο Βῆμα (ἢ Ἱερὸ) ἓνας Διάκος ἢ καὶ παιδιὰ μεθυσμένα καὶ λαμπάδες, ἀκολουθεῖ διάκος, ποὺ κρατεῖ μὲ τὰ δύο του χέρια τὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιον ὑψωμένο ἐπάνω ἀπ' τὸ πρόσωπό του· ἀκολουθοῦν οἱ ἱερεῖς, ποὺ λειτουργοῦν, καὶ ὄλη ἡ συνοδεία βγαίνει ἀπ' τὴ βορεινὴ μικρὴ πύλη τοῦ Εἰκονοστασίου, προχωρεῖ καὶ στέκεται στὸ μέσο τοῦ Ναοῦ.

(1) Ἀντίφωνα (= ἀκούονται φωνῆς ἀπ' ἀντίθετα μέρη).

(2) Οἱ Μακαρισμοὶ εἶναι: [Ματθ. Ε'. 3 - 12]

1. «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι. ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν».
2. «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες· ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται».
3. «Μακάριοι οἱ πραεῖς· ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν».
4. «Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην· ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται».
5. «Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες· ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται».
6. «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ· ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται».
7. «Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί· ὅτι αὐτοὶ Υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται».
8. «Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν».
9. «Μακάριοι ὅταν ἐνειδίωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ».
10. «Χαίrete καὶ ἀγαλλιᾶσθε· ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς Οὐρανοῖς».

Ὁ Διακός ὑψώνει πῶς ἐπάνω τὸ Εὐαγγέλιο καὶ λέει: «**Σοφία!**
Ὁρθοί!» Δηλ. τὸ Εὐαγγέλιο αὐτὸ εἶναι σοφία σηκωθῆτε ὀρθοί
ἀπὸ σεβασμό!

Ἐπειτα προχωρεῖ ἔλλη ἢ συνοδεία μὲ τὴν ἴδια τάξη, ἀνεβαίνει
στὴ σολεύα καὶ πηγαίνει μέσα στὸ Ἅγιο Βῆμα· τὰ παιδιά, ποὺ κρατοῦν
λαμπάδες, συνοδεύουν ὡς τὴν Ὁραία Πύλη καὶ μπαίνουν ἀπ' τὴς πλαϊνές.

Ψάλλονται ἔπειτα διάφορα τροπάρια κι εὐχές καὶ τὸ τρισάγιο:
«**Ἅγιος ὁ Θεὸς — Ἅγιος Ἰσχυρὸς — Ἅγιος Ἀθάνατος — Ἐλέ-
ησον ἡμᾶς**».

Ὡστε, κατὰ τὸ στάδιο αὐτὸ, περιφέρεται τὸ Ἱερὸ Εὐαγγέλιο
ἀπ' τὸ Ἅγιο Βῆμα σιτὸν κυρίως Ναὸ καὶ πάλι σιτὸ Ἅγιο Βῆμα
καὶ ψάλλεται τὸ Τρισάγιο.

Ἐπειτα διαβάζεται μιὰ περικοπὴ ἀπ' τὴς **Πράξεις** ἢ ἀπ' τὴς **Ἐπι-
στολὲς** τῶν Ἀποστόλων. Ἐπειτα ὁ Διακός ἀνε-
βαίνει στὸν Ἅμβωνα καὶ διαβάζει μιὰ περικοπὴ
ἀπὸ ἓνα ἀπ' τὰ τέσσερα **Εὐαγγέλια**· ἀν δὲν ὑπάρ-
χη Διακός λέει τὸ **Εὐαγγέλιο** ὁ ἱερέας ἀπ' τὴν Ὁραία Πύλη.

Οἱ Ἀποστολικὲς καὶ οἱ Εὐαγγελικὲς περικοπές, ποὺ διαβάζουν-
ται σὲ κάθε ἑορτῇ, εἶναι ὀρισμένες.

Ἐπειτα γίνεται ἢ ἀπὸ κληρικὸ ἢ ἀπὸ λαϊκὸ τὸ **θεῖο κήρυγμα**,
ποὺ πάντα ἔχει θέμα κάτι σχετικὸ ἀπ' τὴν Ἀποστολικὴ ἢ ἀπ' τὴν
Εὐαγγελικὴ περικοπὴ, ποὺ διαβάστηκε, ἢ κι ἀπ' τὴ ζωὴ, γιὰ ζητή-
ματα τῆς ἡμέρας.

Ὡστε στὸ στάδιο αὐτὸ τῆς λειτουργίας ἀκοῦμε **Ἀπόστολο** —
Εὐαγγέλιο — καὶ **Θεῖο Κήρυγμα**.

Ἄκολουθεῖ ἔπειτα μιὰ μεγάλη σειρὰ ἀπὸ εὐχές, ποὺ λέει ὁ Διάκος, γιὰ τοὺς εὐσεβεῖς κι ὀρθοδόξους Χριστιανούς. Ἐκτενὴς δέση. νούς-γιὰ τοὺς βασιλεῖς-τὸν κληῖρο-τὸ λαὸ-τοὺς ἐργάτες καὶ ὑπηρέτες τοῦ ναοῦ-τοὺς ἀποθαμένους προπάτορες—γιὰ κείνους, ποὺ διδάσκονται (κατηχοῦνται) νὰ γίνουν Χριστιανοὶ κ. ἄ.

Στὸ σημεῖο αὐτό, παλιά, ἀποχωροῦσαν οἱ Κατηχούμενοι καὶ ἡ Λειτουργία προχωροῦσε μόνο μὲ τοὺς Πιστοὺς.

Ἄπ' τὸ στάδιο αὐτὸ ἀρχίζει τὸ κυριώτερο μέρος τῆς Λειτουργίας. Πρὸκειται νὰρχίσουν οἱ προετοιμασίες γιὰ τὴν τέλεση τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Εἶναι τὸ σημεῖο, ποὺ ἀποχωροῦσαν καθὼς εἶπαμε, στὴν παλιά ἐποχή, οἱ κατηχούμενοι κ' ἔμειναν οἱ πιστοί. Ἄπὸ κούραση ἢ ἀπ' ἄγνοια φυσικά, πολλοὶ Χριστιανοὶ καὶ σήμερα ἀποχωροῦν ἀπ' τὴν Ἐκκλησία, ἅμ' ἀκούσουν τὸ Εὐαγγέλιο. Φεύγουν καὶ χάνουν τὴν ἱερώτερη στιγμή τῆς Λειτουργίας· χάνουν αὐτὴ τὴ βάση της! Τὸ ἄτοπο αὐτὸ γινόταν φαίνεται καὶ στὰ πρῶτα χρόνια· ὁ Χρυσόστομος γράφει κάπου γι'αὐτὸ τὸ ζήτημα αὐτά :

«Τί κακὸ κάνεις Χριστιανέ μου. Δίπλα στὴν Ἁγία Τράπεζα
»στέκεται ὁ Χριστός, περιστοιχισμένος ἀπ' τοὺς ἁγίους Ἁγ-
»γέλους! δεξιὰ σου κι ἀριστερά σου, ἔμπρὸς κι ὀπίσω σου
»στέκουν ὅλοι οἱ ἀδερφοί σου - οἱ Χριστιανοί - καὶ λειτουρ-
»γοῦνται καὶ σὺ φεύγεις ;
»Ἄμα σὲ προσκαλέσουν σὲ κανένα δεῖπνο, δὲν ἔχεις τὸ θάρ-
»ρος νὰποχωρήσης, ἅμα τελειώσης τὸ φαγητό σου καὶ χορτά-
»σης! ἐδῶ, ποὺ γίνεται τὸ ἱερώτερο μυστήριο καὶ δὲν ἔτε-
»λείωσε ἡ ἱερὰ τελετή, τὰφήνεις ὅλα στὴ μέση καὶ φεύγεις ;
»Πῶς μπορεῖ νὰ συχωρεθῇ αὐτὸ τὸ πρᾶμα ;

» Ὅσοι φεύγουν πρὶν νὰ τελειώσῃ ἡ Θεία Εὐχαριστία, » μιμοῦνται τὸν Ἰούδα, ποὺ ἔφυγε ἀπ' τὸ Μυστικὸ Δεῖ- » πνο προτοῦ νὰ τελειώσῃ — τὴν τελευταία ἐκείνη νύχτα - ἐνῶ » οἱ ἄλλοι μαθητὲς ἔτρωγαν κι ἄκουαν τὸν Κύριο!»

Στὸ στάδιο αὐτὸ τῆς Λειτουργίας ὁ Διάκος κάνει μεγαλόφωνα εὐχὲς στὸ Θεό, ζητώντας τὴν προστασία του γιὰ τοὺς Πιστοὺς. Τὸ ἴδιο, μὰ χαμηλόφωνα, κάνει κι ὁ Λειτουργὸς μέσα στὸ Ἅγιο Βῆμα. Ἐκεῖ ὁ ἱερέας διαβάζει εὐχὲς γιὰ τοὺς πιστοὺς καὶ κάνει προσευχὲς στὸ Θεό, παρακαλώντας τον νὰ δεχτῆ τὰ *Τίμια Δῶρα* (τὸν Ἄρτο καὶ τὸν Οἶνο), ποὺ προσφέρουν μ' ἀγνότητα οἱ Χριστιανοί, γιὰ νὰ γίνῃ ἡ Θεία Εὐχαριστία.

Εὐχὲς λοιπὸν γιὰ τοὺς Πιστοὺς γίνονται στὸ στάδιο αὐτὸ καὶ προετοιμασία γιὰ τὸ μεγάλο Μυστήριον.

Τὰ Τίμια Δῶρα, ὡς τώρα ἦταν τοποθετημένα στὴν Προσκομιδῇ, ἔπου ὁ Λειτουργὸς ἱερέας, ἔκαμε διάφορες δεή-
σις, γιὰ νὰ εὐλογηθοῦν καὶ ν' ἀγιαστοῦν ἀπ' τὸ
στ'. *Μεγάλῃ Εἵσοδο.* τὸ Θεό. Τώρα πρέπει νὰ μεταφερθοῦν στὴν Ἅγία
Τράπεζα, ποὺ θὰ γίνῃ τὸ Μεγάλον Μυστήριον. Ἡ μεταφορὰ αὐτὴ γίνεται
μὲ πολλὴ σεμνοπρέπεια. Ὁ Ἱερέας παρακαλεῖ μὲ κατανυκτικὴ εὐχὴ
τὸ Θεὸ νὰ τὸν συγχωρέσῃ, νὰ τὸν ἐξαγνίσῃ καὶ νὰ τὸν κάμῃ ἄξιο νὰ
ἐκτελέσῃ τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Οἱ ψάλτες ψάλλουν τὸ
Χερουβικὸ Ὑμνον: «*Οἱ τὰ Χερουβὶμ μυστικῶς εἰκονίζοντες καὶ*
τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν τρισάγιον Ὑμνον προσάδοντες, πᾶ-
σαν τὴν βιωτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν, ὡς τὸν βασιλέα τῶν
ὄλων ὑποδεξόμενοι ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον
ταξесιν Ἀλληλοῦϊα».

Δηλ. ἐμεῖς οἱ Χριστιανοί, ποὺ μὲ μυστηριώδη τρόπο παρι-
στάνουμε τὰ *Χερουβὶμ* (= τοὺς πρὸ ἀνώτερους ἀγγέλους) καὶ
ψάλλουμε ἀκόμα στὴ ζωοποιῶ (= ποὺ δίνει ζωὴ) Τριάδα τὸν

Τρισάγιο ὕμνο (Ἅγιος — Ἅγιος — Ἅγιος, Κύριος *Σαβαώθ* (1)
ἄς ἀφήκουμε μακριὰ κάθε σκέψη τῆς ζωῆς, γιὰ νὰ ὑποδεχτοῦμε τὸ
Βασιλεῖα ἔλου τοῦ κόσμου (τὸ σῶμα του καὶ τὸ αἷμα του) ποὺ τὸν
περιστοιχίζουσι ἀόρατα οἱ ἀγγελικὲς τάξεις. Ἀλληλούϊα (2).

Ἐπειτα διακόπτουν οἱ ψάλτες γίνεται ἀπόλυτη σιγή· ὁ Διάκος
κρατᾷ τὸν Ἅγιο Δίσκο καὶ ὁ ἱερέας τὸ Ἅγιο Ποτήρι (ἢ καὶ τὰ δυὸ
μαζὶ ὁ ἱερέας, ἂν δὲν ὑπάρχη διάκος)· ἀκολουθοῦν ἔσοι κληρικοὶ
λειτουργοῦν ἐμπρὸς κι ὀπίσω συνοδεύουν παιδιὰ μὲ λαμπάδες· ἡ πομπὴ
προχωρεῖ, βγαίνει ἀπ' τὴ Βορεινὴ μικρὴ Πύλη καὶ προχωρεῖ ὁ
διάκος λέει: «*Πάντων ἡμῶν μνησθεὶς Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ βα-
σιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
νων Ἀμήν*». Δηλ. εὐχομαι νὰ Σᾶς ἐνθυμηθῇ ὁ Θεός, ὁ Κύριος, ἔλους στὴ
βασιλείᾳ του καὶ τώρα καὶ πάντοτε». Ἐπειτα ὁ τιτλοῦχος ἱερέας κάνει
διάφορες εὐχὲς γιὰ τὸ Κράτος, καὶ γιὰ τοὺς Χριστιανοὺς ζωντανούς
καὶ νεκρούς. Εἰσέρχονται ἔλοι οἱ κληρικοὶ ἀπ' τὴν ὠραία Πύλη καὶ το-
ποθετοῦν τὰ τίμια Δῶρα στὴν Ἁγία Τράπεζα. Ἄν λειτουργίᾳ Δεσπό-
της ἢ τελετῇ γίνεται μεγαλοπρεπέστερη· ὑποδέχεται αὐτός, μπρὸς στὴν
Ὁραία Πύλη, τὰ τίμια Δῶρα καὶ κάνει ὁ ἴδιος τὶς διάφορες εὐχὲς.

Ἐπειτα ὁ Διάκος βγαίνει στὸν κυρίως Ναὸ κι ἐκεῖ, μπρὸς στὴν
εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, κάνει διάφορες δεήσεις· τὸ ἴδιο κάνει κι ὁ ἱερέας
στὴν Ἁγία Τράπεζα.

Στὸ στάδιο αὐτὸ λοιπὸν γίνεται ἡ *Μεγάλῃ Εἴσοδο τῶν Τιμίων
Δώρων*, καὶ διάφορες σχετικὲς δεήσεις κι εὐχὲς.

Ὁ ἀνώτερος ἀπ' τοὺς κληρικοὺς, ποὺ λειτουργοῦν, βγαίνει μπρὸς
στὴν Ὁραία Πύλη καὶ παραγγέλλει: «*Εἰρήνη*
5'. Ἡ Ὁμολογία τῆς Πίστεως. *πᾶσι*» (εἰρήνη σ' ἔλους)· ὁ διάκος λέει: «*Ἀγα-
πήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμοσίᾳ ὁμολο-*

(1) Σαβαώθ = Θεός.

(2) Ἀλληλούϊα = Δόξα σοι ὁ Θεός.

γήσωμεν»· δηλ. ἄς ἔχουμε ἀγάπη μεταξύ μας, γιὰ νὰ ὁμολογήσουμε μὲ ὁμόνοια, πὼς πιστεύουμε : «*Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα*» — «*Τριάδα Ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον*» προσθέτει ὁ ψάλτης· κι' ἀμέσως ἓνας ἀπ' τοὺς ψάλτες ἢ ἀπ' τοὺς ἄλλους Χριστιανοὺς λέει τὸ *Σύμβολο—ὁμολογία τῆς Πίστεως*.

1. Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα, Παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων.

2. Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Φῶς ἐκ Φωτός· Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

3. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

4. Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

5. Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

6. Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

7. Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

8. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν.

9. Εἰς μίαν Ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

10. Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

11. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.

12. Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

Τώρα εἶναι τὸ σπουδαιότερο σημεῖο τῆς Θείας Λειτουργίας· ὁ

Διάκος παραγγέλλει : «**Στῶμεν καλῶς ! στῶ-**

μεν μετὰ φόβου ! πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀνα-

φορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν». Δηλ. ἄς στα-

θοῦμε σὲ προσοχή ! ἄς σταθοῦμε μὲ φόβο ! ἄς παροξέξουμε νὰ προσφέ-

ρουμε εἰρηνικὰ τὴν πνευματικὴν μας θυσία.

Ὁ λειτουργὸς σιωπηλὰ κάνει πολλὰς προσευχὰς στοὺς πατέρας καὶ

στοὺς Ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐξαιρετικὰ στὴ Θεοτόκῳ· καὶ ἔπειτα

παρακαλεῖ μὲ τίς πιδ κατανωκτικὲς δεήσεις τὸ Θεὸν νὰ στείλῃ τὸ Ἅγιο

Πνεῦμα, γιὰ νὰ μεταβάλλῃ τὸν Ἄρτο σὲ **Τίμιον Σῶμα** καὶ τὸν Οἶνο σὲ

Τίμιον Αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἀμέσως ἔπειτα, ἅμα τελειώσῃ τίς εὐχὰς, κάνει τὴν ἀναπαράσταση

τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου. Παίρνει ἀπ' τὸν Ἅγιο Δίσκο τὸν ἁγιασμένο

Ἄρτο καὶ τὸν τοποθετεῖ μέσα στὸ Ἅγιο Ποτήρι, λέγοντας μεγαλόφωνα

καὶ κατανωκτικὰ τὸ : «**Λάβετε φάγετε· τοῦτό μου ἐστὶ τὸ Σῶμα, τὸ**

ὑπὲρ κλωμένον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». Δηλ. λάβετε καὶ φάγετε·

αὐτὸς ὁ ἄρτος εἶναι τὸ δικό μου Σῶμα, ποῦ θυσιάζεται γιὰ τίς ἁμαρ-

τίες σας.

Ἐπειτα χύνει μέσα στὸ Ἅγιο Ποτήρι τὸν ἁγιασμένο Οἶνο καὶ

λέει : «**Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτό ἐστὶ τὸ Αἷμα μου, τὸ τῆς**

Καινῆς Διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς

ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Δηλ. πίετε ὅλοι οἱ Πιστοί· αὐτὸ εἶναι τὸ Αἷμα

μου, ποῦ κατὰ τὴν νέα συμφωνία Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, χύθηκε γιὰ νὰ

συχωρεθοῦν οἱ ἁμαρτίες οἱ δικές σας καὶ ἄλλων πολλῶν.

Τὰ Ἅγια Δῶρα μεταβλήθησαν σὲ **Τίμιον Σῶμα καὶ Αἷμα**

τοῦ Χριστοῦ, στὸ στάδιο αὐτὸ τῆς Λειτουργίας.

Ὁ Διάκος κάνει μπρὸς στὸ Εἰκονοστάσιο μακρὸς (ἐκτενεῖς) δεήσεις κι ὁ ἱερέας παρακαλεῖ τὸ Θεὸ νὰ ἀξιώσῃ θ'. Ἡ *Θεία Κοινωνία*. τοὺς πιστοὺς νὰ μεταλάβουν. Ὁ Διάκος τελειώνει τὶς δεήσεις μὲ τό: «*Καὶ καταξιώσον ἡμᾶς, Δέσποτα, μετὰ παρρησίας, ἀκατακρίτως τολμῶν ἐπικαλεῖσθαι Σέ, τὸν ἐπουράνιον Θεόν, Πατέρα, καὶ λέγειν*». δηλ. «Κάμε μας ἀξιους Θεέ μου, νὰ τολμᾶμε μ' ἐλευθεροστομία καὶ δίχως κατάρκρση, νὰ ἐπικαλούμεθα, σὰν Πατέρα, Σέ, πού εἶσαι ἐπουράνιος Θεός, καὶ νὰ λέμε . . . Κι ἕνας ἀπ' τοὺς πιστοὺς λέει τὴν Κυριακὴ (= τοῦ Κυρίου) προσευχὴν.

«*Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.*

Ἄγιασθήτω τὸ ὄνομά Σου.

Ἐλθέτω ἡ Βασιλεία σου

Γεννηθήτω τὸ θέλημά Σου, ὡς ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ τῆς Γῆς.

Τὸν Ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν σήμερον.

Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.

Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν.

Ἄλλὰ ῥῦσαι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ». Ἀμήν!

Ἐπειτα κοινωνοῦν μέσα στὸ Ἅγιο Βῆμα οἱ κληρικοί, πού λειτουργοῦσαν, καὶ προσφέρουν στοὺς πιστοὺς νὰ κοινωνήσουν, ὅσοι θέλουν. Οἱ ψάλτες ψάλλουν τὸ Κοινωνικόν: «*Δίνετε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν. Ἀλληλουῖα*». Δηλ. Δοξάστε τὸν Κύριον ἀπ' τοὺς οὐρανοὺς δόξα σοι ὁ Θεός».

Ὡστε στὸ στάδιο αὐτὸ τῆς Θείας Λειτουργίας γίνεται ἡ *Κυριακὴ προσευχὴ καὶ κοινωνοῦν οἱ πιστοί*.

Αὐτὸ εἶναι τὸ τελευταῖο στάδιο τῆς Θείας Λειτουργίας. Ὁ ἱερέας κάνει εὐχαριστήριες προσευχὲς στὸ Θεό, ποὺ ἀξίωσε τοὺς Χριστιανοὺς νὰ παρακολουθήσουν μετὰ προσοχὴ τῇ Θεῖα Λειτουργίᾳ καὶ νὰ κοινωνήσουν (= νὰ λάβουν μέρος ἀπ' τὰ Ἱερά Δῶρα, τὸν Ἄρτο καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου— νὰ μεταλάβουν).

Καὶ λέγοντας τό: «*Δι' εὐχῶν τῶν Ἁγίων Πατέρων ἡμῶν, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησον καὶ Σῶσον ἡμᾶς! Ἀμήν*», εὐλογεῖ τοὺς πιστοὺς· τοὺς μοιράζει Ἄντιδωρο (δῶρο, ποὺ δίνει καὶ ἡ Ἐκκλησία στοὺς πιστοὺς ἀντὶς γιὰ τὸ δῶρο τῆς Πνευματικῆς θυσίας, ποὺ πρόσφεραν ἐκεῖνοι, καὶ τοὺς ἀφήνει ἐλεύθερους (τοὺς ἀπολύει ἀπ' τὴν ὑποχρέωση, ποὺ εἶχαν νὰ παρακολουθήσουν τῇ Θεῖα Λειτουργίᾳ).

Ὡστε στὸ τελευταῖο στάδιο τῆς Λειτουργίας γίνονται εὐχαριστήριες εὐχὲς, δίδεται ἀντίδωρο καὶ γίνεται ἀπόλυση.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στὴν εἰσαγωγή τοῦ μικροῦ αὐτοῦ βιβλίου εἶπαμε, πὼς εἶναι ὑποχρέωση κάθε Χριστιανοῦ νὰ αἰσθάνεται καὶ νὰ καταλαβαίνει κάθε τύπο, καὶ πὺδ πολὺ τοὺς κυριώτερους τύπους τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ· νᾶχη ἀληθινὴ συναίσθησις τοῦ τί κάνει, ἅμα λέη *λατρεύω τὸ Θεό*.

Αὐτές, τὶς στοιχειώδεις γνώσεις, προσπαθήσαμε νὰ περιλάβουμε σ' αὐτὲς τὶς λίγες σελίδες.

Διαίρεσαμε τὶς λίγες αὐτὲς γνώσεις σὲ τρία μέρη :

Α'. *Ποῦ γίνεται ἡ Πνευματικὴ Λατρεία τοῦ Θεοῦ :* Στὸ μέρος αὐτὸ ἐξετάσαμε : *τοὺς Ναοὺς, τὸ ρυθμὸ τους, τὴν ἐσωτερικὴν διαίρεσίν τους, καὶ τὸ περιεχόμενό τους* (ιερὰ σκεύη—κοσμήματα—ιερὰ ἄμφια—λειτουργικὰ βιβλία). Γενικὰ γνωρίσαμε τὸ Ναὸ μὲ τὸ ἄψυχο περιεχόμενό του.

Β'. *Πότε γίνεται ἡ Πνευματικὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ :* Στὸ μέρος αὐτὸ ἐξετάσαμε : *τὶς ἐορτὲς γενικὰ* (ἐβδομαδιαῖες καὶ ἐτήσιες). Οἱ ἐτήσιες διαιρέθησαν σὲ *Δεσποτικὰς* (κινητὲς καὶ ἀκίνητες), *Θεομητορικὰς* καὶ *ἐορτὲς τῶν Ἁγίων*.

Γ'. *Πῶς γίνεται ἡ Πνευματικὴ Λατρεία τοῦ Θεοῦ :* Στὸ τελευταῖο αὐτὸ μέρος εἶδαμε τοὺς κυριώτερους τύπους τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ, τὶς ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίας (τακτικὰς καὶ ἔκτακτες) καὶ ἐξετάσαμε προσεχτικώτερα τὴ Θεία Λειτουργία (σύστασις τῆς Θείας λειτουργίας—Εἶδη αὐτῆς—Ἑρμηνεία).

Κι ὅλα αὐτὰ τὰ περιλάβαμε—γιὰ τὴν εὐκόλη συγκέντρωσι—σὲ τρεῖς συνοπτικοὺς πίνακες (σελ. 81—83) ὅσα καὶ τὰ μέρη τοῦ βιβλίου.

Ἔτσι μπορεῖ καθένας νὰ γνωρίζῃ τί κάνει, λέγοντας, *λατρεύω τὸ Θεὸ* καὶ μάλιστα τὸν λατρεύω *πνευματικῶς* καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς τύπους, ποὺ ὀρίζει ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας εἶμαι μέλος.

Αὐτὰ γνωρίζοντας νοιώθουμε περισσότερο βαθειὰ τὴν *Αἰώνια Θρησκεία τοῦ Χριστοῦ*. γινόμαστε θεοσεβέστεροι καὶ προσεχτικώτεροι στοὺς τύπους· καὶ λαβαίνουμε μέρος στὶς λειτουργίες *ἀπὸ πίστι*, κι ὄχι ἀπὸ συνήθεια· πηγαίνουμε στοὺς ναοὺς ὄχι ἀπὸ τυπικὴ ὑποχρέωση, ἀλλὰ *ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη*, ἀπὸ τὴν ἀνάγκη *νὰ εὐχαριστήσουμε καὶ νὰ παρακαλέσουμε*· καὶ παρακολουθοῦμε τὶς ἐκκλησιαστικὰς τελετὰς καὶ τὶς λειτουργίες *μὲ τάξη καὶ μὲ σεβασμό*, κι ὄχι μὲ ὀμιλίες καὶ μὲ συζητήσεις· οὔτε στεκόμαστε σὰν ξόανα ἄψυχα, ἀλλὰ *μετέχουμε κατανυκτικῶς μὲ τὸ Πνεῦμα μας προσηλωμένο στὴν Πνευματικὴ Δατρεία τοῦ Πνευματικοῦ μας Πατέρα καὶ Θεοῦ!*

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

Σημειώσεις για τήν εύκολη έρμηνεία τῶν Μακαρισμῶν σελ. 63.

- 1ος Μακ. «Πτωχοὶ τῷ Πνεύματι»: εἶναι οἱ ἀπονήρευτοι, οἱ ταπεινοί.
- 2ος > «Πενθοῦντες»: εἶναι κείνοι, πού λυποῦνται γιά τίς ἁμαρτίες τίς δικές τους καί γιά τίς ἁμαρτίες ἄλλου τοῦ κόσμου κι ἐπιθυμοῦν καί συσταίνουν τή μετάνοια.
- 3ος > «Πραεῖς» εἶναι οἱ ἤσυχτοι, οἱ μαλακοί, οἱ ἀγαθοί, πού δέ γογγύζουν εύκολα, πού δέν ἀργίζονται δίχως λόγο.
- 4ος > «Πεινώντες καί διψῶντες τήν δικαιοσύνην»: εἶναι κείνοι, πού θέλουσν πολὺ (καθὼς θέλουσν νά φανε καί νά πισοῦν) νά βασιλεύῃ τὸ δίκαιο, ἡ ἀρετὴ ἢ καλωσύνη, ἡ χαρά, ἡ ἀλήθεια.
- 5ος > «Ἐλεήμονες»: εἶναι κείνοι, πού κάνουν κάθε εύκολο καί δυνατό εἶδος ἐλεημοσύνης εἴτε σωματικῆς εἴτε πνευματικῆς· κείνοι, πού ἐλεοῦν ἀπ' τὸ λίγο, πού ἔχουσν, ἀπ' τὸ ὑπέρημά τους κι ἔχι ἀπ' τὸ περίσσειμά τους μοναχά!
- 6ος > «Καθαροὶ τῇ καρδίᾳ»: εἶναι οἱ εὐκρινεῖς, ἔσοι δέ γνωρίζουσν πονηρίες καί ὑποκρισίες, ἐμπάθειες, ὑποψίες, ὑστεροβουλίες.
- 7ος > «Εἰρηνοποιοὶ»: εἶναι κείνοι, πού ἔχουσν χαραχτήρα συμβιβαστικό· πού ἀποφεύγουσν τίς ἔριδες, τίς διχόνοιες, τίς φιλονικίες.
- 8ος > «Δεδιωγμένοι ἔνεκεν δικαιοσύνης»: εἶναι κείνοι, πού ἀγωνίζουσν καρτερικά γιά τήν Ἄρετή, γιά τήν Ἀλήθεια γιά τήν Πρόοδο, δίχως νά ὑπολογίσουσν τίς καταδιώξεις, τίς πιέσεις, τίς στενοχώριες.
- 9ος > «Ὅταν ὀνειδίσωσι καί διώξωσι»: ἔσοι πιστεύουσν μέ φανατισμὸ στό Εὐαγγέλιο, στήν Ἀλήθεια, καί σέ κάθε ἐνάρετη ἰδεολογία, μπορεῖ καί νά ὑβριστοῦν καί νά καταδιωχοῦν· ἡ ἀντοχή τους στίς ὕβρεις καί στούς διωγμοὺς θάναί τὸ μέτρο τῆς σταθερότητάς, πού ἔχουσν στήν ἰδεολογία τους.
- 10ος > «Ὁ μισθὸς πολλὸς»: Οἱ ὄρατοι κι εὐγενικοί ἀγωνεσ στεφανώνουσναι μέ τήν ἐπιτυχία καί οἱ ἐμπνευσμένοι ἀγωνιστές δοξάζουσναι πάντα.
-

Δ Ι Ο Ρ Θ Ω Σ Ε Ι Σ

Σημ. Στην σελ. 46 γίνηκε ένα σπουδαίο λάθος:

Στό τέλος τοῦ τροπαρίου «*Ὅτε οἱ ἔνδοξοι μαθηταί*» τέθηκε (2) πού δέν ἀνήκει ἔκει, παρά στήν ἀκόλουθη παράγραφος, πού μιλεῖ γιά τὰ 12 Εὐαγγέλια.

Καί πάλι, ἀνάμεσα στό τροπάριο καί στήν ἐρμηνεία του, ἔπασε ἡ παράγραφος γιά τὰ 12 Εὐαγγέλια, καί ἔτσι κόπηκε ἡ συνέχεια.

Ἡ σωστή σειρά εἶναι: τό τροπάριο πρῶτα, ἔπειτα ἡ ἐρμηνεία του, ἔπειτα ἡ παράγραφος γιά τὰ 12 Εὐαγγέλια καί στό τέλος της ἡ παρακομπή στήν ὑποσημείωση (2).

---

²Επίσης, ἔξέφυγαν μερικές ἀνορθογραφίες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΒΙΟΙ ΑΓΙΩΝ

Γιὰ τὸ βίο καὶ τὰ ἔργα πολλῶν Ἁγίων εἶδαμε στὰ ἄλλα βιβλία τῆς σειρᾶς τῶν «*Θρησκευτικῶν τοῦ Δημοτ. Σχολείου*».

Στὴν «*Π. Διαθήκη*» : Εἶδαμε γιὰ τοὺς Πατριάρχες καὶ τοὺς Προφῆτες.

- > «*Κ. Διαθήκη*» : > τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Πρόδρομο.
- > > > > > μὲ τοὺς Θεοπάτορες «*Ἰωακείμ-Ἄννα*».
- > > > > > μὲ τὴν Θεοτόκο.
- > «*Ἐκκλ. Ἱστορία*» : Εἶδαμε γιὰ τοὺς «*Τρεῖς Ἱεράρχες*» (Βασίλειο τὸ Μέγα — Γρηγόριο τὸ Θεολόγο καὶ Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο).
  - > τὸν Ἅγιο Γεώργιο καὶ τὸν Ἅγιο Δημήτριο.
  - > > Μέγα Ἄθανάσιο.
  - > > Ἅγιο Ἀντώνιο, τὸν Ἅγιο Παχόμιο καὶ τὸν Ὅσιο Στυλιανὸ τὸ Στυλίτη.
  - > > Ἅγιο Ἰσαπόστολο, Κωνσταντῖνο καὶ τὴν Μητέρα του Ἑλένη.
  - > > Ἅγιο Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη.
  - > > Ἅγίους Ἀποστόλους καὶ Εὐαγγελιστῆς.
  - > τὸν Πρωτομάρτυρα Στέφανο καὶ τὸ Φίλιππο κ. ἄ.

Λίγα θὰ εἶχαμε νὰ σημειώσουμε ἀκόμη γιὰ τοὺς Ἁγίους :

α'. Οἱ «*Ἅγιοι Ἀνάργυροι*» : «*Κοσμᾶς καὶ Δαμιανὸς*» ἦταν ἀντάδελφοι, ἰατροὶ καὶ ἐθεράπευαν τὸν κόσμον δωρεὰν (δίχως χρήματα) ἄνευ ἄργυρίων (= Ἀνάργυροι). Ἦταν Ἀσιανοί, γιοὶ τῆς Θεοδότης. Ἡ μνήμη τοῦ εορτάζεται 1 Νοεμβρίου. Τότε λέγεται τὸ Ἀπολυτίκιον : «*Ἅγιοι Ἀνάργυροι καὶ Θαυματουργοί, ἐπισκεψασθε τὰς ἀσθενείας ἡμῶν· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε ἡμῖν*».

β'. Ἡ «*Μεγαλομάρτυς Αἰκατερίνη*» : Ἦταν παρθένος μὲ μεγάλη σοφία καὶ σωφροσύνη· ζῶσε στὴν Ἀλεξάνδρεια· ἐκήρυττε ταχτικά τὴ νέα πίστη, μὲ πολλὴ εὐγλωττία καὶ δύναμη· ἀποκεφαλίστηκε κατὰ τὸ 305. Ἡ μνήμη τῆς εορτάζεται 25 Νοεμβρίου. Τότε ψάλλεται τὸ *Μεγαλυνάριο* : (Γιμητικὸς Ὕμνος).

«*Ἐχει τὸ Σὸν Πνεῦμα ὁ Οὐρανός· Σῶμα δὲ τὸ Θεῶν τεθραύριται ἐν Σινᾶ· αἷμα μαρτυρίου Σου ἐν Ἀλεξάνδρου πόλει· Σοφὴ Αἰκατερίνα, σκέπε τοὺς δούλους Σου*».

- γ'. Ἡ «*Ἁγία Βαρβάρα*» : Κόρη Χριστιανή ἀπ' τῆ *Νικομήδεια* τῆς Βιθυνίας. Ὁ πατέρας τῆς Διάσκουρος, ἀμα γίνηκε Χριστιανή, τὴν ἀποκεφάλισε· ἀλλὰ κ' ὁ ἴδιος στὴ στιγμή ἔπεσε καρυνόπληκτος. Τὰ ὄσα τῆς τὰ θώρησε ὁ Ἀυτοκράτωρ *Βασίλειος ὁ Β'*. στὴν Ἐκκλησία τοῦ «*Ἁγίου Μάρκου*» τῆς Βενετίας. Ἡ ἑορτὴ τῆς εἶναι 4 Δεκεμβρίου. Τότε φάλλεται τὸ Ἀπολυτίκιον :
- «*Βαρβάραν τὴν Ἁγίαν τιμήσωμεν· ἐχθροῦ γὰρ τὰς παγίδας συνέτριψε καὶ ὡς στρουθίον ἐρρύσθη ἐξ αὐτῶν, βοηθεῖα καὶ ὄπλω, τοῦ Σταυροῦ, ἡ Πάνσεμνος*». Τὰ Συντάγματα Πυροβολικοῦ τὴν τιμοῦν γιὰ Προστάτη τους.
- δ'. Ὁ «*Ἅγιος Νικόλαος*» : Ἦταν ἐπίσκοπος *Μύρων* τῆς Λυκίας· ἦταν τύπος ἀρετῆς καὶ πραότητος, φιλανθρωπίας καὶ ἀγάπης. Ἦταν μέλος τῆς Α'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἡ Ἐκκλησία μας τὸν ἔχει καταταγμένο στοὺς «*Πατέρες*» τῆς καὶ γιορτάζει τὴ μνήμη του στὶς 6 Δεκεμβρίου. Θεωρεῖται προστάτης τῶν Ναυτικῶν. Δὲν ὑπάρχει Χριστιανικὸ καράβι, ποὺ νὰ μὴν ἔχη τὴν εἰκόνα του καὶ ναυτικὸ μέρος, ποὺ νὰ μὴν ἔχη Ἐκκλησία χτισμένη πρὸς τιμὴν του. Στὴν Ἑορτὴν του φάλλεται τὸ τροπάριον :
- «*Κανόνα πίστεως καὶ εἰκόνα πραότητος, ἐγκρατείας διδάσκαλον· ἀνέδειξέ σε τῆ ποιμνῆ σου ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια· διὰ τοῦτο ἐκήτωσεν τὴ ταπεινώσει τὰ ὑψηλά, τῆ πτωχείᾳ τὰ πλούσια· Πάτερ ἱεράρχα Νικόλαε, πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ, σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν*».
- Δηλ. ἡ ἀλήθεια γιὰ τὰ πράματα, ποὺ διδάσκεις σ' ἀνάδειξε γιὰ ὑπόδειγμα πίστεως καὶ πραότητος καὶ ἐγκρατείας, ἀνάμεσα στὴν ἐπισκοπὴν σου. Γιὰ τὸ μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην σου καὶ μὲ τὴ φτώχεια ἀπόχτησες τὰ αἰῶνα καλά. Πατέρα ἱεράρχη Νικόλαε, παρακάλει Χριστὸ, τὸ Θεῶ, νὰ σωθοῦν οἱ ψυχές μας.
- ε'. Ὁ «*Ἅγιος Σπυρίδων*» : Ἦταν ἐπίσκοπος στὴν *Τριμυθοῦντα* τῆς Κύπρου, στὴν ἐποχὴ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἦταν μέλος τῆς Α'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Τὸ λειψανό του ὑπάρχει στὴν Κέρκυρα. Οἱ Κερκυραῖοι τὸν τιμοῦν ἰδιαίτερα γιὰ *πολιοῦχο* τους καὶ προστάτην ἔλου τοῦ νησιοῦ. Ἡ Ἑορτὴ του εἶναι 12 Δεκεμβρίου. Τότε φάλλεται τὸ Μεγαλυνάριον :
- «*Χαίροις Τριμυθοῦντος ἡ καλλονὴ· χαίροις Κερκυραίων ὁ σοφώτατος ἱατρός· χαίροις τῆς Τριάδος ὁ θεῖος μυστολόκτης* (ἐρμηνευτῆς τῶν μυστηρίων)· *Πατέρων μέγα κλέος* (δόξα), *Σπυρίδων Ἅγιε*».
- στ'. Ὁ «*Ἅγιος Διονύσιος*» : Ἦταν Ἀρχιεπίσκοπος στὴν Αἴγινα. Κατάγεται ἀπ' τῆ *Ζάκυνθο*. Ἔπειτα ἔγινε ἐπίσκοπος Ζακύνθου. Ἔδωκε μοναχικὰ δείγματα φρονήσεως, ἀγαθότητος καὶ θείας χάριτος. Τὰ

ὅσα του φυλάγονται στή Ζάκυνθο. Είναι θαυματουργός Ἅγιος. Ἡ μνήμη του εορτάζεται 17 Δ]βρίου. Τότε φάλλεται τὸ Μεγαλυνάριο :

«Χαίροις ὁ Ζακύνθου γόνος λαμπρός, πρόεδρος Αἰγίνης καὶ Στροφάδων μέγας φρουρός, χαίροις Ἐκκλησίας φωστήρ νέος, Τρισμάκαρ, ἀρχιερέων κλέος, ὦ Διονύσιε».

ξ'. Ὁ «Ἅγιος Παντελεῖμον» : Ἦταν ἰατρός· ἔκαμε πολλά θαύματα καὶ ἀποκεφαλίστηκε στήν ἐποχή τοῦ Μαξιμιανῶ (Α'. αἰῶνας). Ἡ μνήμη του εορτάζεται 27 Ἰουλίου. Τότε φάλλεται τὸ τροπάριο :

«Ἀθλοφόρε, ἅγιε καὶ ἱαματικῆ Παντελεῖμον, πρέσβευε τῷ ἐλεήμονι Θεῷ, ἵνα πταισμάτων ἄφροιν παραόχη ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν».

η'. Ὁ «Ἅγιος Γεράσιμος» : Ἡ καταγωγή του εἶναι ἀπ' τὰ Τρικκάλα τῆς Πελοποννήσου· ἀσκήτησε καὶ ἀπέθανε στήν Κεφαλληνία (15 Αἰγ. 1579). Σώζεται τὸ λειψάνο του. Ὅλοι τὸν τιμοῦσαν γιὰ τὴν ἀγιωσύνη του. Εἶναι ὁ προστάτης Ἅγιος τῆς Κεφαλληνίας. Ἡ μνήμη του εἶναι (15 Αἰγ. καὶ 20 Ὀκτ.). Τότε φάλλεται τὸ Μεγαλυνάριο :

«Χαίροις ὁ Τρικιάλων γόνος λαμπρός, χαίροις Κεφαλλήνων ὁ ἀπροσμάχητος βοηθός· χαίροις ἱερέων τὸ καύχημα καὶ κλέος. Γεράσιμε Θεόφρον, σῶζε τὴν νῆσον σου».

θ'. Ὁ «Ἅγιος Χαράλαμπος» : Ἦταν ἱερεὺς στή Μαγνησία—Μ. Ἀσίας. Ἀπέθανε μαρτυρικά (ἐγθάρη ζωντανός) διότι ἀρνιῶταν νὰ γίνῃ εἰδωλολάτρης. Οἱ δῆμοί του βλέποντας τὸ θάρρος του γίνηκαν Χριστιανοὶ καὶ ἀποκεφαλίστηκαν καὶ αὐτοί. Ἡ μνήμη του εορτάζεται 10 Φεβρουαρίου. Τότε φάλλεται τὸ ἀπολυτίκιο :

«Ὡς στύλος ἀκλόνητος τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ καὶ λύχνος ἀείφωτος τῆς Οἰκουμένης σοφέ, ἐδείχθης, Χαράλαμπε· Ἐλαμψας ἐν τῷ κόσμῳ διὰ τοῦ μαρτυρίου, ἔλυσας καὶ εἰδώλων τὴν σκοτόμαιναν, μάκαρ. Διὸ ἐν παρρησίᾳ Χριστῷ πρέσβευε σωθῆναι ἡμᾶς».

ι'. Οἱ «Ἅγιοι Θεόδωροι» : Εἶναι δύο Ἅγιοι. Ὁ Τῆρων καὶ ὁ Στρατηλάτης.

Ὁ α'. ἦταν στρατιωτικὸς ἀπ' τὴν Ἀμάσσεια, τοῦ Πόντου καὶ ὑπηρετοῦσε στὸ Ρωμαϊκὸ Τάγμα τῶν «Τηρώνων». Ὁ Αὐτοκράτορας Γαλέριος διάταξε καὶ τὸν ἀποκεφαλίσαι στὰ 406 γιὰτὶ προπαγάνδιζε στὸ στρατὸ τὴ Χριστιανικὴ Θρησκεία. Ἡ μνήμη του εορτάζεται 17 Φεβρουαρίου.

Ὁ Στρατηλάτης καταγόταν ἀπ' τὴ Γαλατία καὶ ὑπηρετοῦσε στὸ στρατὸ τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Αὐτοκράτορας Δικίνιος ἔμαθε, πῶς ἦταν δραστηριώτατος ὁπαδὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ

ἀπαίτησε νὰ προσκυνήσῃ τὰ εἰδῶλα. Ὁ Στρατηλάτης, ὄχι μοναχὰ ἀρνήθηκε, ἀλλὰ κι ἐκακολόγησε τ' ἀπάνθρωπα μέσα, πού μεταχειρίζεταν ὁ Λικίνιος κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Τὴ στάση του αὐτὴ τὴν ἐπλήρωσε μὲ τὸ κεφάλι του. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται 8 Φεβρουαρίου.

Στὴν μνήμη τουὺς ψάλλονται ὕμνοι καὶ Μεγαλυνάρια ὠραία. Ἔνα εἶναι καὶ τὸ :

« Ἀνδρείε ψυχῆς τὴν πίστιν ὀπλισόμενος· καὶ ρῆμα Θεοῦ ὡς λόγγην χειρισόμενος, τὸν ἐχθρὸν κατειρόπωσας τῶν Μαρτύρων τὸ κλέος, Θεόδωρε. Σὺν αὐτοῖς Χριστῷ τῷ Θεῷ πρεσβεύων μὴ παύσῃ ὑπὲρ πάντων ἡμῶν ».

ια'. « Οἱ ἅγιοι Ἀρχάγγελοι » : Οἱ Ἄγγελοι εἶναι πνεύματα διάμεσα μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Εἶναι κατώτεροι ἀπ' τὸ Θεὸ καὶ ἀνώτεροι ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους. Στὴν Ἁγία Γραφὴ βρίσκουμε ὀνομασίες ἀγγελικῶν ὀργανώσεων: *Χερουβίμ, Σεραφίμ, Δυνάμεις* κ. ἄ. Βρίσκουμε καὶ ὀνόματα Ἀρχαγγέλων: *Μιχαήλ, Γαβριήλ* καὶ *Ραφαήλ*, πού μεταβιβάζουνε στοὺς ἀνθρώπους τὶς διαταγὲς τοῦ Θεοῦ (εἶδαμε πολλὰ παραδείγματα στὴν Π. καὶ Κ. Διαθήκη: Φιλοξενία Ἀβραάμ-Καταστροφή Σοδόμων-Γέννησις Προδρόμου-Εὐαγγελισμὸς-Ἐνίσχυση τοῦ Χριστοῦ, στὴν ὥρα τῆς ἀγωνίας του κ. ἄ.).

Ἡ Ἐκκλησία μας κάνει τιμητικὴ Προσκύνηση αὐτῶν τῶν « Ἀσωμάτων Δυνάμεων » στίς 8 Νοεμβρίου.

Τότε ψάλλεται ὁ Ὕμνος :

« Ἀρχιστράτηγοι Θεοῦ, λειτουργοὶ Θείας Δόξης, καὶ Ἀρχηγοὶ Ἀσωμάτων, τὸ συμφέρον ἡμῶν αἰτήσασθε καὶ τὸ μέγα ἔλεος ».

κ. ἄ. ὕμνοι κι ἀπολυτικά.

ιβ'. « Γρηγόριος ὁ Ε' ».

Γεννήθηκε στὴ Δημητσάνα τῆς Γορτυνίας τὸ 1750. Εἶναι ὁ Ἔθνομάρτυρας Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως πού κρεμάστηκε ἀπ' τοὺς Τούρκους τὸ 1821 στὴ μεσαία Πύλη τῶν Πατριαρχείων. Ἡ πύλη αὐτὴ γιὰ ἀνάμνηση τοῦ ἀνοσοιργήματός μένει ἀκόμα κατάκλειστη. Στὰ 1831 ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἑλλάδος, πού τὴν ἀποτελοῦσαν 25 ἀρχιερεῖς, τὸν ἀνακήρυξε Ἅγιο. Στὴ Μητρόπολη τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχει ὁ Τάφος του. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται 10 Ἀπριλίου.

Καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἅγιοι, πού τὰ Ἐκκλησιαστικὰ **Συναξάρια** γράφουν γιὰ τὸ βίο του.

Ι. ΠΟΥ ΓΙΝΕΤΑΙ Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Α'. Ναός	} Ρυθμοῦ «Βασιλικῆς» » «Βυζαντινοῦ» » «Γοτθικοῦ» » «Ἀναγεννή- σεως».	Μέρη τοῦ Ναοῦ	} Ἱερὸν ἢ Ἅγιον Βῆμα	} Ἁγία Τράπεζα Παρατραπέζιον Σκευοφυλάκιον Σύνθρονον —				
					Κυρίως Ναός	} Ἄμβων Δεσποτ. Θρόνος Ἀναλόγια Στασίδια —		
							Πρόναος	} Νάρθηξ—Κρήνη

Β'. Ἱερὰ Σκευή	} «Θείας Εὐχαριστίας»	} Ἅγιος Δίσκος — Ἅγιο Ποτήρι—Λόγγη—Ἄσπε- ρίσκος—Ἄγρ.—Ζέον—Λα- εῖς—Σπόγγος—Μοῦσα (1).	} Εἰκόνες (?) Κοσμήματα Σύμβολα —

Γ'. Ἱερὰ Ἄμφια	} «Διακόνου»	} Στιχάριο Ὅραριο Ἐπιμανίκια	}			
				} «Πρεσβυτέρου»	} Στιχάριο Ἐπιτραχήλιο Ζώνη Ἐπιμανίκια Ἐπιγονάτιο Σταυρός Φακλόνιο	}

Δ'. Λειτουργι- κὰ βιβλία	}	} Εὐαγγέλιο — Ἀπόστολος — Ψαλτήριον Ὡχολόγιο — Μηναῖα (12) — Τριψίδιο Πεντηκοστάριο — Ὀκτώηχος — Παρα- κλητικὴ — Τυπικό.

(1) Δύο σπόγγοι, πού θυμίζουν τὸ σπόγγο, μὲ τὸν ἕποιο οἱ στρατιῶτες ἐπότισαν ξίδι τὸ Σταυρωμένο Χριστό, ἅμα εἶπε «Διψῶ».
(2) Δεξιὰ τῆς Εἰκ. τῆς Θεοτόκου στὸ Εἰκονοστάσιο εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Ἁγίου τῆς Ἐκ-
κλησίας.

II. ΠΟΤΕ ΓΙΝΕΤΑΙ Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ε Ο Ρ Τ Ε Σ

«Δεσποτικές»

Ἀκίνητες } Χριστούγεννα — Ὑπαπαντή — Περιτομή —
 } Θεοφάνεια — Μεταμόρφωση — Σταυροῦ (5)

Κυριακή Τελώνη Φαρισαίου
 > Ἀσώτου Α' Κυριακή Νηπτιῶν
 > Ἀπόκρῶ Β' > >
 > Τυροφάγου Γ' > >
 Δ' > > (1)
 Ε' > >
 Σάββατο Λαζάρου

Κινητές

Κυριακή Βαῖων
 Μεγάλη ἑβδομάς ὁλόκληρῃ
 Κυριακή Πάσχα
 Διακαινισμὸς ἑβδομάς
 Κυριακή τοῦ Ὁμιᾶ
 > Μυροφόρων
 > Παραλύτου
 > Σαμαρείτιδος
 > Τυφλοῦ
 > Πεντηκοστῆς
 Δευτέρα Ἁγ. Πνεύματος
 Κυριακή Ἁγ. Πάντων

«Θεομητορικές»

Γενέθλιο Θεοτόκου
 Εἰσόδια >
 Εὐαγγελισμὸς >
 Κοίμησις >

«Ἁγίων»

Ἑορτές τῶν Ἀποστόλων
 > > Ἁγίων
 > > Μαρτύρων
 > > Ὁσίων
 > > Ἀσκητῶν
 > > Ἱεραρχῶν—Διδ[ό]λων
 > > Θαυματουργῶν
 > > Προστατῶν τῆς Ἐκκλησίας
 > > Προφητῶν
 > > Ἀνακομιδῆς λειψάνων.

(1) Μέγας Κανὼν—Ἁκ. Ὑμνος.

III. ΠΩΣ ΓΙΝΕΤΑΙ Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

A'. «*Ἰακώβου*
ἡ ἀρχαιοτάτη (23 Ὁ|βρίου)

Τακτικῆς

B'. «*Βασιλείου*»
(10 φορές τὸ ἔτος)

Ἑκτακτικῆς

Γ'. «*Ἰωάννου* τοῦ Χρυσόστομου» «*γενικῆ*»

Στάδια τακτικῆς Λειτουργίας.

- α'. Προοίμιο.
- β'. Μικρὴ εἴσοδο.
- γ'. Ἀπόστολος-Εὐαγγέλιο.
- δ'. Ἐκτενὴς δέηση.
- ε'. Εὐχὲς γιὰ τοὺς πιστοὺς.
- στ'. Μεγάλῃ εἴσοδο.
- ζ'. Ὁμολογία πίστεως.
- η'. Τίμια Δῶρα-ἀγιασμός.
- θ'. Θεία Κοινωνία.
- ι'. Ἀπόλυση.

Προηγουμένων Δώρων—Μυστηρίων
(¹) ἐγκαινίων ναῶν—κηδειῶν—Μνημουσίων—Λιτανειῶν—Δοξολογιῶν.

(1) (Πλὴν τῆς «*Θείας εὐχαριστίας*» καὶ τῆς «*Ἱερωσύνης*» ποὺ γίνονται σὲ τακτικὴ λειτουργία· ἡ «*Θεία εὐχαριστία*» ἢ «*Μετάδοση*» σὲ ἐπείγουσα ἀνάγκη, γίνεται καὶ μὲ ἑκτακτὴ ἀκολουθία).

Διόρθωση. Στὴ σελ. 46 ἡ σημ. ἀρχίζει: *Δηλ. ἡ Κασσιανή, γράφει γιὰ μιὰ γυναῖκα, πού, ἀφοῦ ἔπεσε . . . κ. λ. π.*

Π Α Σ Χ Α Λ Ι Α Ν Ε Ο Υ Η Μ Ε Ρ Ο Λ Ο Γ Ι Ο Υ

"Έτη από Χριστού	"Αγιον Πάσχα	"Έτη από Χριστού	"Αγιον Πάσχα	"Έτη από Χριστού	"Αγιον Πάσχα
1932 Δ.σ.	1 Μαΐου	1941	20 'Απριλίου	1951	29 'Απριλίου
1933	16 'Απριλίου	1942	5 'Απριλίου	1952 Δ.σ.	20 'Απριλίου
1934	8 'Απριλίου	1943	25 'Απριλίου	1953	5 'Απριλίου
1935	28 'Απριλίου	1944 Δ.σ.	16 'Απριλίου	1954	25 'Απριλίου
1936 Δ.σ.	12 'Απριλίου	1945	6 Μαΐου	1955	17 'Απριλίου
1937	2 Μαΐου	1946	21 'Απριλίου	1956 Δ.σ.	6 Μαΐου
1938	24 'Απριλίου	1947	13 'Απριλίου	1957	21 'Απριλίου
1939	9 'Απριλίου	1948 Δ.σ.	2 Μαΐου	1958	13 'Απριλίου
1940 Δ.σ.	28 'Απριλίου	1949	24 'Απριλίου	1959	3 Μαΐου
		1950	9 'Απριλίου	1960 Δ.σ.	17 'Απριλίου

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΣΤΑ ΑΝΑΛΗΤΕΡΑ

ΕΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΝ ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΙΩ. Ν. ΣΙΔΕΡΗ

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΓΡΑΜΜΕΝΑ ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ

I. "ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ,"

II. ΔΙΑΘΗΚΗ Γ' Δημοτικού Χ. Δημητρακοπούλου.

Κ. ΔΙΑΘΗΚΗ, Δ' Δημοτικού Χ. Δημητρακοπούλου.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, Ε' Δημοτικού Χ. Δημητρακοπούλου.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ, ΣΤ' Δημοτικού Χ. Δημητρακοπούλου.

ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΣΤ' Δημοτικού Χ. Δημητρακοπούλου.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΕΣ ΠΕΡΙΚΟΠΕΣ Ε' καί ΣΤ' Χ. Δημητρακοπούλου.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ-ΠΡΟΣΕΥΧΕΣ τοῦ Δ. Σχολείου Χ. Δημητρακοπούλου

II. ΙΣΤΟΡΙΚΑ.

Η ΠΡΩΤΗ ΕΛΛΑΔΑ, ἱστορία Γ' Δημοτικού Δ. Παπαϊωάννου
—Μ. Δώρου

Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ, ἱστορία Δ' Δημοτικού Δ. Παπαϊωάννου
—Μ. Δώρου

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΛΛΑΔΑ, ἱστορία Ε' Δημοτικού Δ. Παπαϊωάννου—
Μ. Δώρου

Η ΝΕΑ ΕΛΛΑΔΑ, ἱστορία ΣΤ' Δημοτικού Δ. Παπαϊωάννου
—Μ. Δώρου

III. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, Γ' ΚΑΙ Δ' Δ. Κυριακοπούλου.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, Ε' ΚΑΙ ΣΤ' Δ. Κυριακοπούλου.

IV. ΦΥΣΙΚΑ.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, Γ' καί Δ' Δ. Κυριακοπούλου.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, Ε' Δ. Κυριακοπούλου.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΣΤ' Δ. Κυριακοπούλου.

4,000

